

როგორ არ გავაუმჯობესოთ მრეკლფეროვნება

როგორ

არ გავაუმჯობესოთ

მრეკულოფეროვნება

გზამკვლევი მედიის განვითარების ფონდმა პროექტის „ნარატივების რადიკალიზაციის პრევენცია და მათზე რეაგირება საქართველოში“ ფარგლებში მოამზადა, რომელიც ფონდ ჰიდაიასა და ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით ხორციელდება. კვლევაში გამოთქმული მოსაზრებები, მიგნებები და რეკომენდაციები ეკუთვნით ავტორებს და არ უნდა აღიქმებოდეს ჰიდაიასა და ევროკავშირის პოზიციად.

ავტორები: ბეჟა მინდიაშვილი
თამარ კინწურაშვილი

დიზაინი: IBDesign

www.mdfgeorgia.ge
www.millab.ge
www.mythdetector.ge

ISBN 978-9941-8-3289-5

მედიის სოციალური პასუხისმგებლობაა, ერთი მხრივ, საზოგადოებაში არსებული მრავალფეროვნება ასახოს და საზოგადოების ყველა ჯგუფისთვის საჯარო პლატფორმის ფუნქცია შეასრულოს, მეორე მხრივ, აღნიშნული თემატიკა ეთიკურად, პროფესიულად და არადისკრიმინაციულად გააშუქოს.

ციფრული მედიის ეპოქაში, როცა ზღვარი ჟურნალისტებსა და მედიის მომხმარებლებს შორის წაიშალა და მედია შინაარსის შექმნა და სოციალური მედიით ინფორმაციის გავრცელება ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია, ყალბი ინფორმაციის გავრცელება, რომელიც ზიანს აყენებს საზოგადოებას და სიძულვილის ენის სტიმულირებას ახდენს, კიდევ უფრო პრობლემური გახდა. დემინფორმაცია და საზიანო შინაარსი ხშირად საზოგადოებაში არსებული განსხვავებებით და იდენტობასთან დაკავშირებული თემებით მანიპულირებს, რაც ადამიანებს კიდევ უფრო მოწყვლადებს ხდის.

ამ ვითარებაში პასუხისმგებლიან მედიას განსაკუთრებული როლი აკისრია. ერთი მხრივ, მედიას შეუძლია, გაამყაროს საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპები, მეორე მხრივ, გაიზაროს, თუ რა საფრთხე მოაქვს დისკრიმინაციას და ინკლუზიური გაშუქებით ხელი შეუწყოს

საზოგადოებაში არსებული გაუცხოების დაძლევის და იმ საერთოს ძიებას, რაც ადამიანებს კი არ ჰყოფს, არამედ აერთიანებს.

წინამდებარე გზამკვლევი აკადემიურ და პროფესიულ სივრცეში მედიის და კომუნიკაციების მიმართულებით მრავალფეროვნების გაშუქების სწავლების მიზნით შეიქმნა და ხელს შეუწყობს ჟურნალისტიკის მიმართულების სტუდენტთა შორის მოწყვლადი ჯგუფების თემატიკისადმი მგრძნობელობის განვითარებას და მრავალფეროვნების საკითხების ინკლუზიურ გაშუქებას.

1.	ტოლერანტობა	9
2.	ქალღმობრძი ეპსტროფიზმი — ლუფინიზმი და მენოპაუზაგამაღი ფაქტორები	29
3.	ქალღმობრძი ეპსტროფიზმის გავრცელების გზამკვლევი	40
4.	რატომ და რაგორ გავრცელები მრავალფეროვნება?	43
	საგარტოშო 1: ახალი ამბავი — მრავალი თვალსაზრისი	46
	საგარტოშო 2: 20 აქტუალური თემა ჩემი ქალაქის /რეგიონის/ ქვეყნის მრავალფეროვნებაზე, რომელსაც მედია უგულებელყოფს	48
	მაგალითი 1: არჩევნებში გამარჯვებული პირველი მუსლიმი ქალი საქართველოდან იყო	52
	მაგალითი 2: ლოცვა უსახურავოდ	54
	მაგალითი 3: იმიგრაცია, როგორც ადამიანური ისტორია	57
5.	რაგორ უნდა გავრცელები მრავალფეროვნება?	63
	მაგალითი 4: რუანდას გენოციდის საქმე	64
6.	მეგალითებზე ლუფინიზმი სწავლება: ყალბი ამბავი და უმთრანსობის დაკავშირება ნეპოტიზმ მოვლენასთან	79
6.1	მცდარ ფაქტებზე დაყრდნობით რელიგიური ატრიბუტიკის ძალადობრივ ექსტრემიზმთან დაკავშირება	80
	მაგალითი 5: ქართული ჰიჯაბი	80

6.2	სტატისტიკით და ვიზუალურ მანიპულირება	83
	მაგალითი 6: მიგრანტთა სტატისტიკა	83
6.3	სოციალურ ქსელში ერთ წყაროზე დაყრდნობით გავრცელებული ყალბი ინფორმაციის ტრადიციულ მედიაში ლეგიტიმაცია და სიძულვილის ენის წახალისება	85
	მაგალითი 7: თურქეთში ქართველი ქურთუკის ქურდობის გამო ცემით მოკლეს	85
6.4	სატირული გამოცემების გამოყენება ყალბი ამბებისა და სტერეოტიპების ტირაჟირებისთვის	88
	მაგალითი 8: საუდის არაბეთში ქალები შინაურ ცხოველებად ცნეს: პროგრესული ნაბიჯი	88
6.5	ვიდეო, რომელიც არ შეესაბამება აღწერას და მუსლიმებს დაეშთან აკავშირებს	90
	მაგალითი 9: მუსლიმების მარში ლონდონში	90
	მაგალითი 10: ავღანელი მიგრანტი მეტროში ქაღალდობს	93
6.6	თამაშის კადრების რეალურ ინფორმაციად გავრცელება	95
	მაგალითი 11: მეზობელი აზერბაიჯანი საქართველოს დაპყრობას გეგმავს	95
6.7	ავთენტური ფოტო ყალბი აღწერილობით	97
	მაგალითი 12: სამცხე-ჯავახეთის სომხები საქართველოს ნატოში გაწევრიანების შემთხვევაში „დამოუკიდებლობას“ მოითხოვენ	97
6.8	გაყალბებული დოკუმენტის გავრცელება	99
	მაგალითი 13: ქრისტიანებს პარასკეობით გარეთ გასვლა ეკრძალებათ !!!	99
	რეკომენდებული წყაროები	101
	ბიბლიოგრაფია	102

ტოლერანტობის ეთიკურ საყრდენად შეგვიძლია ე.წ. ზნეობის ოქროს წესი მოვიაზროთ: ნუ მოექცევი სხვას, როგორც არ გსურს მოგექცნენ შენ, ან პირიქით, მოექცევი სხვას, როგორც გინდა, მოგექცნენ. ეს პრინციპი ყველა დიდი რელიგიის მიერაა აღიარებული, როგორც უნივერსალური მაქსიმა. ოქროს წესი, ფაქტობრივად, მთელი თანამედროვე კანონმდებლობის იმპერატიული საფუძველიცაა და სხვადასხვა იდენტობის ადამიანებისა და ჯგუფების მშვიდობიან ურთიერთობას განაპირობებს. ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ შემწყნარებლობა არის ყველა დიდი რელიგიის, ეთიკური მოძღვრებისა და თანამედროვე სამართლებრივი სისტემის ნორმა.

ტოლერანტობის პრინციპების დეკლარაციის თანახმად (ხელმოწერილია 1995 წლის 16 ნოემბერს პარიზში იუნესკოს წევრი 185 სახელმწიფოს მიერ), ტოლერანტობა ესაა:

- „მსოფლიოს კულტურათა მდიდარი მრავალფეროვნების, თვითგამოხატვის ფორმებისა და ადამიანის ინდივიდუალობის გამოვლენის შესაძლებლობათა პატივისცემა, მიღება და მართებული

გაგება. მას ხელს უწყობს ცოდნა, ღიაობა, ურთიერთობა და აზრის, სინდისისა და შეხედულებათა თავისუფლება.

- **ტოლერანტობა** – ესაა თავისუფლება მრავალფეროვნებაში, ეს არის არა მარტო მორალური ვალი, არამედ პოლიტიკური და სამართლებრივი მოთხოვნა. ტოლერანტობა – სათნოებაა, რომელიც შესაძლებელს ხდის მშვიდობას და ომის კულტურის მშვიდობის კულტურით შეცვლას ეხმარება.“

ლათინური ტერმინი **Tolerantia** სამ შინაარსს მოიცავს:

1. მდგრადობა, ამტანობა;
2. შემწყნარებლობა;
3. დასაშვები სხვაობა.

საბოლოო ჯამში, ეს დეფინიციები გულისხმობს განსხვავებული რელიგიის, ნაციონალობის, ეთნიურობის, კანის ფერის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ენის, პოლიტიკური ან სხვაგვარი შეხედულებების, კულტურის, სოციალური ჯგუფის და სხვა ნებისმიერი განსხვავების მიმართ დამთმენ დამოკიდებულებას. ტოლერანტობის ნორმას, როგორც უკვე ითქვა, ამ ტერმინის გამოუყენებლად, მრავალი კონსტიტუცია ეფუძნება. ტოლერანტობის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ადამიანის უფლებების კონცეფციის, კონკრეტულად კი, რელიგიის თავისუფლების, თანასწორობის, გამოხატვის თავისუფლების პრინციპების ჩამოყალიბება, გაცნობიერება და დაცვა.

ტოლერანტობის ისტორია

ევროპაში, რეფორმაციის პერიოდში გაჩაღებული კონფლიქტების დროს, ტოლერანტობა პოლიტიკურ-ფილოსოფიური დისკურსის ერთ-ერთ მთავარ ცნებად იქცა, მაგრამ მისი ისტორია ანტიკურ ხანაში იწყება და მხოლოდ და მხოლოდ დასავლურ კულტურას არ

უკავშირდება. ჯერ კიდევ მე-3 საუკუნეში გაერთიანებული ინდოეთის პირველმა ბუდისტმა იმპერატორმა აშოკამ, განსხვავებული რელიგიური ჯგუფისადმი პატივისცემა კანონად აქცია და ყველაზე სასურველ ქმედებად გამოაცხადა. იმპერატორმა მთელი ინდოეთი მოფინა ქვის სტელებით, სადაც მისი განჩინებები იყო ამტკიცებული. ერთ-ერთ ასეთ დაფაზე შემდეგი სიტყვები ეწერა:

- „ღმერთების რჩეული მეფე პიადასი არ აფასებს საჩუქარსა და ჯილდოს ისე, როგორც ის აფასებს რელიგიის საწყისების გაძლიერების აუცილებლობას. მათი გაძლიერება შესაძლებელია მრავალი გზით, თუმცა ყველა მათგანი თავის თავში არ უნდა მოიცავდეს მხოლოდ საკუთარი რელიგიის ქებასა და სხვისი რწმენის უმიზეზოდ გაკიცხვას. აუცილებლობისას, გაკიცხვის სიტყვები უნდა იყოს ზომიერი. ის, ვინც პატივს სცემს სხვის რელიგიას, განადიდებს საკუთარს. თუ ასე არ იქცევა, ვნებს როგორც სხვისას, ასევე საკუთარ რწმენასაც. ამგვარად, უმჯობესია პატივი მივავთო სხვის რელიგიას. ის, ვინც საკუთარი რელიგიის გადაჭარბებული განდიდებისთვის გმობს სხვისას, მხოლოდ აზიანებს საკუთარ რწმენას. მოვუსმინოთ და პატივი ვცეთ სხვათა მიერ აღიარებულ სწავლებას. ღმერთების რჩეულ – მეფე პიადასს ნებაავს, რომ ყოველი ადამიანი განსწავლული იყოს სხვის მოძღვრებაში. ახსოვდეთ მათ, ვინც კმაყოფილდება მხოლოდ საკუთარი რელიგიის ცოდნით, რომ ღმერთების რჩეული, მეფე პიადასი არ აფასებს საჩუქარსა და ჯილდოს ისე, როგორც რელიგიის საწყისების გაძლიერებას“.

ანტიკურ სამყაროში, განსაკუთრებით სტოიკოსებთან, ტოლერანტობა გამოიყენებოდა გამძლეობის სათნოების აღსაწერად, ტანჯვის, უიღბლობის, ტკივილისა და სხვადასხვა სახის უსამართლობის გაძლევის გამოსახატავად. მაგრამ უკვე ადრეულ ქრისტიანობაში, ამ ტერმინით რელიგიური განსხვავებისა და კონფლიქტების მოგვარების შესაძლებლობა მოიპოვება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კვიპრიანე კართაგენელისა და ტერტულიანეს შეხედულებები ტოლე-

რანტობაზე. ქრისტიანობის კონტექსტში შემუშავდა შემწყნარებლობის არაერთი არგუმენტი. ეს დასაბუთებები განსხვავებული შეხედულებების ადამიანებისადმი სიკეთისა და სიყვარულის აუცილებლობაზე იყო დაფუძნებული. ამ კუთხით, ასევე უმნიშვნელოვანესი იყო „ორი სამეფოს“: სასუფეველისა და საწუთროს ქრისტიანული იდეა. ამ იდეიდან ადამიანური ავტორიტეტის დასაზღვრულობის შესახებ სწავლება ამოიზარდა, რომელიც რელიგიური და ეთიკური ჭეშმარიტების საკითხებში ადამიანის განსჯის შეზღუდულობის შესახებ წარმოდგენასაც მოიცავდა.

დასავლური ქრისტიანობის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოძღვრის, ნეტარი ავგუსტინეს ნაშრომებში, ტოლერანტობის იდეა სწორედ ორი სამეფოს, ორი ქალაქის შესახებ სწავლებას, სიყვარულის უპირატესობისა და სინდისის თავისუფლების იდეებს ეფუძნება, მაგრამ, მოგვიანებით, ნეტარი ავგუსტინე უკვე შესაძლებლად მიიჩნევდა მაგალითად, ერეტიკოსის ძალადობრივი გზით მოქცევას, თუ, რასაკვირველია, ეკლესია ვეღარ ხედავდა ჭეშმარიტებაში მისი დაბრუნების სხვა გზას. ნეტარი ავგუსტინე იძულებასაც სიყვარულისა და ზრუნვის ნიშნად მიიჩნევდა და გონების დასაზღვრული შესაძლებლობის შესახებ სწავლებას აფუძნებდა. საბოლოო ჯამში, შუა საუკუნეებში, რწმენის საკითხში იძულების დაშვება გაბატონებულ მიდგომად ჩამოყალიბდა და რელიგიური დევნის გამართლებას ემსახურებოდა.

მეორე მხრივ, აღმოსავლური ეკლესიის მოძღვრება ფსევდო დიონისე არეოპაგელის (მე-5 საუკუნე) ნაშრომებს დაეყრდნო, რომელთა თანახმად, ადამიანის გონება ასევე უძლურია შეიმეცნოს ჭეშმარიტება; ყველაფერი, რაც ღმერთისა და სარწმუნოების შესახებ ითქმის, ფარდობითია, ადამიანური გონების საზღვრებშია მოქცეული. აქედან გამომდინარე, ეკლესია, როგორც დასავლეთში, ასევე აღმოსავლეთში პრინციპში, ასწავლიდა, რომ ჭეშმარიტება სრულად არავინ უწყის. ეს პოზიცია წესით, სხვა რელიგიური შეხედულებების ადამიანების დევნის ბარიერი უნდა გამხდარიყო, მაგრამ, აქამდე, როგორც წესი, იმ

დროს, ეკლესია და სახელმწიფო არ მიდიოდა, ავგუსტინეს მსგავსად, მე-13 საუკუნეში, დასავლური ეკლესიის დიდმა მოძღვარმა, თომა აკვინელმაც შეიმუშავა პირობითი და ნაწილობრივი ტოლერანტობის არაერთი არგუმენტი. მათ საფუძველზე, სინამდვილეში, სხვა აღმსარებლობათა შეზღუდვის აუცილებლობა უფრო იყო დასაბუთებული. ტოლერანტობის გამოვლენა, აკვინელის მიხედვით, მხოლოდ მაშინ იქნებოდა გამართლებული, თუ შეუწყნარებლობა და დევნა ზედმეტად დიდ ძალისხმევად დაჯდებოდა ან, საბოლოო ჯამში, შესაძლოა მარცხითაც დასრულებულიყო.

მონოთეისტური რელიგიების კონტექსტში, ქრისტიანებს, იუდეველებსა და მუსლიმებს შორის მშვიდობიანი თანაცხოვრების საკითხი, მე-12 საუკუნიდან განსაკუთრებით აქტუალობას იძენს. დიდი ფილოსოფოსები, თეოლოგები, მეცნიერები, მაგალითად, პიერ აბელიარი და რაიმუნდუს ლულუსი, თავიანთ ნაშრომებში, მართალია, ქრისტიანობის ჭეშმარიტების დაცვის გზებს ეძიებდნენ, მაგრამ, ამავდროულად სხვა აღმსარებლობებში, როგორც თეოლოგიური, ასევე ეთიკური ჭეშმარიტების ელემენტებსაც ხედავდნენ. მეორე მხრივ, იუდაიზმსა და ისლამში, ტოლერანტობის საკითხს ამუშავებდნენ ისეთი თეოლოგები და ფილოსოფოსები, როგორებიც მოსე მაიმონიდი და იბნ რუშიდი არიან. ისინი რელიგიური დოგმებისგან ფილოსოფიური, სააზროვნო ჭეშმარიტების ავტონომიურობას იცავდნენ, რაც ამ პერიოდის ყველაზე ინოვაციურ მიდგომად შეიძლება იყოს მიჩნეული.

კარდინალი ნიკოლოზ კუმელის „De Pace Fidei“ (მშვიდობისთვის რწმენისა. 1453) მონიშნავს მნიშვნელოვან ნაბიჯს ტოლერანტობის უფრო სრულყოფილი ქრისტიანულ-ჰუმანისტური კონცეფციისკენ, თუმცა, მის ნაშრომში სხვადასხვა სარწმუნოების წარმომადგენლები, საბოლოოდ, კათოლიკური იდეის გარშემო ერთიანდებიან, რამდენადაც ჰუმანისტი კარდინალის კონცეფცია გულისხმობდა „ერთ რელიგიას სხვადასხვა რიტუალებით“. რენესანსის პერიოდის დიდი ჰუმანისტი ფილოსოფოსი და თეოლოგი ერაზმუს რო-

ტერდამელი რელიგიური კონფლიქტების დასაძლევად, ფიქრობდა, რომ დოქტრინალური პრინციპები უკანა პლანზე უნდა ყოფილიყო გადაწეული.

ჰუმანისტური მიდგომისგან განსხვავებით, რეფორმაციის მამა, მარტინ ლუთერი ინდივიდუალური სინდისის პრინციპს იცავდა. მისი შეხედულების თანახმად, ადამიანის ცნობიერება მხოლოდ და მხოლოდ ღვთის სიტყვით უნდა ყოფილიყო შებოჭილი და არა ინსტიტუციონალური ძალაუფლების მარწმუნებით. ამიტომ, საზღვარი უნდა დადებოდა ეკლესიის ავტორიტეტს და შეზღუდულიყო სახელმწიფოს საერო უფლებამოსილებებიც. რეფორმაციის პერიოდში „ორი სამეფოსა“ და სინდისის თავისუფლების შესახებ ტრადიციული არგუმენტები რადიკალიზებული იყო. პროტესტანტი ჰუმანისტი სებასტიანე კასტელიო, თავის ცნობილ ნაშრომში „De haereticis, an sint persequendi“ (უნდა ვდევნოთ თუ არა ერეტიკოსები 1554), რომელიც კალვინის შეუწყნარებელი პოზიციის საპასუხოდ დაიწერა და რელიგიის თავისუფლების დაცვის პირველ მანიფესტაციად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, ასაბუთებს რწმენისა და აზრის თავისუფლების მნიშვნელობას, როგორც ჭეშმარიტი რწმენის უცილობელ პირობას. სწორედ ამ პერიოდში ჩამოყალიბდა ორი მნიშვნელოვანი შეხედულება, რომელთა შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ტოლერანტობის კლასიკურ თეორიებს დაუდეს საფუძველი: 1) საეკლესიო ძალაუფლებისა და პირადი რწმენის გამიჯვნა და 2) სახელმწიფო და საეკლესიო ძალაუფლების სხვადასხვაობა.

მე-17 საუკუნე მწვავე და ყოველმხრივი რელიგიური კონფლიქტების ჟამი იყო. სწორედ ამის გამო, ამ დროს ტოლერანტობის არაერთი თეორია, მათ შორის ტოლერანტობის სამი პარადიგმატული კონცეფცია შემუშავდა, რომელთა ავტორები ბარუხ სპინოზა (თეოლოგიურ-პოლიტიკური ტრაქტატი 1670), პიერ ბეილი (ფილოსოფოსის კომენტარი 1686) და ჯონ ლოკი (წერილები ტოლერანტობის შესახებ 1689) იყვნენ.

ბიბლიური რელიგიების ისტორიული კრიტიკისას, სპინოზა საზრისს პოულობდა სამართლიანობისა და სიყვარულის სათნოებებში და მიჯნავდა მათ როგორც რელიგიური დოგმებისგან, ისე ჭეშმარიტების ფილოსოფიური ძიებისგანაც. სპინოზას თანახმად, სახელმწიფოს წინაშე დგას ამოცანა, უზრუნველყოს მშვიდობა და სამართლიანობა. ამდენად, მას აქვს უფლება რელიგიის გარეგნული გამოვლინებები რეგულაციების ქვეშ მოაქციოს, თუმცა აზრის თავისუფლებასა და „შინაგანი“ რელიგიის ბუნებით უფლებას სახელმწიფო არ შეიძლება ზღუდავდეს ან, პირიქით, – ანიჭებდეს.

პიერ ბეილი შეეცადა, უარეყო არგუმენტები რელიგიური შეუწყნარებლობის ვალდებულების შესახებ, რომლებიც ავგუსტინესგან იღებდნენ სათავეს. ბეილი ამტკიცებდა, რომ არსებობს პრაქტიკული გონების „ბუნებრივი სინათლე“, რომელიც გარკვეულ მორალურ ჭეშმარიტებებს თვალწინ გადაუშლის ყველა გულწრფელ ადამიანს, რა სარწმუნოებისაც არ უნდა იყოს იგი. ბეილის თანახმად, გონივრული რელიგია ემყარება პირად რწმენასა და ნდობას და არა ობიექტურ ჭეშმარიტებას. პიერ ბეილი იყო პირველი მოაზროვნე, ვინც შეეცადა შეემუშავებინა არგუმენტი, რომელიც უნივერსალურ შემწყნარებლობას გულისხმობდა ყველანაირი აღმსარებლობის ადამიანის მიმართ.

გარკვეული აზრით, ბეილის კონცეფცია უფრო რადიკალურია, ვიდრე ჯონ ლოკის ბევრად უფრო პოპულარული და გავლენიანი თეორია, რომლის საფუძველი სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნაა ბუნებრივი ინდივიდუალური უფლებების ადრეულ ლიბერალურ პერსპექტივაში. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს მოვალეობაა უზრუნველყოს თავისი მოქალაქეების „სამოქალაქო ინტერესი“, ლოკის აზრით, „სულის ხსნა“ არ შეიძლება იყოს სახელმწიფოს საქმე, არამედ ეს ინდივიდისა და ღმერთის ურთიერთმიმართების, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საკითხია. აქედან გამომდინარე, არსებობს ღვთისგან ბოძებული, განუყრელი უფლება რელიგიის თავისუფლად აღიარებისა და აღსარებისა. ამ კონტექსტში, ეკლესიები

მხოლოდ და მხოლოდ ნებაყოფლობითი გაერთიანებებია, მათ მიერ ან მათ წინააღმდეგ ძალის გამოყენების უფლების გარეშე. იმ პოლიტიკური წესრიგის ფარგლებში, რომელიც მოქალაქეთა თანხმობაზეა დაფუძნებული. ლოკი ტოლერანტობის ზღვარსაც ადგენს, რომელიც მაშინ შეიძლება გაივლოს, როდესაც რელიგია არ სჯერდება მისთვის განკუთვნილ ადგილს სამოქალაქო საზოგადოებაში (ასეთია, ლოკის აზრით, მაგალითად, კათოლიციზმი, და ათეიზმი, რომლებიც უარყოფენ უზენაეს მორალურ ავტორიტეტს, სიცოცხლის წყაროს და, შესაბამისად, საფრთხეს უქმნიან საზოგადოებრივ წესრიგს).

მე-18 საუკუნეში კიდევ უფრო განვითარდა საერო სახელმწიფოს კონცეფცია ავტორიტეტის დამოუკიდებელი საწყისით და მოქალაქისა და მორწმუნის როლებს შორის განსხვავების აღიარებით, თუმცა, იმავდროულად ლოკის წარმოდგენაც შენარჩუნდა, რომ სტაბილური პოლიტიკური წყობა გარკვეულ რელიგიურ საფუძველს საჭიროებს.

ამერიკისა და საფრანგეთის რევოლუციების დროს რელიგიური თავისუფლების ძირითადი „ბუნებითი“ უფლება იქნა აღიარებული, მიუხედავად იმისა, რომ ინტერპრეტაციები, თუ რა სახის რელიგიური აღმსარებლობები შეიძლება იყოს დაშვებული, – განსხვავებული იყო.

მონტესკიე „კანონთა გონში“ (1748) რელიგიური შემწყნარებლობის მხარდასაჭერად გამოდის. მისთვის რელიგიის თავისუფლება მშვიდობისა და პოლიტიკური ერთიანობის შესანარჩუნებლად საჭირო, მაგრამ, იგი გარკვეულ ზღვარსაც უნდა ავლებდეს ახალი რელიგიების მისაღებად და მეორე მხრივ, დომინანტური რელიგიების შესაცვლელად, რადგან, მონტესკიეს თანახმად, კონსტიტუცია და მორალური ტრადიცია მჭიდროდაა დაკავშირებული. თუმცა „სპარსულ წერილებში“ (1721) იგი ამუშავებს უფრო ყოვლისმომცველ თეორიას რელიგიური პლურალიზმისა.

რელიგიურ და პოლიტიკურ საწყისებს შორის განსხვავება კიდევ უფრო მკაფიოდაა მონიშნული ჟან ჟაკ რუსოსთან. თავის „საზოგადოებრივ ხელშეკრულებაში“ (1762) რუსო ცდილობს დაძლიოს რელიგიური დაპირისპირებისა და შეუწყნარებლობის მიზეზები „სამოქალაქო რელიგიის“ ინსტიტუციონალიზებით. სამოქალაქო რელიგია, მისი განზრახვით, საერთო უნდა იყოს ყველასთვის, თუმცა „ემილიში“ (1762) რუსო ინდივიდუალურ სინდისს ანიჭიებს უპირატესობას და ადოგმატური, „ბუნებითი რელიგიის“ წვდომას ისახავს მიზნად.

„გონების რელიგიის“ იდეა, როგორც ალტერნატივა გაბატონებული რელიგიებისა და კონფლიქტების დაძლევის საშუალება, განმანათლებლობისთვის, შეიძლება ითქვას, საერთო იყო. იგი გვხვდება ისეთ მოაზროვნეებთან, როგორებიც არიან ვოლტერი, დიდრო და კანტი.

კანტს მიაჩნდა, რომ ადამიანების ბუნებრივი უთანასწორობა, ხასიათებისა და შეხედულებების მრავალფეროვნება კაცობრიობის ზნეობრივი და მატერიალური განვითარების განუყრელი თანამგზავრია. ამ აზრით, განსხვავებული შეხედულებებისა და რელიგიების ჩახშობა სხვა არაფერია თუ არა ადამიანის ბუნებასთან ბრძოლა.

ტოლერანტობის თანამედროვე გაგებას საფუძველი დაუდო ჯონ სტიუარტ მილის ტრაქტატმა „თავისუფლების შესახებ“ (1859), რომლის მიხედვით, ტოლერანტობა რელიგიური ჰარმონიისა და რელიგიური განსხვავებისადმი დამოკიდებულებით არაა შემოფარგლული. მილის აზრით, თანამედროვე საზოგადოებაში ტოლერანტობა საჭიროა საიმისოდაც, რომ გავუმკლავდეთ კულტურული, სოციალური და პოლიტიკური პლურალიზმისა და ინდივიდუალიზმისადმი შეურიგებლობის, „უმრავლესობის ტირანიის“ სხვა და სხვა ფორმას. მილის „ზიანის პრინციპის“ თანახმად, პოლიტიკური ან სოციალური ძალაუფლების განხორციელება მხოლოდ კანონიერი საჭიროების შემთხვევაში უნდა იყოს დაშვებული, რათა ერთმა ადამიანმა, ან ჯგუფმა არ დააზიანოს მეორე: არ შეიჭრას თავისუფლებაში, ხელ-

ყოს საკუთრება თუ სიცოცხლე. შეხედულებებისადმი ტოლერანტობა უტილიტარული (სარგებლობიანობის) თვალსაზრისითაა გამართლებული. უჩვეულო „ცხოვრებისეული ექსპერიმენტების“ მიმართ ტოლერანტობა, როგორც მილი ამბობს, „ექსცენტრული ქცევისადმი“ ტოლერანტული დამოკიდებულება ასევე მნიშვნელოვანია, რამდენადაც ინდივიდუალობისა და თავისთავადობის ღირებულებებისთვის საარსებო სივრცეს აფართოებს. ამ ტიპის ტოლერანტობა, საბოლოო ჯამში, კიდევ უფრო მეტად ავითარებს სახელმწიფოს, რომელიც ჯონ სტიუარტ მილს დიდ სადისკუსიო კლუბად წარმოუდგენია.

ტოლერანტობის თეორიის განვითარების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი უკავშირდება მე-20 საუკუნის ლიბერალ ფილოსოფოსს, ჯონ როლზს (Theory of Justice, 1971). საზოგადოების კონსენსუსისა და შემწყნარებლობის საფუძველი, როლზის მიხედვით, უნდა იყოს სამართლიანობა და კანონის წინაშე თანასწორობა. საჯარო სივრცეში, უმთავრესი პირობა, რომ ერთმა ჯგუფმა არ დაჩაგროს მეორე, ერთმა იდენტობამ არ წაშალოს სხვა იდენტობა, შესაძლებელია იყოს „ურთიერთგადამფარავი კონსენსუსი“ იმის გარშემო, რომ ყველა ადამიანი კანონის წინაშე თანასწორია.

ტოლერანტობა — ლიბერალუბა, რომელიც უნდა დასაბუთდეს

თუ თანამედროვე მსოფლიოს გადავავლებთ თვალს, ვნახავთ, რომ დღეს წამყვანი ლიბერალური დემოკრატიების პოლიტიკური ლიდერები უფრო და უფრო ხშირად საუბრობენ, რომ პლურალისტური საზოგადოება, მულტიკულტურალიზმი, განსხვავებული იდენტობის მატარებელი ჯგუფები სერიოზული გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდნენ. უდანაშაულო ადამიანები სულ უფრო მეტად ხდებიან ტერორიზმისა და ძალადობრივი ექსტრემიზმის მსხვერპლი. საფრთხის წინაშე დგას გამოხატვისა და რელიგიის თავისუფლების ფუნდამენტური პრინციპების სრულფასოვანი დაცვა. უფრო და უფრო ხილული ხდება ქსე-

ნოფობიისა და რასიზმის გამოვლინებები, ძლიერდება ნეოფაშისტური მოძრაობები. ამ ფონზე ტოლერანტობა, შესაძლოა, კვლავაც ამუშავდეს როგორც მშვიდობისა და თანაარსებობის უზრუნველყოფის მექანიზმი.

ტოლერანტობას როგორც დაზავებისა და მშვიდობის საფუძველს, განსაზღვრავს და ასეთად წარმოაჩენს კლასიკური ლიბერალური ტრადიცია, ანუ წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ ადამიანი არის ავტონომიური ინდივიდი, თავისუფალი საიმისოდ, რომ აირჩიოს და გამოხატოს ესა თუ ის პოზიცია, ჰქონდეს ესა თუ ის რწმენა ან იდეოლოგია, დაიცვას ესა თუ ის იდენტობა.

ლიბერალური ტრადიციის მკვლევარი, პიტერ ნიკოლსონი, სტატი-აში „ტოლერანტობა, როგორც მორალური იდეალი“ ტოლერანტობას განსაზღვრავს, როგორც დამოკიდებულებას, რომლის საფუძველში შემდეგი ელემენტებია წარმოდგენილი: 1) გარკვეული განსხვავების არსებობა; 2) ტოლერანტობის სუბიექტისთვის ამ განსხვავების მორალური მნიშვნელობა, მისი არატრივიალურობა; 3) ტოლერანტობის სუბიექტის შესაძლებლობა, რომ ზეგავლენა იქონიოს განსხვავებულზე, ტოლერანტობის ობიექტზე; 4) ძალის გამოყენებისგან თავშეკავება; 5) ტოლერანტობის, როგორც მორალური იდეალის, სიკეთის გაგება.

როგორც წესი, ტოლერანტობას ახასიათებენ პარადოქსულ ღირებულებად. ცნება პარადოქსი მოიცავს ურთიერთგამომრიცხავი მოვლენების ერთ ველში თანაარსებობას. ტოლერანტობა პარადოქსულია, რამდენადაც, კლასიკური ტრადიციით, გულისხმობს შემწყნარებლურ დამოკიდებულებას იმისადმი, რის მიმართაც შეუწყნარებელი ხარ. ამიტომ, ტოლერანტობის არჩევანი ყოველთვის მოითხოვს არგუმენტაციას: რის საფუძველზე შეიძლება შეიწყნარო შეუწყნარებელი? ამ ტიპის მსჯელობათა ერთობლიობას მსჯელობათა ბალანსს უწოდებენ და გამოარჩევენ რამდენიმე არგუმენტს, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელია დასაბუთდეს ტოლერანტობის აუცილებლობა.

საპეტიციო არგუმენტი. ტოლერანტობის სასარგებლოდ ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული არგუმენტი სკეპტიციზმთანაა დაკავშირებული, რაც გულისხმობს, რომ გონება მოკლებულია შესაძლებლობას, დაადგინოს, ესა თუ ის შეხედულება თუ რწმენა საბოლოო და ობიექტური ჭეშმარიტებაა თუ არა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ტოლერანტულად ვეკიდებით მოსაზრებებს, რომლებსაც არ ვეთანხმებით, თუკი ვუშვებთ, რომ მიუხედავად ამ უთანხმოებისა, ვერ ვადგენთ მათი მცდარობის ხარისხს. ისტორიამ ამ ტიპის არგუმენტაციის ბევრი მაგალითი შემოგვინახა. ჯერ კიდევ მე-12 საუკუნეში, იოანე სოლსბერიელი ამტკიცებდა, რომ არაერთი რელიგიური ჭეშმარიტება შესაძლებლისა და სათუოობის სფეროშია. ამიტომ, ნებისმიერ ჭეშმარიტებაში შეუძლებელია სრულად იყო დარწმუნებული. სწორედ ამ ტიპის მსჯელობით, ტოლერანტობა მჭიდროდაა გადაჯაჭვული სკეპტიციზმთან.

რაციონალური რელუქციონიზმი. მეორე არგუმენტი, რომელიც რეფორმაციის დროს იყო პოპულარული, დაკავშირებულია რაციონალურ რელუქციონიზმთან, რაც გულისხმობს ძალისხმევას, რომ რელიგიური, ეთნიკური, კულტურული, პოლიტიკური განსხვავებები, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, გაფერმკრთალებს, ხოლო „ტოლერაციის პროცესი“ საკუთარი შეხედულებების გადაფასებასა და, მეორე მხრივ, საერთო ნიადაგის ძიებას მოიცავდეს. როგორც წესი, დღეს, ტოლერანტობის კონტექსტში, ამ არგუმენტაციას მიმართავენ ნაციონალიზმის მნიშვნელობის გააზრებისას იმ გზებით, რომ მრავალგვარ ნაციონალურ იდეას, ნაციონალიზმის სხვადასხვა ფორმას შორის შესაძლებელი გახდეს საერთო საზრისის გამოჩენა.

პრაგმატიზმი. არგუმენტაციის მესამე ნაკადი პრაგმატიზმთანაა დაკავშირებული. ტოლერანტობის ერთ-ერთი მახასიათებელი, ცხადია, პრაგმატული ინტერესით მოქმედებაა. ეს არგუმენტაცია არ განიხილავს ტოლერანტობას, როგორც რაიმე სასურველ და იდეალურ

პრაქტიკას. შემწყნარებლობა – გარემო პირობებით ნაკარნახევი აუცილებლობა და, მეორე მხრივ, დევნის, აკრძალვის, შეზღუდვის არაეფექტიანობის აღიარებაა. პრაგმატული ტოლერანტობა თავის მხრივ, ორი არგუმენტით საბუთდება. პირველ შემთხვევაში, განსხვავების, განსხვავებული ჯგუფის ან ადამიანის განადგურება მოითხოვს ზედმეტად დიდ მატერიალურ, პოლიტიკურ და მორალურ რესურსებს და დაკავშირებულია დიდ რისკებთან. ხოლო, მეორე შემთხვევაში, მიზნისკენ გზაზე ძალადობრივი მეთოდები პრინციპულად გამოუსადეგარ და აბსურდულ მეთოდად მიიჩნევა. ასე მაგალითად, მე-16 საუკუნის კათოლიკე მღვდელი, ლას კასასი წერდა, რომ სისულელეა წარმართი „ინდიელების“ განადგურება, იმ მიზნით, რომ ისინი მოვაქციოთ.

პრაგმატული ტოლერანტობის კონტექსტში, შემწყნარებლობის არგუმენტირებისთვის მცირე და დიდი ბოროტების თეორიებიც გამოიყენება.

ყველა ეს არგუმენტი თავის დროზე ერთობ მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა შემწყნარებლობის რეალიზაციის საქმეში. სწორედ პრაგმატული დასაბუთების შედეგად დასრულდა რეფორმაციის-დროინდელი რელიგიური ომები.

ფუნქციონალური პრეპონენტუმი. პიროვნების პატივისცემის იდეა ევროპაში გვიან შუა საუკუნეებში ვითარდება და კომერციული ურთიერთობების მნიშვნელობის გაცნობიერებასთანაა დაკავშირებული. შრომის, როგორც ღირებულების, კომერციული საქმიანობის პრინციპების, საქმიანი მორალის იდეები ხელს უწყობდა საზოგადოების ჰოლისტურ, მთლიან აღქმას, რომელშიც ყველა მისი წევრი უნიკალურ როლს ასრულებს. ასეთი ფუნქციონალიზმი ხდება საფუძველი დისიდენტების, კერძოდ კი ერეტიკოსებისა და ებრაელების მიმართ ტოლერანტობის მნიშვნელობის დასაბუთებისას. მე-14 საუკუნის გამოჩენილი ფილოსოფოსი და პოლიტიკოსი მარსელიუს

პადუელი, თავის ნაშრომში, „მშვიდობის დამცველი“, ამტკიცებს, რომ რადგან ნებისმიერი საზოგადოების მიზანი მოქალაქეების კეთილდღეობაა, არც ერთი ადამიანი, რომელსაც თავისი წვლილი შეაქვს კეთილდღეობაში, არ შეიძლება იყოს გარიყული და დევნილი რელიგიური შეხედულებების გამო. სწორედ ამ ფუნქციონალური მიდგომის გამოძახილი გვხვდება ილია ჭავჭავაძის სტატიის „მაჰმადიანთა გაქრისტიანება“ (1880). ილიას თანახმად:

- **სარწმუნოების საქმე სინდისის საქმეა, რა ჩვენი საქმეა – ვინ როგორ სარწმუნოებას აღიარებს, ვინ რა რჯულის არის? რა რჯულიც ჰსურს, იმ რჯულზე იყოს; მხოლოდ კარგი, პატიოსანი კაცი იყოს, მშრომელი და თავისთვის და ქვეყნისათვისაც სასარგებლო.**

ამგვარი მსჯელობა, რასაკვირველია, შეიცავს პრაგმატიზმის ელემენტს, მაგრამ საბოლოო ჯამში, მას მიყვარებულთა მორალურ მიუღებლობამდე და სამოქალაქო საზოგადოების გაგებაამდე, სადაც ნებისმიერს აქვს ერთი და იგივე, თანასწორი უფლებები.

ინდივიდუალისტური პრინციპები. ტოლერანტობის თეორიაში ნამდვილი გადატრიალება მას შემდეგ ხდება, რაც გამოდის ბრიტანელი ფილოსოფოს, ჯონ სტიუარტ მილის ესე „თავისუფლების შესახებ“. აკრიტიკებს რა უმრავლესობის ტირანიას, რომელიც მისი აზრით ინგლისის ვიქტორიანულ საზოგადოებაშია გაბატონებული, მილი ამტკიცებს ინდივიდუალური თავისუფლების უპირატესობას სახელმწიფოზე, რელიგიაზე, ეროვნულობაზე, მორალზე, სარგებელზე, საზოგადოებაზე. მის თეორიაში ინდივიდი საკუთარი თავის აბსოლუტური განმკარგავია. მის ნაცვლად არავის ძალუძს, გადაწყვიტოს როგორი ცხოვრების სტილი და შეხედულებები უნდა აირჩიოს, რომელია მისთვის საუკეთესო ქცევისა და გამოხატვის მანერა. თავისუფლება, სახელმწიფოს მიერ და კანონის საფუძველზე, მხოლოდ და მხოლოდ სხვისი ფიზიკური არდაზიანების

პრინციპით შეიძლება იყოს შეზღუდული. ამ მიდგომას ტოლერანტობის ინდივიდუალისტურ არგუმენტაციას უწოდებენ. ადამიანის უფლებების კონცეფცია, იმ ფორმით, რა ფორმითაც დღეს მსოფლიოშია აღიარებული, როგორც შიდასახელმწიფოებრივი, ასევე საერთაშორისო ურთიერთობების საფუძველი, ტოლერანტობის სწორედ ინდივიდუალისტურ გაგებას ეფუძნება. ამ კონცეფციის მიხედვით, ყოველ ადამიანს განურჩევლად აღმსარებლობისა, ეთნოსისა, ეროვნებისა, რასისა, სექსუალური ორიენტაციისა, სქესისა, სოციალური ჯგუფისა და ა.შ. აქვს წარუვალელი ღირსება – მათ შორის იმ ადამიანებსაც, რომლებიც ჩადიან დანაშაულს და იხდიან შესაბამის სასჯელს. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის (1948) თანახმად:

- ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით. მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით (1 მუხლი).
- ამ დეკლარაციით გამოცხადებული ყველა უფლება და ყველა თავისუფლება მინიჭებული უნდა ჰქონდეს ყოველ ადამიანს განურჩევლად რაიმე განსხვავების, სახელდობრ, რასის, კანის ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა რწმენის, ეროვნული თუ სოციალური წარმომავლობის, ქონებრივი, წოდებრივი თუ სხვა მდგომარეობისა. გარდა ამისა, დაუშვებელია რაიმე განსხვავება იმ ქვეყნის თუ ტერიტორიის პოლიტიკური, სამართლებრივი ან საერთაშორისო სტატუსის საფუძველზე, რომელსაც ადამიანი ეკუთვნის, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია ეს ტერიტორია – დამოუკიდებელი, სამეურვეო, არათვითმმართველი თუ სხვაგვარად შეზღუდული თავის სუვერენიტეტში (2 მუხლი).

როგორც მე-19 საუკუნის ვიქტორიანულ ინგლისში, ასევე ახლაც, მილის ინდივიდუალისტურ ტოლერანტობას ბევრი კრიტიკოსი ჰყავს. ისინი მიიჩნევენ, რომ მორალური, ფსიქოლოგიური ზიანიც ასევე სე-

რიოზულ ტკივილს აყენებს ადამიანს და ღახავს მის უფლებებს. ამ პოზიციის საფუძველზე, ლიბერალურ დემოკრატიებში შეგვიძლია გამოხატვის თავისუფლების ორი მოდელი გამოვყოთ: პირველი, ე.წ. ამერიკული მოდელის მიხედვით, ფიზიკური ზიანის გამო, ადამიანი, რასაკვირველია უნდა მიეცეს პასუხისგებაში, მაგრამ იგივეს გაკეთება დაუშვებელია ე.წ. ფსიქოლოგიური და მორალური ზიანის შემთხვევისას. რამდენადაც, ამ ტიპის ზიანის დადგენის ობიექტური კრიტერიუმები არ გაგვაჩნია. მეორე, ე.წ. კონტინენტური, ევროპული გაგების თანახმად კი, გამოხატვის თავისუფლებით არ არის დაცული შეურაცხყოფელი, რასისტული, ფაშისტური, ექსტრემისტული, უხამსი გამოხატვა, სიძულვილის ენა და ზოგიერთ შემთხვევაში, რელიგიური გრძნობების შელახვაც.

ტოლერანტობის ოთხი მოდელი

თანამედროვე თეორეტიკოსები მუშაობენ ტოლერანტობის ლიბერალური გაგების საზღვრების გაფართოების შესაძლებლობაზე. თუკი კლასიკური ტრადიციით, ტოლერანტობაა, იყო შემწყნარებელი იმის მიმართ, ვისაც ან რასაც შეწყნარების ღირსად არ მიიჩნევ, თანამედროვე კონცეფციები შემწყნარებლობაში მოიაზრებს არამართო ცივ ატანასა და სტოიკურ აღიარებას, რომ სხვებსაც შეიძლება ჰქონდეთ თანასწორი უფლებები, არამედ გულისხმობს განსხვავებულთან დიალოგში შესვლას, ინტერესს, პატივისცემასა და მრავალფეროვნების, როგორც სამყაროს ხატისა და საზრისის აღიარებას (მ. უოლცერი, ტოლერანტობის შესახებ. 1997). ამ კუთხით, როგორც წესი, გამოყოფენ ტოლერანტობის ოთხ ძირითად მოდელს, რომელიც შეიძლება შეგვხვდეს ისტორიის განმავლობაში და დღეს, ამა თუ იმ საზოგადოებაში იყოს გამოყენებული.

ტოლერანტობა, რომონტიკური პოპულარიზაცია. ამ ტრადიციული კონცეფციის თანახმად, შემწყნარებლობა ვლინდება იმ შემთხვევისას, როცა ძა-

ლაუფლება ან უმრავლესობა, რომელსაც შეუძლია ჩაერიოს უმცირესობის ცხოვრებასა და პრაქტიკაში, „იტანს“ განსხვავებულს, ხოლო უმცირესობა იღებს და ეგუება თავის ასეთ „ასატან“ მდგომარეობას. „ტოლერანტობის პირობები“, ამ მოდელში, იერარქიულია. ერთი მხარე უფლებას აძლევს მეორეს ჰქონდეს განსხვავებული ცხოვრების წესი, შეხედულებები, აღმსარებლობა და ა.შ, ოღონდ, ეს ყველაფერი დაშვებულია, მხოლოდ და მხოლოდ პირველი მხარის მიერ განსაზღვრული პირობების ფარგლებში. ამ ტიპის ტოლერანტობა უმრავლესობის მიერ გაიგება, როგორც ერთგვარი negative permission of evil – ხელის არ შეშლა იმისთვის, რაც არასწორად მიიჩნევა, მაგრამ არ არის აუტანლად ვერაგი და ბოროტი. სწორედ ამ კონცეფციას აკრიტიკებდა გოეთე, როცა ამბობდა, რომ ტოლერანტობა მხოლოდ დროებითი პოზიცია უნდა იყოს: მან სხვის აღიარებამდე უნდა მიგვიყვანოს, რადგან იტანდე ვინმეს, ნიშნავს შეურაცხყოფდე მას.

თანაარსების კონცეფცია „გადაჭრის“ კონცეფციას წააგავს იმით, რომ კონფლიქტის თავიდან ასარიდებლად, შესაკავებლად ან საკუთარი მიზნების მისაღწევად, ისიც მიმართავს ტოლერანტობის მექანიზმს. მაგრამ, აქ, ტოლერანტობის სუბიექტსა და ობიექტს შორის დამოკიდებულება პირველი მოდელისგან განსხვავებულია. ტოლერანტობის კონტექსტი დაკავშირებულია არა ძალაუფლებასთან ან უმრავლესობა – უმცირესობის დიქტომიასთან, არამედ ჯგუფებთან, რომლებიც მეტ-ნაკლებად თანაბარძალიანი არიან და ხედავენ, რომ სოციალური მშვიდობისა და საკუთარი მიზნების მიღწევისათვის, ყველა სხვა შესაძლებლობიდან შემწყნარებლობა საუკეთესო გზაა. აუგსბურგის რელიგიური ზავი (1555) და ნანტის ედიქტი (1598), რომელიც ბართლომეს ღამის ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ დაიდო, თანაარსებობის მოდელის ისტორიული მაგალითებია. კათოლიკებმა და პროტესტანტებმა რელიგიურ-პოლიტიკურ კონფლიქტს მშვიდობიანი თანაარსებობა ამჯობინეს და ურთიერთკომპრომისის პირობებზე შეთანხმდნენ. ტოლერანტული

ურთიერთობები ამ მოდელში აღარაა ვერტიკალური, არამედ ჰორიზონტალურია: ტოლერანტობის სუბიექტები იმავდროულად ობიექტებიც არიან. ასეთი ტიპის ტოლერანტობას შეუძლია სტაბილურ სოციალურ მდგომარეობამდე მიგვიყვანოს, სადაც, საბოლოო ჯამში, შესაძლებელი გახდება ჩამოყალიბდეს და განვითარდეს ნდობის კულტურა.

პატივისცემას ეფუძნება ტოლერანტობის მესამე კონცეფცია. ამ მოდელში მხარეები პატივისცემით არიან განმსჭვალული ერთმანეთისადმი. იმის მიუხედავად, რომ ჭეშმარიტების, ეთიკისა და ცხოვრებისადმი განსხვავებული მიმართება შეიძლება ჰქონდეთ, განსხვავდებოდნენ კულტურული ტრადიციისა და იდენტობის მიხედვით, მოქალაქეები აღიარებენ ერთმანეთს, როგორც მორალური, სოციალური, პოლიტიკური, ორიენტაციული თვალსაზრისით თანასწორებს. ასეთი შემთხვევისას, სოციალურ ცხოვრებას აუცილებლად საერთო, ყველასთვის მისაღები და აღიარებული ნორმები და ჩარჩოები განსაზღვრავს. ამ მოდელში ყველას უნდა შეეძლოს შეთანხმებული ნორმების თანაბრად მიღება და სათავისოდ გამოყენება. კანონები არ უნდა ამოდიოდნენ ერთი კონკრეტული ეთნიკური, რელიგიური და კულტურული თემის ინტერესიდან, არამედ სარგებელი უნდა მოჰქონდეთ ყველასთვის. ასეთია, მაგალითად, ადამიანის საყოველთაო უფლებები და თავისუფლებები და ლიბერალურ-დემოკრატიული ქვეყნების კონსტიტუციური წესრიგი.

პატივისცემის მოდელში, თავის მხრივ, **ფორმალური და ხარისხობრივი თანასწორობის** მიდგომები შეიძლება გამოიყოს: პირველ შემთხვევისას, მკაცრი ზღვარი ივლება საჯარო და კერძო სფეროებს შორის, – აქ, სამართლებრივი სახელმწიფოს მოქალაქის კულტურული და რელიგიური განსხვავებები კერძო სივრცითაა შემოფარგლული, რამდენადაც განსხვავების საჯაროობამ არ უნდა მიგვიყვანოს კონფლიქტებამდე. ტოლერანტობის ეს ვერსია საფრანგეთის საერო, „ლა-

იცისტურ“ რესპუბლიკანიზმშია გამოკვეთილი, სადაც მიიჩნევა, რომ, მაგალითად, რელიგიური თავსაბურავებისა და სხვა სიმბოლოების ადგილი საჯარო ან სასკოლო სივრცეში არ არის, ვინაიდან ბავშვები განათლებას იღებენ, როგორც დამოუკიდებელი, ავტონომიური მოქალაქეები.

ხარისხობრივი თანასწორობის მოდელში გამოკვეთილი ეთიკურ-კულტურული იდენტობები საჯარო სივრცისა და ურთიერთპატივისცემის კულტურის ნაწილია, რადგან ა) განსაკუთრებით ფასეული და მნიშვნელოვანია თითოეული ადამიანისთვის და ბ) მათ შეუძლიათ არსებულ სოციალურ და სამართლებრივ სტრუქტურებში მნიშვნელოვანი სასიკეთო ცვლილებები უზრუნველყონ. ამგვარად, ერთი მხრივ, სოციალურ-კულტურული, პოლიტიკური თანასწორობა და მეორე მხრივ, მრავალფეროვნება „ხილული მოვლენაა“ და ერწყმის სამოქალაქო ინტეგრაციისა და დემოკრატიული განვითარების მუდმივ პროცესს.

ტოლერანტობის შესახებ დისკუსიებში, ზემოთ ნახსენებ კონცეფციებთან ერთად, შეგვიძლია მეოთხე, – **აღიარების** მოდელი გამოვყოთ. იგი გულისხმობს პატივისცემისა და ურთიერთაღიარების კიდევ უფრო ფართო და მომთხოვნ გაგებას. ამ ტიპის ტოლერანტობა ნიშნავს არა მარტო თანასწორობისა და მრავალფეროვნების უბრალო პატივისცემას, არამედ, ასევე ეთიკურ აღიარებასა და მიღებას „განსხვავებულის“ შინაარსისა, როგორც ეთიკურად ფასეული ფენომენისა. ერთი სიტყვით, აღიარება ხდება, რომ „სხვა“ ეთიკურად და შინაარსობრივად ფასეული და მიმზიდველი შეიძლება იყოს. თუმცა, ამ მიდგომის დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ „სხვის“ პოზიტიურ მიღებასთან ერთად, მკაფიო საზღვრებიცაა მონიშნული იმასთან, რასაც ტოლერანტობის სუბიექტი აღიარებს, სწამს და ჭეშმარიტად მიიჩნევს. ამ თვალსაზრისით, აღიარების მოდელის არსი სწორედ ტოლერანტობაა და იგი არ გადაიზრდება მულტიკულტურალიზმში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

---

1. Mendus Susan (1989) Toleration and the Limits of Liberalism. Cambridge University Press.
2. Nicholson Peter P., Toleration as a moral ideal, In John Horton & Susan Mendus (eds.), Aspects of Toleration: Philosophical Studies. Methuen (1985)
3. ნოვიკი ბენიამინ (2006), ტოლერანტობის რელიგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები, ჟურნალი „სოლიდარობა“
4. Preston King (199). Toleration, Routledge
5. Michael Walzer, On Toleration
6. Stanford Encyclopedia of Philosophy, Toleration
<https://plato.stanford.edu/entries/toleration/>
7. Хомяков М. (2011). ТOLERАНТНОСТЬ: ПАРАДОКСАЛЬНАЯ ЦЕННОСТЬ
8. Walzer Michael (1997) On Toleration. Yale University Press
9. ჰაბერმასი იურგენ, „როდის უნდა ვიყოთ ტოლერანტულნი“. ჟურნალი „თავისუფლება“, #11 (35) ნომბერი, 2004.

ძალადობრივი ექსტრემიზმი — დეფინიციისა და განმარტების ფაქტორები

ძალადობრივი ექსტრემიზმში ჩვენი დროის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევაა.¹ იგი დაკავშირებულია იმ ჯგუფების რწმენასთან, შეხედულებებსა და ქმედებებთან, რომლებიც მხარს უჭერენ და მიმართავენ იდეოლოგიურად ან რელიგიურად მოტივირებულ ძალადობას, რათა რადიკალურ პოლიტიკურ მიზნებს მიაღწიონ.

ძალადობრივ ექსტრემალურ ნარატივში შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მთელი კომპლექსი საკითხებისა, როგორებიცაა: პოლიტიკა, გეოპოლიტიკა, რელიგია, სამართალი, ეკონომიკა, კულტურა, იდეოლოგიური შეხედულებები, გენდერული ურთიერთობები. არც ერთი საზოგადოება ან რელიგიური თემი არ არის დაზღვეული ამა თუ იმ ტიპის ძალადობრივი ექსტრემიზმისგან.

იმის მიუხედავად, რომ „ძალადობრივ ექსტრემიზმსა“ და „რადიკალიზაციას“ ზოგი სადავო ტერმინებად მიიჩნევს, მას იყენებენ პრო-

---

¹ UNESCO, 2016. Teacher's Guide on the Prevention of Violent Extremism.
<https://bit.ly/3xztTfJ>

ცესის აღსაწერად, მოვლენის განსამარტავად და უმეტესწილად ისეთი ტენდენციისას, რომელშიც ინდივიდი ან რაიმე ჯგუფი მოიაზრებს ძალადობას, როგორც მოქმედების ლეგიტიმურ და სასურველ ფორმას.

აქვე უნდა ითქვას, რომ, მეორე მხრივ, რადიკალური პოზიცია, რომელიც არატოლერანტულია ძალადობრივი პრაქტიკისადმი შესაძლებელია აღიქმებოდეს როგორც დასაშვები, ნორმალური და მისაღები მოვლენა და ასევე, კანონის ფარგლებში, შესაძლებელია მხარდაჭერილი იყოს ანტიექსტრემისტული ჯგუფების საქმიანობა.

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის განვითარების კონკრეტული გზის ან დინამიკის ტიპოლოგიური აღწერა რთულია, თუმცა, დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკური, კულტურული, სოციო-ეკონომიკური, ფსიქოლოგიური, ინსტიტუციონალური ფაქტორები ხდება ხოლმე ამგვარი ექსტრემიზმის საფუძველი. მკვლევრები ამ მიზეზებს ყოფენ გარე, შიდა, განმაპირობებელ, პოლიტიკურ და კულტურულ ფაქტორებად.

გარე ფაქტორები²

„**უძლური სახელმწიფო**“. გარე ფაქტორებს შორის, უპირველეს ყოვლისა, „უძლური სახელმწიფო“ შეიძლება დასახელდეს, რომელშიც არაეფექტიანად მოქმედებს სამართალდამცველი და უსაფრთხოების სამსახურებები. ამ ტიპის სახელმწიფოში კანონის დაცვა და აღსრულება მუდმივ პრობლემას წარმოადგენს, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს კორუფციას. ყოველივე ეს ძალადობრივ ექსტრემისტულ ჯგუფებს არსებობის ხელსაყრელ გარემო პირობებს უქმნის – მაგალითად, ასეთ ვითარებაში, ექსტრემისტულ ჯგუფებს შეუძლიათ ფინანსურად

² USAID, Summary of Factors Affecting Violent Extremism
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAA929.pdf

მოისყიდონ ხელისუფლება, მისი წარმომადგენლები და სხვადასხვა სტრუქტურები.

ცუდლ მარტული ან უმარტოვი ტარტორიკი. ნაკლებად დასახლებულ ან იზოლირებულ რეგიონებში, სადაც მთავრობის ძალაუფლება საერთოდ არ ვრცელდება, ჩნდება ექსტრემისტული ორგანიზაციებისთვის დაუბრკოლებელი არსებობის შესაძლებლობა. ძალადობრივი ექსტრემისტული ჯგუფები, ხშირად, სწორედ ასეთ ადგილებს ირჩევენ, რადგან ამგვარ გარემოში მათთვის მარტივ ამოცანას წარმოადგენს ქსელის გაშლა და განვითარება, საჭირო ინფრასტრუქტურის მოძიება და ოპერაციების დაგეგმვა.

კალუღორში მსტრამიზმი ან უმარტოვი ტარტორიკი. შესაძლებელია მთავრობები ნებას რთავდნენ, მხარს უჭერდნენ ან აძლიერებდნენ ექსტრემისტულ ჯგუფებს, როგორც შიდა პოლიტიკური ოპოზიციის საწინააღმდეგო ძალას, რომელსაც ხელისუფლება ოპოზიციის დევნისთვის, დისკრედიტაციისა და დაშინებისთვის შეიძლება იყენებდეს. ასეთი რეალობა ექსტრემისტული ძალადობრივი ჯგუფებისთვის ყველაზე მეტადაა ხელსაყრელი, ყველაზე მეტად მთავრობასთან ასეთ ბმაში ახერხებენ ისინი გაძლიერებას, მაგრამ ამავდროულად, ხშირია ისეთი შემთხვევები, როდესაც მთავრობები ექსტრემისტულ დაჯგუფებებზე კარგავენ კონტროლს და ისინი ანტისახელისუფლებო ძალად გვევლინებიან.

პროპაგანდული რელიგიური ღმრთის წესრიგი. ძალადობრივი ექსტრემიზმის გაძლიერებისა და მობილიზებისთვის ხელსაყრელ გარემოს ქმნის რადიკალური (ოღონდ, არა-ძალადობრივი) რელიგიური ღმრთის წესრიგი, რომელიც საზოგადოებაში ძალადობისადმი შემწყნარებლურ განწყობებს თესავს. როგორც წესი, ასეთი ღმრთის წესრიგის შექმნა შეუძლიათ გავლენიან, უმრავლესობაში მყოფ რელიგიურ ორგანიზაციებს. ამავდროულად „პრო-აქტიულ“ რელიგიურ ჯგუფებად შეიძლება მივიჩნიოთ ისეთი ერთობები, რომლებიც სხვებს აგრესიულად თავს ახვე-

ვენ თავიანთ მოთხოვნებს. მათ სურთ, მათი აზრით, „ოდესღაც ხელიდან გაშვებული“ რელიგიური, კულტურული ჰეგემონიის დაბრუნება, ხოლო საბოლოო მიზნად დასახული აქვთ ისეთი სახელმწიფოს, ისეთი საზოგადოების ორგანიზება, რომელიც მათ მსოფლმხედველობასა და პრინციპებზე იქნება დაფუძნებული.

მეორე ფაქტორები

ქალაქობრივი პოსტრამისტული აგუფები ძლიერი ნარატივითა და მიზნოვანი ობიექტებით. გარემო ფაქტორებმა, ადამიანებს შორის მიმდინარე მსოფლმხედველობრივმა, რელიგიურმა დავებმა, შესაბამისმა სადისკუსიო სივრცეებმა, შესაძლოა განაპირობოს არაორგანიზებული, სიტუაციური ძალადობრივი ინციდენტები, გამოიწვიოს სპონტანური ურთიერთშეღწევა, მაგრამ მათ არ ექნებათ მობილიზებული ექსტრემისტული ჯგუფის მიერ დაგეგმილი ძალადობრივი აქტის ფორმა და ხასიათი. თუმცა, არატოლერანტული განწყობებისა და ნარატივების მწარმოებელი ინსტიტუტებისა და შესაბამისი შეკრების ადგილების არსებობა, შეიძლება რადიკალიზაციისა და ექსტრემისტული დაჯგუფებების ჩამოყალიბების ძლიერ ხელშემწყობ ფაქტორებად მოგვევლინონ. მათ, რეალურად, კარგად შეუძლიათ გადამბირებლის როლის შესრულება. როგორც წესი, ასეთი ინსტიტუტები ქადაგებენ შეუწყნარებლობას, ქსენოფობიას, განსხვავებულისადმი მტრობას, რასიზმს, ნერგავენ რელიგიური ან ეროვნული უპირატესობის შესახებ წარმოდგენებს.

სოციალური ქსელები და აგუფის ღიანიკა. ამ ფაქტორებს გადამწყვეტი როლი აქვთ რადიკალიზაციასა და გადმობირებაში. პიროვნება შეიძლება ასეთი ჯგუფის წევრი გახდეს სოციალური ქსელის, სამეგობრო წრის, ნათესავის, მეზობლისა თუ ქარიზმატული ლოკალური მქადაგებლის გავლენის შედეგად. ამასთანავე, კოლექტიური თავმოყრის სხვა ლეგალური სივრცეები: ციხეები, ანდა სამხედრო ნაწილები ასევე პოპულარულ ადგილებად შეიძლება იქცნენ ექსტრემისტთა მოზიდვისთვის, რამდენადაც შესაძლოა ექსტრემისტული შეხედულებები და იდე-

ოლოგია ციხეებსა და ჯარში რელიგიური ორგანიზაციების რადიკალური წარმომადგენლების მიერ აქ გაწეული სერვისების პარალელურად, ქადაგებითა და დამოძღვრით გავრცელდეს.

სერვისებით უზრუნველყოფა. სახელმწიფოში სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიისა და შესაბამისი სერვისების არარსებობა, ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა: ფართოდ მოდებული კორუფცია, უსაფრთხოებისა და კანონის უზენაესობის ნაკლებობა, მთავრობისა და საზოგადოების ურთიერთდისტანცირება და გაუცხოება, შესაძლოა ექსტრემისტული ჯგუფებისთვის მასშტაბური და მრავალმხრივი მანიპულაციების განმაპირობებელი გახდეს. მაგალითად, შეიძლება ასეთ შემთხვევებში ექსტრემისტული ჯგუფები სთავაზობდნენ ადამიანს საჭირო და მისთვის სასურველი სერვისებით უზრუნველყოფას, ასევე მატერიალურ მხარდაჭერას ჰპირდებოდნენ, უქმნიდნენ მას ფსიქოლოგიურ და რეპუტაციულ საყრდენებს.

არალეგალური ეკონომიკური საქმიანობა. ექსტრემისტული ორგანიზაციების არალეგალური საქმიანობა შესაძლოა „სარფიან“ ეკონომიკურ შესაძლებლობებსა და დამცავ მექანიზმებს უქმნიდეს მათ, ვისაც არალეგალური, უშრომელი, „შავი“ შემოსავლის შენარჩუნება, ანდა მიღება სურს. ქსელის წევრები, რომლებიც ოპერირებენ ძალადობრივი, ექსტრემისტული და არალეგალური აქტივობებით, საერთო სარგებელს, როგორც წესი, ურთიერთთანამშრომლობით ლეზულობენ. ისინი ერთმანეთს შემოსავალს უზიარებენ, ქმნიან და ნერგავენ არალეგალური შემოსავლისა და მოგების დაფარვის პრაქტიკას და ამასთანავე, არალეგალური კომერციული ქცევის იდეოლოგიურ ლეგიტიმაციასაც ახდენენ.

მანძიკოვასკაშვილი ფაქტორები

სოციალურ-ეკონომიკური მიჯნაები. ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის საფუძველი კონკრეტული ადამიანის სოციალური გარემოება, გარიყვა და მარგინალიზაცია შეიძლება გახდეს. მაგალითად, ეს

პროცესი შეიძლება დაიწყოს მაშინ, როცა იშლება ოჯახის სტრუქტურა ან სოციალურ დაშორებული ქცევის ნორმალურ ფორმებს ანაცვლებს დევიაციური ქცევა, პერიოდული კანონდარღვევები და ა.შ. სოციალურ იზოლაციაში მოქცეული, მარგინალიზებული ადამიანი შეიძლება ექსტრემისტული ჯგუფების მიერ იყოს „აღმოჩენილი“ და შესაბამისი მოტივირებას გამოიწვიოს, რადგან ძალადობრივ ექსტრემისტულ ჯგუფებს ხელეწიფებათ მისთვის ცხოვრების საზრისის „შექმნა“ და განსაზღვრა. საბოლოოდ კი ექსტრემისტების მიზანი რასაკვირველია, ასეთი „მსხვერპლის“ მათ მიერ მართულ ან კონტროლირებულ სხვადასხვა მოძრაობაში გადამისამართება.

სოციალური დისკრიმინაცია. ინდივიდის ან ჯგუფის (ან ორივეს) მიმართ ნამდვილი დისკრიმინაცია ან დისკრიმინირების სუბიექტური აღქმა, ფართო გაგებით, შეიძლება იყოს ძალადობრივი ექსტრემიზმის მაპროვოცირებელი მიზეზი. იმ ადგილებში, სადაც მაგალითად, ამა თუ იმ რელიგიის მიმდევრები უმცირესობას წარმოადგენენ, ეკონომიკური ან პოლიტიკური ხასიათის დისკრიმინაცია შეიძლება აღქმული იყოს როგორც რელიგიის უპატივცემულობა, რამაც რადიკალიზაციას მისცეს ბიძგი. ან, პირიქით, იქ, სადაც უმრავლესობას წარმოადგენენ შეუწყნარებლობის მქადაგებელი რელიგიური და იდეოლოგიური ორგანიზაციები, შესაძლებელია, უმცირესობების დისკრიმინაცია გაძლიერდეს, ხოლო სისტემური დისკრიმინაცია გადაიზარდოს ექსტრემისტული ორგანიზაციების მიერ პროვოცირებულ ძალადობაში. ასეთი რამ შეიძლება მოხდეს მაშინ, როცა ხელისუფლება, სისუსტის გამო, ვერ ახერხებს ძალადობრივი ექსტრემისტული ჯგუფების შეკავებას, ან საკუთარი პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, თავად უჭერს ირიბად მხარს ასეთი ჯგუფების არსებობას და რეალურად ახალისებს ექსტრემიზმს.

იდეოლოგია და რელიგიური დოქტრინა. ძალადობრივი ექსტრემიზმის გააქტიურებასთან დაკავშირებულია ორი უმნიშვნელოვანესი ფსიქო-სოციალური ფაქტორი: ფრუსტრირება და სოციალური დაუკმაყოფი-

ლებლობა. ზოგიერთი ქვეყნის სასკოლო სისტემებში, 70-იან 80-იან წლებში, საგრძნობლად იმატა მოლოდინებისადმი იმედგაცრუებამ. ახალგაზრდებს უქრებოდათ იმედი, რომ ისინი დასახული მიზნების მიღწევას შეძლებდნენ, რომ მათი განათლება და შრომა სასურველ სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ შედეგს გამოიღებდა. იმედგაცრუება და ნიჰილიზმი ასევე ე.წ. ჰიბრიდული პოლიტიკური რეჟიმებში სოციალური განწყობის უმთავრესი გამოვლინებებია, რამდენადაც საზოგადოება აქ ხანგრძლივ უძრაობაში იკეტება. ეს გარემოებები შესაძლებელია ექსტრემიზმისა და რადიკალიზმის წინაპირობებს ქმნიდეს.

პოლიტიკური და კულტურული ფაქტორები

პოლიტიკური უფლებებისა და სამოქალაქო თავისუფლებების უარყოფა. პოლიტიკური უფლებებისა და თავისუფლებების შეზღუდვამ, ასევე ჩაკეტილმა, ავტორიტარულმა პოლიტიკურმა სისტემებმა, შესაძლოა გამოიწვიოს რწმენა, რომ ძალადობა პოლიტიკური ცვლილების ერთადერთი გზაა. ინდივიდის მიმართ, მთავრობის სასტიკმა, დამამცირებელმა მოპყრობამ, ადამიანის უფლებების მასობრივმა დარღვევებმა, შესაძლოა განაპირობოს რევანშის განწყობის მობილიზაცია. სამოქალაქო თავისუფლებებისა და პოლიტიკური უფლებების ხანგრძლივი და მიზანმიმართული შელახვა, პოლიტიკური და ეკონომიკური დაუცველობის შეგრძნება ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის კერების გაჩენის ერთ-ერთი ყველაზე რეალური წინაპირობაა.

უმსოფრის ოკუპაცია: ქვეყნები, რომლებიც უცხოური სამხედრო ოკუპაციის ობიექტები ხდებიან, ამბოხებისა და უფლებათა შელახვის მაღალი რისკის ქვეშ არიან. ადამიანებმა თუ ადამიანთა ჯგუფებმა, რომლებიც ცდილობენ, აინაზღაურონ მათი ან მათი თემის დამცირებით გამოწვეული ზიანი, შეიძლება ექსტრემისტულ ჯგუფებს დაუჭირონ მხარი და ძალადობრივ ქმედებებს მიმართონ. გარდა ამისა, ოკუპანტი სახელ-

წმიფო, მაგალითად, როგორიცაა რუსეთის ფედერაცია, უკრაინასა და საქართველოსთან მიმართებით იყენებს ექსტრემისტულ ორგანიზაციებს, მხარს უჭერს ძალადობრივი იდეოლოგიებისა და შეუწყნარებლობის პროპაგანდას, ხოლო ერთმორწმუნეობის რელიგიურ ფაქტორს იყენებს ქვეყნებში გავლენის გასაფართოებლად, საბოლოო ჯამში კი, ლიბერალურ-დემოკრატიული წესრიგის მოსარყევად და დასავლური პოლიტიკური კურსის შესაცვლელად.

პოლიტიკური ღ/კნ სემბლრო ჩარევა: ერთი სახელმწიფოს მხრიდან მეორე სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში მსხვილმასშტაბიანმა პოლიტიკურმა ან სამხედრო ჩარევამ, შესაძლოა საზოგადოების მობილიზაციისა და გაერთიანების საფუძველი შექმნას, რომელიც შემდეგ ინდივიდუალური ან კოლექტიური ღირსების აღსადგენად, მიმართავს ძალადობას. განსაკუთრებით დიდია შანსი, ამ ტიპის საპასუხო მობილიზაცია დაიწყოს იმ თემებში, რომლებიც ისტორიულად მაღალი ავტონომიის ხარისხითა და თვითრეგულაციის ტრადიციებით გამოირჩევიან.

ენდემური კორუფცია და ელიტების დასაქმლება. ეს ფაქტორები, ერთი მხრივ, საზოგადოებას კარნახობს პოლიტიკური აპათიისგან თავის დაღწევასა და გათავისუფლების აუცილებლობას, განაპირობებს თანასწორუფლებიანობისთვის ბრძოლის წამოწყებას. ამასთანავე, იგივე მიზიზმმა შეიძლება გამოიწვიონ კანონისადმი გულგრილი, ნეგატიური ან უხეში დამოკიდებულების გაჩენა, როგორც ეს მოხდა, მაგალითად, ავღანეთში. რაც უფრო მეტად კორუფციული და უთანასწორო იქნება გარემო, მით უფრო მარტივი გახდება ძალადობრივი ექსტრემისტული ჯგუფებისთვის ალტერნატივად თავის წარმოჩენისა და დამკვიდრების შესაძლებლობა.

ლოკალური კონფლიქტები: ლოკალურ კონფლიქტებს შეუძლიათ გამოიწვიონ ქაოსი და უფუნქციო გახადონ სამთავრობო ინსტიტუტები. შედეგად კი, ექსტრემისტული ჯგუფები, როგორც წესი, იოლად იკვალავენ ძალაუფლებისკენ მიმავალ გზას. ასეთ შემთხვევებში, ძალადობრივი

ექსტრემისტები ცდილობენ კონფლიქტის კოოპტაციას და მათი ტრანსნაციონალური დღის წესრიგის ლოკალური დინამიკისთვის მორგებას. მაგალითად, ამჟამად, ექსტრემისტები ავღანეთში ისლამური ხალიფატის შექმნისკენ მოუწოდებენ. მეორე მხრივ, იმ სიტუაციაში, როდესაც სამართლებრივი რეჟიმი უგულებელყოფილია, არ არსებობს ძლიერი ოპოზიცია, ხოლო მთავრობები დისკრედიტირებული და კოოპერირებულია ლეგალურ, მართულ ოპოზიციასთან, ისინი, ვისაც მთავრობისთვის რეალური წინააღმდეგობის გაწევა ან რაიმე რეფორმის გატარება სურს, ნორმალურ პოლიტიკურ პროცესს მიღმა რჩებიან და, საბოლოო ჯამში, მარტივ გამოსავლად ექსტრემისტულ ჯგუფებთან კავშირის გაბმას ირჩევენ.

ქსტრემისტული ჯგუფებისა და ლუმიწიის ან იქსტრემისტული სიფრთხილი. იქ, სადაც მთავრობებს ძალა არ შესწევთ მოქალაქეების უსაფრთხოების დაცვა უზრუნველყონ, ძალადობრივი ექსტრემისტული ჯგუფები მიმართავენ დაშინებისა და იძულების მეთოდებს. მათ ამ გზით არამართო სოციალისტური მაქსიზმული ლოიალობის მოპოვება, არამედ, ოპოზიციური პოლიტიკური ჯგუფების მხარდაჭერის, ან, პირიქით, მთავრობის სასარგებლოდ ოპოზიციის შევიწროებისა და დაშინების სურვილი ამოძრავებთ.

აქედან, რომ საერთაშორისო სისტემაში ფუნდამენტურად არასამართლიანია და მტრულად განწყობილი. ჩამოუყალიბებელი პოლიტიკური კულტურის ქვეყნებში, მოსახლეობაზე შესაძლებელია გავლენა იქონიოს ექსტრემისტული ჯგუფების პროპაგანდამ იმის შესახებ, რომ გლობალური პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემები დანარჩენი მსოფლიოს მიმართ მტრული და დისკრიმინაციულია. ასეთ საზოგადოებებში, როგორც წესი, ექსტრემისტული ჯგუფები მიმართავენ ანტიდასავლურ პროპაგანდას, ადამიანის უფლებებისა და ლიბერალური დემოკრატიის, ევროკავშირის, ნატოს, აშშ-ს წინააღმდეგ. ისინი ცდილობენ დაამკვიდრონ აზრი, რომ ამა თუ იმ ჯგუფის რელიგიური, კულტურული, ეთნიკური იდენტობა „დასავლეთის“, დასავლური სტრუქტურებისა და ქვეყნების, დასავლური კულტურის ექსპანსიის საფრთხის წინაშე დგას. ძალადობრივი

ექსტრემისტული ჯგუფების მიერ შექმნილი „მტრის ხატების“ გარშემო ისინი საზოგადოების მობილიზაციას ცდილობენ.

რწმენისა თუ ღირებულებების „კლუში“ მოქმედა. ძალადობრივი ექსტრემიზმის მობილიზაციისა და რადიკალიზაციის პროცესში რელიგიურმა ფაქტორმა შესაძლოა გადაწონოს პოლიტიკური ან სოციო-ეკონომიკური ნებისმიერი ფაქტორი. შეიძლება ითქვას, რომ წარმოდგენილ რვა პოლიტიკურ ფაქტორსა და ერთ რელიგიურ-კულტურულ ფაქტორს თანაბარი ძალა აქვთ. მოსახლეობამ, შეიძლება კულტურულ საშიშროებად აღიქვას ტრადიციების, წეს-ჩვეულებების, ღირებულებებისა და ღირსების პატივისცემის საერთო თუ ინდივიდუალური შეურაცხყოფა, უფრო სწორად, ის, რასაც ძალადობრივი ექსტრემიზმის ჯგუფები წარმოაჩენენ როგორც შეურაცხყოფას, რასაც სინამდვილეში ვინმეს შეურაცხყოფასთან შესაძლოა არც ჰქონდეს კავშირი და მხოლოდ და მხოლოდ ამა თუ იმ დაუცველი ჯგუფის, უმცირესობის უფლებების რეალიზაციასთან იყოს დაკავშირებული.

პრევენცია

ბოლო რამდენიმე ათწლეულია, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის საფრთხეებზე რეაგირების აუცილებლობის გაცნობიერებამ, უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა გლობალური განვითარების პროგრამებისა და პოლიტიკის ჩამოყალიბებაში. დღესდღეობით, მათი ძირითადი ფოკუსი ძალადობრივი ექსტრემიზმის აღმოფხვრისკენაა მიმართული.

არსებობს პრევენციის სხვადასხვა გზები, პოლიტიკური, მილიტარისტული თუ საგანმანათლებლო მეთოდები. 2015 წლიდან მოკიდებული, ძალადობრივი ექსტრემიზმის გასანიეტრალეზად და დასაძლევად განათლების როლი განსაკუთრებით გაიზარდა.³

³ UNESCO, 2018. Preventing violent extremism through education: Effective activities and impact. <https://bit.ly/3gLIu6o>

„არ არის საკმარისი ძალადობრივი ექსტრემიზმის აღრიცხვა და შესწავლა – საჭიროა მისი ეფექტიანი პრევენცია, ეს კი მოითხოვს ე.წ. „რბილი ძალის“ ჩართვას, რათა თავიდან იქნას არიდებული საშიშროება, რომელიც რელიგიის, კულტურის, ნაციონალიზმის, გლობალური პროცესების დამახინჯებული ინტერპრეტაციით, სიძულვილითა და უვიცობითაა განპირობებული.

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის დასუსტება და დაძლევა უნდა იწყებოდეს ადამიანის უფლებების დაცვით, მისი უნივერსალური მნიშვნელობის, კანონის უზენაესობის, თანასწორუფლებიანობის პრინციპების გაცნობიერებით.

ამ კუთხით, წინააღმდეგობებისა და სირთულეების მიუხედავად, უალტერნატივოა დიალოგის შესაძლებლობათა შექმნა და მასში მონაწილეობა. ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის პრევენციის შესახებ შემუშავებულ დოკუმენტში ნათქვამია, რომ ჯერ ყველა ახალგაზრდა ქალი და კაცი უნდა გაგამხნევოთ, ხოლო თავად პროცესი კი, რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დაიწყოს.“⁴

ადამიანები არ იბადებიან მოძალადე ექსტრემისტებად – ისინი, მეტწილად, ხელოვნურად გამოწვეული ფაქტორების შედეგად, მიმართავენ შეუწყნარებლობასა და ძალადობას. მათი კვლავ შეცვლა შესაძლებელია.

⁴ <https://en.unesco.org/preventingviolentextremism>

ქალაქობრივი ექსტრემიზმის გაშუქების გზამკვლევი

OSCE — ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია⁵

#UNITEDCVE

1. ლაყარლენი ფაქტებსა და თავიდან აიცილეთ მიკერძოებულობა

ჟურნალისტებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ გაშუქება იყოს ობიექტური, ზუსტი, მიუკერძოებელი, ინკლუზიური, ფაქტებზე დაფუძნებული და დამოუკიდებელი. ჟურნალისტებმა მოვლენები პროფესიონალურად, ჟურნალისტური ეთიკის კოდექსის შესაბამისად უნდა გააშუქონ და პოლიტიკური ნარატივის ნებისმიერ გავლენას თავი აარიდონ. ასევე, მათ თავიდან უნდა აიცილონ გაზვიადება, პროპაგანდა, ყალბი ახალი ამბები და ინფორმაციის გაშუქება წყაროების წინასწარი გადამოწმების გარეშე. საკითხის განხილვა სამართლიანად, გამჭვირვალე გაშუქების პროცესის უზრუნველყოფით უნდა მოხდეს.

---

⁵ OSCE UNITEDCVE, Guide for Reporting on Violent Extremism
<https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/375436.pdf>

2. იმოდ კალუმორივი პასტრეიზმთან დაკავშირებული შესაბამისი ტერმინოლოგია

ჟურნალისტებისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ტერმინოლოგიის ცოდნა და გაშუქებისას მისი სათანადო გამოყენება. გაეცანით რადიკალიზაციისა და ძალადობრივი ექსტრემიზმის ცნებებს, ვიდრე აღნიშნული საკითხების გაშუქებას შეუდგებით. დარწმუნდით, რომ თქვენს აუდიტორიას ძალადობრივ ექსტრემიზმთან დაკავშირებული ცნებები სწორად ესმის. აუდიტორიის აღქმა და ამ ცნებების სათანადო კონტექსტუალიზაცია პროფესიული და მიუკერძოებელი გაშუქების უზრუნველსაყოფად თანაბრად მნიშვნელოვანია.

3. ჟურნალისტური გეგმვა ეთიკურ და ჰუმანურ ფასეულობებს დაუფუძნეთ

ჰუმანური ღირებულებები ეთიკური ჟურნალისტიკის ქვაკუთხედიანია. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ჟურნალისტებმა გაშუქებისას ამბავი ისე არ გაამარტივონ, რომ სათანადო კონტექსტი უგულებელყონ. გარდა ამისა, ჟურნალისტებმა თავი უნდა აარიდონ ვიქტიმიზაციას, რადგან ამან შესაძლოა, გასაშუქებელ მოვლენას/სუბიექტს მნიშვნელობა დაუკარგოს. აქ ასევე იგულისხმება ექვმიტანილებისა და ძალადობრივ ექსტრემიზმში დადანაშაულებულ პირთა ვიქტიმიზაცია.

4. ასახეთ ყველას ხმა

ჟურნალისტმა ყველას ხმის გაჟღერება, განსაკუთრებით, მარგინალური ჯგუფების ან უმცირესობების თემების წარმომადგენლების, უნდა უზრუნველყოს. მათ, ასევე, უნდა უზრუნველყონ ამ უმცირესობების თვითაღიარებული წარმომადგენლებისგან მიღებული ინფორმაციის გადამოწმება, რათა არასწორი წარმოდგენები და განზოგადებული მსჯელობა თავიდან აიცილონ. ეს გულისხმობს, როგორც ისლამური თემის სპიკერებს, ასევე სხვა რელიგიური კონფესიების წარმომადგენლებსაც. ჟურნალისტმა უნდა დაიცვას ბალანსი, რათა მაქსიმალურად ასახოს სხვადასხვა ჯგუფებისა თუ თემის მოსაზრება-

თა მრავალფეროვნება, წყაროების წრის დივერსიფიცირებითა და გაფართოებით.

5. კალდოზონი ექსტრემიზმის მუშაობის, მოქმედების დამაინტერესებელი შინაარსი

ჟურნალისტებმა თავი უნდა აარიდონ დამაზიანებელი შინაარსის გამოქვეყნებას, რასაც შესაძლოა, სერიოზული ნეგატიური შედეგი მოჰყვეს და ძალადობრივი ექსტრემიზმის ფენომენის არასწორი ინტერპრეტაცია განაპირობოს და სიძულვილისა და კონფლიქტის ესკალაცია გამოიწვიოს. ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმთან დაკავშირებული ტერმინოლოგია სიფრთხილით მიდგომას საჭიროებს და ისეთი სიტყვების განურჩევლად გამოყენება, როგორიცაა „ექსტრემისტი“, „ტერორისტი“ ან „ჯიჰადისტი“ თავიდან უნდა ავიცილოთ.

ჩატომ და ჩომორ უნდა გაქაშუქოთ მრავალფეროვნება?

როცა განსხვავებული იდენტობის ადამიანები მედიაში საკუთარ თავს ვერ ხედავენ და ტრადიციული მედია მათ მოსაზრებებს სივრცეს არ უთმობს, ისინი იმ საზოგადოების სრულფასოვან წევრებად ვერ გრძნობენ თავს, რომელშიც ცხოვრობენ. მედია გაშუქების კულტურა, რომელიც ბუნებით ელიტიტურია და მხოლოდ გადაწყვეტილების მიმღებთა ასახვაზეა ორიენტირებული, საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების პერსპექტივას უგულვებელყოფს, რითაც მათ გაუცხოებას უწყობს ხელს. პრობლემა კიდევ უფრო მძაფრია, როცა საზოგადოების ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფების გარიყვა ხდება, რომლებიც ენობრივი, ეთნიკური, რელიგიური, გენდერული ან სხვა იდენტობის გამო, ერთი მხრივ, უგულვებელყოფილი, მეორე მხრივ, დომინანტი ჯგუფების მხრიდან სტიგმატიზებული არიან და გარკვეულ შემთხვევაში რადიკალური ჯგუფების სიძულვილის ენის სამიზნეებს წარმოადგენენ.

ეთნო-რელიგიური იდენტობა ადამიანის იდენტობის ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტია და გავლენა შესაძლოა სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობებსა და ქვეყნის შიგნით პროცესების სტაბილურობაზე მოახდინოს. საზოგადოებებში, სადაც ექსტრემიზმი და შეუწყნარებ-

ლობა წახალისებულია, საზოგადოების განსხვავებულობა შესაძლოა, კონფლიქტური გახდეს და მხოლოდ მედიის პრობლემად არ იქცეს. სხვა ინტერ ჯგუფური ურთიერთობებისგან განსხვავებით, როცა დაპირისპირება ეთნო-რელიგიური იდენტობის ნიადაგზე ხდება, საფრთხე მთელ საზოგადოებას ექმნება.

მედიაში მრავალფეროვნების გაშუქება, პირველ რიგში, ადამიანთა განსხვავებული ჯგუფების ობიექტურად, სამართლიანად, მიუკერძოებლად და პროფესიონალურად გაშუქებას გულისხმობს. განსხვავებულობა ჯგუფურ კუთვნილებასაც მოიაზრებს. განსხვავებული ჯგუფების აღწერისას, საკუთარი თავის განსხვავებულობის რეპრეზენტაციასაც ვახდენთ, რაც იდენტობის შექმნას გულისხმობს. ჯგუფური იმიჯზე კომპლექსური ფაქტორები ახდენს გავლენას, როგორიცაა ისტორიული მეხსიერება, კულტურული ტრადიციები, სტერეოტიპები და ა.შ.

ჟურნალისტმა ეს ფაქტორები უნდა გაითვალისწინოს და წარსულის საფუძველზე თანამედროვე ამბების გაშუქება არ უნდა მოახდინოს. ჟურნალისტს გასაშუქებელ საკითხთან მიმართებით თვითშეფასებაში საკუთარი პოზიციის გაგება დაეხმარება. ვინაიდან ჟურნალისტიც გარკვეულ ჯგუფს მიეკუთვნება, მან საკუთარ თავს შემდეგი კითხვები უნდა დაუსვას:

- აქვს თუ არა წინასწარგანწყობა?
- არის თუ არა თემისადმი/მოვლენისადმი მიკერძოებული?
- ცდილობს თუ არა „ობიექტურად“ შეფასებას?
- აქვს თუ არა სარედაქციო პოლიტიკა, რომელსაც ამ საკითხების გაშუქებისას მისდევს?

მედიის სოციალური პასუხისმგებლობაა, ერთი მხრივ, საზოგადოებაში არსებული განსხვავებები კოგნიტური მიკერძოების გარეშე ასახოს, მეორე მხრივ, საზოგადოებას ის საერთო ღირებულებებიც დაანახოს, რაც განსხვავებულ ჯგუფებს დაყოფის ნაცვლად აერთიანებთ.

ინკლუზიური მიდგომა. როგორც წესი, მედია არადომინანტი ჯგუფების თემატიკას მაშინ აშუქებს, როდესაც სახეზეა კონფლიქტი ან რაიმე ნეგატიურ მოვლენას აქვს ადგილი, მაგალითად, როგორიცაა კრიმინალური შემთხვევა, ტერორისტული აქტი და ა.შ. რა დროსაც ხშირად ეთნიკური, რელიგიური ან სხვა იდენტობის იდენტიფიცირება, დაუსაბუთებლად ხდება.

ინკლუზიური გაშუქება ორ მიდგომას გულისხმობს:

1. განსხვავებული ჯგუფების შესახებ ისეთი მასალების მომზადებას, რომლებიც საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების რეპრეზენტაციას, მათ უკეთ გაცნობას და ქვეყნის განვითარებაში მათი წვლილის წარმოჩენას უწყობს ხელს.
2. მიმდინარე მოვლენების გაშუქებისას, განსხვავებული ჯგუფების პერსპექტივის წარმოჩენას. ამ დროს მედიამ პოლიტიკის, ეკონომიკის, სამართლის, კანონმდებლობის და სხვა თემატურ საკითხებზე აზრი უმცირესობის ჯგუფების წარმომადგენლებსაც უნდა ჰკითხოვს, რათა აუდიტორიამ განსხვავებულ მოსაზრებებთან და ხედვასთან ერთად, ის საერთოც დაინახოს, რაც საზოგადოებას აერთიანებს. ამასთანავე, ინკლუზიური მიდგომა, საინფორმაციო პროგრამების გარდა, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და გასართობ თოქ-შოუებში არადომინანტი ჯგუფების წარმომადგენლების რეპრეზენტაციასაც გულისხმობს.

როგორც წესი, ინკლუზიური გაშუქება, ერთი მხრივ, არადომინანტ ჯგუფებს შესაძლებლობას აძლევს, საკუთარი ხმა ტრადიციული მედია პლატფორმებიდან გააჟღერონ და საზოგადოების სრულფასოვან წევრებად იგრძნონ თავი, მეორე მხრივ, ამ მიდგომის სამიზნე უმრავლესობაცაა, რომელიც მისგან განსხვავებულ ჯგუფებს, ვინც საჯარო სივრცეში არ დომინირებენ, კარგად არ იცნობს. მედია გაშუქებისას ინკლუზიური მიდგომა ამ გაუცხოების დაძლევის და სამოქალაქო ინტეგრაციას უწყობს ხელს, რისთვისაც განსხვავებებთან ერთად

საერთოს ძიება და თვითმმართველობის განხორციელების პროცესში სრულფასოვანი მონაწილეობა არსებითი წინაპირობაა.

განსხვავებული მოსაზრებების და პერსპექტივების ასახვისთვის

საპარტიზო 1:

ახალი ეტაპი – მრავალი თვალსაზრისი

მეცადინეობისას მონაწილეები ქმნიან ტექსტებს, რომლებიც დაწერილია ერთი ამბის (კონფლიქტის) სხვადასხვა გმირების სახელით.

სამიზნე აუდიტორია: მოზარდები

ხანგრძლივობა: 60 წუთი

სირთულის დონე: საწყისი

სავარჯიშოს მიზანი: სხვადასხვა თვალსაზრისის დანახვისა და განსხვავების უნარი, ერთი მოვლენის განსხვავებული ინტერპრეტაციების ანალიზი

ინვენტარი: ფლიპჩარტი ან დაფა, ქაღალდი და საწერი კალამი

სავარჯიშოს აღწერა: ტრენერი ირჩევს ამბავს რამდენიმე პერსონაჟით, რომელთაგან თითოეულს გააჩნია თავისი ამრი მომხდარის თაობაზე. სკოლის მოსწავლეებისთვის ეს შეიძლება იყოს ზღაპარი (მაგალითად, წითელქუდა⁶), სტუდენტებისთვის – ლიტერატურული ნაწარმოების ფრაგმენტი, მედიაში გამოქვეყნებული პუბლიკაცია.

მუშაობის დაწყების წინ ტრენერი ამბობს, რომ ერთი და იმავე მოვლენას სხვადასხვა ადამიანები სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ. მედიაში და სოციალურ ქსელებში გამოქვეყნებულ ინფორმაციაში ხშირად წარმოდგენილია პრობლემის ერთი

⁶ წითელქუდა <http://millab.ge/uploads/files/5e1d800788a4c.pdf>

მხარე: მთავარია გვესმოდეს, რომ სხვა შეხედულებებიც არსებობს, უნდა ვისწავლოთ მათი დანახვა და გათვალისწინება.

ტრენერი აღწერს სიტუაციას, რომელმაც მონაწილეებს მუშაობა მოუწევთ. ის ასახელებს მოვლენის ყველა მოქმედ პირს, მოკლედ აღწერს მათ პოზიციას.

მონაწილეები იღებენ ინდივიდუალურ დავალებას: აღწერონ სიტუაცია ამა თუ იმ პერსონაჟის თვალთ. 15-20 წუთის შემდეგ მონაწილეები წაიკითხავენ თავიანთ ტექსტებს. სასურველია, რომ მოვლენების ვერსია თითოეული პერსონაჟის თვალთ 2-3-მა მონაწილემ წაიკითხოს. დანარჩენებს შეუძლიათ გააკეთონ კომენტარი, დააბუსტონ. მნიშვნელოვანია გაირკვეს, რამდენად სწორად გაიგეს და აღწერეს მონაწილეებმა სიტუაცია პერსონაჟების სხვადასხვა პოზიციების გათვალისწინებით.

ტრენერი აწყობს შემაჯამებელ განხილვას სხვადასხვა მოსაზრების არსებობის მიზეზებისა და შედეგების შესახებ.

წყარო: MediaNavigator.org

თემატიკა. მრავალფეროვნების საკითხების დაგეგმვის პროცესში მნიშვნელოვანია დავსვათ კითხვა, რა შეიძლება იყოს სხვადასხვა ჯგუფისთვის მნიშვნელოვანი და აქტუალური ამბავი? რედაქციის შემადგენლობაში სხვადასხვა თემის წარმომადგენელთა არსებობა ამ პერსპექტივის უკეთ დანახვას გახდის შესაძლებელს. თუმცა, რედაქცია, რომელიც კარგად იცნობს სხვადასხვა თემის წარმომადგენლებს, მჭიდრო კონტაქტი აქვს დამყარებული არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციებთან, რომლებიც ამ საკითხებზე მუშაობენ, მრავალფეროვნების თემატიკის იდენტიფიცირებას კვალიფიციურ წყაროებთან ურთიერთობითაც შესძლებენ. ვინაიდან გასაშუქებელი ამბის/მოვლენის განსაზღვრაზე პირადი გამოცდილება დიდ გავლენას ახდენს, მნიშვნელოვანია, თემატიკის დაგეგმვის დროს განსხვავებული ჯგუფების ხედვის გათვალისწინება. იმისთვის, რომ საზოგადოების წევრები უკეთ შევიცნოთ, მედიამ კი საკუთარი აუდიტორია გააფართო-

ვოს, აუდიტორიის შესწავლა, თუნდაც მცირე მასშტაბის გამოკითხვის ან ფოკუს ჯგუფების ჩატარება უაღრესად მნიშვნელოვანია.

სავარჯიშო 2:

20 პატალური თემა ჩემი ქალაქის/რეგიონის/ქვეყნის მრავალფეროვნებაზე, რომელსაც მედიუ უმუშაულობს

ფორმატი: ჯგუფური გამოკითხვა, გამოკითხვის შედეგების პრეზენტაცია, თემატიკის შერჩევა და მასალების მომზადების დაგეგმვა.

ხანგრძლივობა: დამოუკიდებელი მუშაობა (1 კვირა), 1 სემინარი (60 წუთი)

სავარჯიშოს მიზანი: მრავალფეროვნების გათვალისწინებით, საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებისთვის აქტუალური თემების იდენტიფიცირება, ინკლუზიური სარედაქციო პოლიტიკის აუდიტორიასთან კომუნიკაციის გზით განსაზღვრა

ინვენტარი: გამოკითხვის ანკეტა, ფლიპჩარტი ან დაფა, ქაღალდი და საწერი კალამი

დავალება: სავარჯიშო რამდენიმე ეტაპობრივ დავალებას მოიცავს, რისთვის სტუდენტები, შესაძლებლობის შემთხვევაში, 7 ჯგუფად დაყავით.

1. გამოკითხვა: თითოელი ჯგუფი ჩაატარებს გამოკითხვას შემდეგ სამიზნე აუდიტორიასთან:

1. ეთნიკური უმცირესობები
2. რელიგიური უმცირესობები
3. მიგრანტები
4. ქალები
5. ლგბტ თემი
6. მოხუცები
7. შშმ პირები

თითოეული ჯგუფი სხვადასხვა სამიზნე აუდიტორიას გამოკითხავს, შესაძლებლობის შემთხვევაში 3-5 ადამიანს და მონაცემებს ქვემოთ დანართის სახით მოცემულ ცხრილში შეიყვანს. სასურველია, რესპონდენტთა შერჩევის დროს ეთნიკური და კონფესიური მრავალფეროვნება იმ გეოგრაფიული არეალის მიხედვით იყოს გათვალისწინებული, რომელშიც გამოკითხვა ტარდება.

2. **გამოკითხვის შედეგების პრეზენტაცია.** სთხოვეთ სტუდენტებს, სემინარზე გამოკითხვის შედეგების პრეზენტაცია გააკეთონ. თითოეულ პრეზენტაციაში ჩამოთვლილი საკითხებიდან ჯგუფმა პრიორიტეტული თემები უნდა გამოჰყოს და დაასაბუთოს, რატომ არის მათი გაშუქება მნიშვნელოვანი.
3. **გასაშუქებელი თემების შერჩევა.** ჯგუფური განხილვის შემდეგ გააკეთეთ ყველაზე აქტუალური 20 თემის სია, რომლის გაშუქება თქვენს საზოგადოებაში ინკლუზიას შეუწყობდა ხელს. საბოლოოდ ჯგუფებმა თითოეული პრეზენტაციიდან სულ მცირე 2 ყველაზე აქტუალური თემა უნდა შეარჩიონ, რომელზეც კურსის განმავლობაში იმუშავენ და სხვადასხვა ტიპის მასალებს მოამზადებენ.

დანართი საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების გამოკითხვის ანკეტა

	რა თემებს ურ უფროს ბაღია მათი ჯგუფის შესახებ?	რა თემის გაუმჯობესება მნიშვნელოვანი იქნისთვის, რომ საზოგადოებაში უკეთესი გაიხსნას მათი თემი/ჯგუფი?
ეთნიკური უმცირესობები		
რელიგიური უმცირესობები		
მიგრანტები		
ქალები		
ლგბტქ თემი		
მოზუცები		
შპმ პირები		

დღესასწაულებს და გმიწვევალკვენი თარიღების კალენდარი. მნიშვნელოვანია, მედიამ იმ დღესასწაულების/მნიშვნელოვანი თარიღების კვალიფიციური გაშუქება უზრუნველყოს, რომელსაც ცალკეული ჯგუფები აღნიშნავენ, იქნება ეს რელიგიური, ეთნიკური თუ უფლებებრივ საკითხებთან დაკავშირებული თარიღები.

რეკომენდაციები

- შეადგინეთ დღესასწაულების/მნიშვნელოვანი თარიღების კალენდარი, რომელსაც ყოველწლიურად განაახლებთ;
- მოიძიეთ ინფორმაცია ამა თუ იმ თარიღის შესახებ და მოვლენის მხოლოდ მშრალი ან პროტოკოლური აღწერით არ შემოიფარგლოთ, რადგან ჟურნალისტურ მასალაში ხშირად ამა თუ იმ დღესასწაულის არსი გადმოცემული არ არის, რაც არც აუდიტორიის ინფორმირებას უწყობს ხელს, არც თავად თემის წარმომადგენელთა მიმართ პატივისცემის გამოხატულებაა.

როგორც მედიის განვითარების ფონდის მიერ მუსლიმ ახალგაზრდებთან ჩატარებული ფოკუს ჯგუფების შედეგები აჩვენებს⁷, რომელიც ცალკეული გაშუქების განხილვას ეყდრნობოდა, რელიგიური დღესასწაულების გაშუქების დროს, თავად რელიგიური თემის წარმომადგენელთა შეხედულებები მედიის მიერ მომზადებულ მასალებში ხშირად უგულებელყოფილია და მეტწილად მაღალი რანგის პოლიტიკური თანამდებობის პირების ან სხვა საჯარო ფიგურების მილოცვები დომინირებს. ხელისუფლების წარმომადგენლების და პოლიტიკური პარტიების მხრიდან მილოცვების გაშუქება და დღესასწაულებზე დასწრების ასახვა, ცხადია, მნიშვნელოვანი გზავნილია, რომელიც ინკლუზიურობას და იმის დემონსტრირებას ახდენს, რომ ქვეყანა ყველა კონფესიას და ეთნოსს თანაბრად ეკუთვნის, მაგრამ

⁷ მედიის განვითარების ფონდი, 2017. „მუსლიმი ახალგაზრდების დამოკიდებულებები მედია გაშუქებისა და შეურაცხმყოფელი ტერმინოლოგიის მიმართ“. <http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/77>

სრულფასოვან გაშუქებად ვერ ჩაითვლება. მნიშვნელოვანია, ამ თემატიკის პუბლიკაციებში უმცირესობები მასალის არა მხოლოდ ობიექტები, არამედ სუბიექტები იყვნენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ მედიამ კომენტარის გაკეთების შესაძლებლობა მათაც უნდა მისცეს, მით უფრო, რომ ხშირად ამა თუ იმ თემის წევრი, არც ადგილობრივ, არც ცენტრალურ ხელისუფლებაში წარმოდგენილი არ არის და ეს ფაქტორი გაშუქებას კიდევ უფრო არასრულფასოვანს ხდის.

რეკომენდაციები

- გაითვალისწინეთ, რომ რელიგიური თუ ეთნიკური ჯგუფების თემატიკის გაშუქებისას, ამ თემების წარმომადგენლები გასაშუქებელი მასალის სუბიექტები არიან და არა ობიექტები.
- მნიშვნელოვანია, კომენტარი სთხოვოთ თავად იმ თემის წარმომადგენლებს, ვისაც უშუალოდ ეხება დღესასწაული და ისინი თქვენი მასალის სუბიექტად აქციოთ;
- დაუთმეთ ტრიბუნა მათ, ვისი ხმაც საზოგადოებაში არ/ან ნაკლებად ისმის;
- ინკლუზიური გაშუქება იმასაც გულისხმობს, რომ სხვადასხვა კონფესიების დღესასწაულებით მხოლოდ ხელისუფლების წარმომადგენელთა დღის წესრიგის მიხედვით არ დაინტერესდეთ და ეს თემები სისტემატურად და სიღრმისეულად გააშუქოთ.

პორტრეტები. ინკლუზიურ გაშუქებას განსხვავებული ჯგუფების იმ წარმომადგენელთა წვლილის შესახებ საზოგადოების ინფორმირება შეუწყობს ხელს, ვინც ქვეყნის განვითარებაში განსაკუთრებული როლი შეიტანა. უკეთ შეისწავლეთ ამა თუ იმ ჯგუფის წარმომადგენელთა წვლილი პოლიტიკაში, ეკონომიკაში, კულტურაში, ხელოვნებაში და სხვა სფეროებში და საზოგადოებას მათი უკეთ გაცნობის შესაძლებლობა მიეცით.

მაგალითი 1.

„არჩევნებში გამარჯვებული პირველი მუსლიმი ქალი საქართველოდან იყო“

გამოცემა: On.ge⁸

ავტორი: უილიამ დანბარი

Eurasianet-ის ჟურნალისტის უილიამ დანბარის სტატია, რომელიც ონლაინ გამოცემა On.ge-მ ქართულად თარგმნა, 1918 წელს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არჩევნებში გამარჯვებული პირველი მუსლიმი ქალი დეპუტატის ფარი ხანუმ სოფიევას შესახებ გვიამბობს. იგი ყარაჯალარში დაიბადა. არჩევნებში თავის რეგიონში კონკურენტები დაამარცხა და ეროვნული კრების დამოუკიდებელი დეპუტატი გახდა.

საკუთარ ნაშრომში. განსხვავებული კონფესიების საკულტო ნაგებობებთან დაკავშირებულ საკითხებს მედია მეტწილად მაშინ აშუქებს, როდესაც

⁸ On.ge, 6 მარტი, 2020. არჩევნებში გამარჯვებული პირველი მუსლიმი ქალი საქართველოდან იყო <https://bit.ly/3dUmz6m>

ან დომინანტ რელიგიასთან საკუთრებითი დავაა სახეზე ან სალოცავის აშენების მიზანშეწონილობაა საჯარო განსჯის საგანი; ეს თემატიკა ზოგჯერ ნაცვალგების პრინციპით განიხილება და დაკავშირებულია არა საქართველოს მოქალაქეთა კონსტიტუციურ უფლებასთან, არამედ მეზობელ სახელმწიფოსთან და იქ არსებულ მართლმადიდებლურ ძეგლებთან;

სადავო საკულტო ნაგებობის საკითხების გაშუქებისას, მედია ზოგჯერ საქართველოს მოქალაქეების ეთნიკური (ქართველი მუსლიმი vs. არაქართველი მუსლიმი; ჩვენ vs. ისინი), ან რელიგიური ნიშნით (კათოლიკები vs. მართლმადიდებლები, სომეხი მართლმადიდებლები vs. ქართველი მართლმადიდებლები) დაყოფას ახდენს, რაც მათ მიმართ გაუცხოებას კიდევ უფრო აღრმავებს.

რეკომენდაციები

- გაითვალისწინეთ, რომ საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული აღმსარებლობის თავისუფლება და საკუთრების უფლება თანაბრად ვრცელდება საქართველოს ყველა მოქალაქეზე და ეთნიკური თუ რელიგიური დომინანცია თანასწორობის საკითხების საპირაპიროდ ვერ იქნება;
- დაუშვებელია საქართველოში არსებული საკულტო ნაგებობების საკითხის მეზობელ სახელმწიფოებთან ნაცვალგების პრინციპით განხილვა, რადგან სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველყოს საკუთარი მოქალაქეების უფლებების დაცვა, განურჩევლად მათი რელიგიური, ეთნიკური თუ სხვა იდენტობისა;
- საკულტო ნაგებობების საკუთრებითი დავის ან მშენებლობის ნებართვის უფლების შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია სამართლებრივი და უფლებრივი კონტექსტის ჩვენება;
- ვინაიდან რელიგია ადამიანის პირად გრძნობებს უკავშირდება, თავი აარიდეთ სუბიექტურ ინტერპრეტაციებს და ფაქტებზე დაყრდნობით მხოლოდ საზოგადოების ინფორმირების ამოცანით შემოიფარგლეთ;

- ნუ განიხილავთ საკითხს ისტორიული მტრობის კუთხით და მხოლოდ სანდო ისტორიულ წყაროებს, შენობების არქიტექტურულ მახასიათებლებს და კვალიფიციური ექსპერტების შეფასებებს დაეყრდენით;
- ნუ დაცოფთ მუსლიმებს ან სხვა კონფესიების წარმომადგენლებს ეთნიკური ნიშნით და მკვიდრ და არამკვიდრ ჯგუფებად;
- საკულტო ნაგებობის მშენებლობის ან სადავო ნაგებობის საკუთრებაზე პრეტენზიის საფრთხეებთან დაკავშირება დაუშვებელია. გახსოვდეთ, რომ ამით თქვენ რადიკალიზაციის პროცესს უწყობთ ხელს და საზოგადოებაში არსებულ ფობიებს განსხვავებული იდენტობის ჯგუფების მიმართ კიდევ უფრო აღრმავებთ;
- თუ პირადი მრწამსი ხელს გიშლით რელიგიური თემატიკა ნეიტრალურად, ემოციების გარეშე გააშუქოთ, უმჯობესია, განაცხადოთ ამ ინტერესთა კონფლიქტის შესახებ და თემის გაშუქება სხვას დაუთმოთ.

ამასთანავე მნიშვნელოვანია, მედიამ საზოგადოებას საკულტო ნაგებობის ისტორიის და არქიტექტურული ღირებულების შესახებ ინფორმაცია მიაწოდოს და მხოლოდ სადავო საკითხებზე და კონფლიქტებზე კი არ იყოს ორიენტირებული, არამედ მშვიდობიანი თანაცხოვრების მაგალითებიც წარმოაჩინოს.

მაგალითი 2. ლოსჯა უსახურაჟოდ

წყარო: მეცხრე არხი (ახალციხე)

მნიშვნელობა: ახალციხის ადგილობრივი ტელევიზიის „მეცხრე არხის“ მიერ მომზადებული სიუჟეტი მიტოვებული სალოცავების თემას შეეხება და მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ ის სხვა-

დასხვა კონფესიების მშვიდობიან თანაარსებობაზე აკეთებს აქცენტს. მასალაში „ლოცვა უსახურავოდ“, ისლამის მკვლევარი ნესტან ბლუაშვილი იმის შესახებ საუბრობს, თუ როგორ უვლიან მეჩეთებს ქრისტიანები.

მეჩეთი სამცხე-ჯავახეთში. წყარო: საქართველოს ლურჯი ფარი, ავტორი ქრისტიანე მუჯირი.

ნესტან ბლუაშვილი, ისლამის მკვლევარი: „ახალციხის მუნიციპალიტეტში, სადაც ძირითადად სულ ქრისტიანები ცხოვრობენ, მეჩეთებს ადგილობრივები უვლიან.

მაგალითად, სოფელ ფერსაში მათ გაუკეთეს კარი, ვალეშიც ასევე ქრისტიანები ზრუნავენ ამ მეჩეთებზე, რადგან მუსლიმები იქ უკვე აღარ ცხოვრობენ.

სახელმწიფოსგან განსხვავებით, ეს ადამიანები ხვდებიან, რომ ძალიან ღირებული ისტორიული ძეგლია, ამასთანავე მათ აქვთ რელიგიური გრძნობები.

მაგალითად, ფერსაში ადგილობრივმა გლეხმა გვითხრა, რომ ეს არის ღმერთის სახლი და რა მნიშვნელობა აქვს ქრისტიანულია თუ მუსლიმური.

საყუნეთშიც, მაგალითად, სადაც მეჩეთი ეკლესიიდან 20 მეტრშია დაშორებული, ერთი ქალბატონი ამბობს, რომ ეკლესიას როცა ვხვეტავ, ამ მეჩეთსაც ვალაგებ ხოლმეო“.

მიგრანტების გაუმჯობესება. მიგრანტების საკითხების გაშუქებამ ბოლო პერიოდში მწვავე ხასიათი შეიძინა, რასაც ბიძგი დასავლეთში ნაციონალური პოპულიზმის აღზევებამ და ულტრამემარჯვენე პარტიების მომძლავრებამ მისცა, თუმცა ნოყიერი ნიადაგი საზოგადოებაში არსებული ქსენოფობიური განწყობების გამო, ადრეც არსებობდა. მიგრანტების თემამ პოლიტიკური კონტექსტი საქართველოში ევროინტეგრაციის გამოც შეიძინა, რადგან ყალბი ცნობები იმის შესახებ, რომ ევროინტეგრაციის საფასური მიგრანტების მიღების ვალდებულებაა, რაც ასიმილაციას გამოიწვევს, ხშირად ვრცელდებოდა.

ამ კონტექსტის გათვალისწინებით, მიგრანტების საკითხების გაშუქებისას მნიშვნელოვანია:

- ფაქტებზე დაფუძნებული მიდგომა, გავრცელებული ყალბი ცნობების სანდო მონაცემებზე დაყდრნობით გადამოწმება;
- სამართლებრივი საკითხების, ასევე იმ საერთაშორისო აქტების ცოდნა, რომელთაც მიგრანტების უფლებები დაცულია;
- სათანადო ტერმინოლოგიის გამოყენება;
- სიძულვილის ენის უარყოფა;
- ინკლუზიური გაშუქება.

ერთ-ერთი მაგალითი, რომელიც კარგად აჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება მედიაში ერთი შეხედვით, კანონდარღვევა ისე გააშუქოს, რომ მიგრანტთა მიმართ თანაგრძნობა გააჩინოს, იტალიურ გამოცემა La Repubblica-ს მიერ გაშუქებულ ლიბიელი მიგრანტების ტრაგიკული მოგზაურობის თავგადასავალს შეეხება, რომელსაც ბევრის სიცოცხლე შეეწირა.

მაგალითი 3.

იმიგრაცია, როგორც პდემიანური ისტორია

1 ნოემბერი, 4 თვე და 21 დღე.

მოგზაურობა სიძვედიდან იტალიამდე

26 აგვისტო 2009, LA REPUBBLICA

2009 წლის 21 აგვისტოს იტალიის კუნძულ ლამპედუსას ნავსადგურს ლიბიიდან მომავალი ნავი მიადგა, რომელიც 21 დღის განმავლობაში ხმელთაშუა ზღვაში საწვავის გარეშე ტივტივებდა, მგზავრები კი საკვებისა და წყლის გარეშე იყვნენ. 78 მგზავრიდან მოგზაურობას ცოცხალი მხოლოდ 5 გადაურჩა. იტალიური კანონმდებლობის თანახმად, ხუთივე მათგანი ადგილობრივი მიგრაციის კანონმდებლობის დამრღვევად ითვლებოდა. გემის ჩამოსვლიდან 4 დღეში იტალიურმა გამოცემამ La Repubblica ამ თემას გამოცემის მე-2 და მე-3 გვერდები დაუთმო. გაზეთის რედაქტორმა ენცო მაურომ ტრაგიკული მოგზაურობის შედეგად გადარჩენილი ხუთი ადამიანიდან ერთადერთი ქალის, ტიტის ტაზარის ამბავი გადმოსცა.

როგორ იყო მოთხრობილი ამბავი?

სიღრმისეული ინტერვიუები: სტატიის ავტორმა პალერმოს იმ სავადმყოფოში, სადაც გადარჩენილ ტიტის მკურნალობდნენ, 4 დღე გაატარა. ახალგაზრდა ერიტრეელი ქალის ამბავი მან გონას, მისი ნათესავებისა და მაშველების სიტყვებით გადმოსცა.

მოვლენების რეკონსტრუქცია: ავტორმა თხრობა ერთი წლის წინანდელი ამბებით დაიწყო, როცა ტიტიმ მძიმე გადაწყვეტილება მიიღო, დაეტოვებინა საკუთარი ქვეყანა, ოჯახი, მეგობრები და იტალიაში უკეთესი ცხოვრება ეძებნა. ამას ფულის შესაგროვებლად 1-წლიანი დაუღალავი შრომა, მათ შორის სხვა ადამიანების ისტორიების მოსმენა უძღოდა წინ. ამის შემდეგ იყო სუდანის ლიბიისკენ უდაბნოს გავლით მოგზაურობა და ადამიანური ტრეფიკინგის კადრები. მიგრანტების ტრაგიკული პირობების შესახებ გაშუქება, მათ შორის ტრეფიკინგის მონაწილეების, იტალიურ მედიაში იშვიათად ხვდებოდა. საგამეთო ამბავში ცხადად იყო აღწერილი მტკივნეული მოგზაურობა, რომლის დროსაც ხალხი შიმშილით იხოცებოდა.

წყაროს ენის გამოყენება: ავტორმა ნავეში მყოფთა შიშები და იმედები აღწერა. მან ამბის უფრო მკაფიოდ და ემოციურად გადმოსაცემად სიტყვები ტიტის მშობლიური ენიდან გამოიყენა: „სიკვდილზე (Meut) ყველა ფიქრობს, სიკვდილი ცას (Semai) ავსებს და ზღვიდან (Bahari) მოვა“.

სამართლებრივი კონტექსტის განმარტება: მასალაში აღწერილია ის ახალი გამკაცრებული ზომები, რომელთაც იტალიის ხელისუფლებამ მიგრაციის წინააღმდეგ მიმართა და განმარტებულია, თუ როგორ წაუყენა იტალიის მიგრაციის კომისიამ 5 გადარჩენილს ბრალი.

საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება: ავტორმა ხაზი გაუსვა მის მიზანს, მიგრაციის კომპლექსურ საკითხზე საზოგადოების ცნობიერება ამაღლებინა: „ეს ხუთი ადამიანი იმ იდეოლოგიური სისასტიკის უცნობი მსხვერპლნი არიან, რომელიც ქვეყანას მართავს“. ავტორმა იმ ადამიანების ხმა გააგონა საზოგადოებას, რომელთა ხმაც არ ისმოდა და მათი პრობლემის და მიგრანტების საკითხის უკეთ გაგებას შეუწყო ხელი.

La Repubblica-ს რედაქტორის განმარტებით, გამოგნებული იყო, როგორ დაივიწყა მთელმა ქვეყანამ და მედიამ ეს ისტორია, თითქოს 73 ადამიანის გარდაცვალება ჩვეულებრივი ინციდენტი ყოფილიყო. La Repubblica-ს მიერ ამბის ამგვარმა გაშუქებამ ბიძგი მისცა მიგრაციის ფენომენის ახლებურ გადაამბრებას, რომლის მიღმაც დისკრიმინაციის მსგავსი ისტორიები დგას. ამ ადამიანური ისტორიის ფონზე გაჩნდა თანაგრძნობა კანონდამღრვევი მიგრანტების მიმართ, რომლებიც მძიმე გადაწყვეტილებას უკეთესი ცხოვრების იმედად იღებენ. ტიტის ისტორიის ამ ფორმით რეკონსტრუქცია იყო მცდელობა ეჩვენებინათ, თუ რას ნიშნავს სხვა მხარეს ყოფნა.

წყარო: მედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტი (MDI), მე-19 მუხლი, ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაცია⁹

⁹ Media Diversity Institute, ARTICLE 19 International Federation of Journalists. Reporting Ethnicity and Religion. <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/3093/7d0676b-793d318.pdf>

პროფილი. სხვადასხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების შესახებ პროფილების შექმნა და მათი მუდმივი განახლება, დაგეხმარებათ უკეთ გაიცნოთ ეს ჯგუფები და მათ შესახებ საზოგადოების ცნობიერებაც აამაღლოთ.

დაავალეთ სტუდენტებს ღია წყაროებით მოიძიონ ინფორმაცია ქვეყნის ეთნიკური და რელიგიური კომპოზიციის შესახებ, რაშიც მათ საყოველთაო აღწერის მონაცემები დაეხმარებათ. პროფილის შესაქმნელად გამოიყენეთ აკადემიური წყაროები და სხვადასხვა კვლევითი თუ სათემო ორგანიზაციების მონაცემთა ბაზები, რათა დამატებით მოიძიოთ ინფორმაცია ამ ჯგუფების ისტორიის, კულტურის, ტრადიციების, ლინგვისტური მრავალფეროვნების შესახებ.

რესურსები

- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მოსახლეობა და დემოგრაფია
<https://www.geostat.ge/ka/single-categories/114/mosakhleoba>
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის შედეგები
http://census.ge/files/results/Census%20Release_GEO.pdf
- ტოლერანტობის ცენტრი, ეთნოსები საქართველოში
http://www.tolerantoba.ge/index.php?news_id=42
- ტოლერანტობის ცენტრი, რელიგიები საქართველოში
http://www.tolerantoba.ge/index.php?news_id=40

MDI-ის რეკომენდაციები

მე-19 მუხლთან და ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაციასთან პარტნიორობით მედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტის (MDI) მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები¹⁰, რომელთაც საფუძვლად რელიგიისა და ეთნიკურობის გაშუქების კვლევა დაედო, შემდეგ საკითხებს ითვალისწინებს:

რისი გავლენა შეუძლიათ ჟურნალისტებს?

- გაეცნონ ანტიდისკრიმინაციულ კანონმდებლობას.
- გამოიყენონ დიალოგზე ორიენტირებული მიდგომა.
- წყაროებად ექსპერტების უფრო ფართო ქსელი გამოიყენონ.
- აუდიტორიას ბექგრაუნდ ინფორმაცია მიაწოდონ.
- ფაქტები კონტექსტში ჩასვან.
- საჯარო დოკუმენტები შეისწავლონ (არქივები, ბიბლიოთეკები, ადგილობრივი ხელისუფლების დოკუმენტები).
- ინტერვიუ საკითხის მცოდნე ხალხისგან აიღონ.
- ხალხი რელიგიური და ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლების ნაცვლად, ადამიანებად წარმოაჩინონ.
- ნეგატიურ იარლიყებს თავი აარიდონ.
- ფაქტები თვალსაზრისისგან გამიჯნონ და მოსაზრება თვალსაზრისად განიხილონ.

რისი გავლენა შეუძლიათ რედაქტორებს?

- შიდა სარედაქციო ტრენინგების ორგანიზება.
- რედაქციაში ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენელთა მოწვევა.

¹⁰ Media Diversity Institute, ARTICLE 19 International Federation of Journalists. Reporting Ethnicity and Religion. <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/30937d0676b-793d318.pdf>

- მეტი წამყვანი ჟურნალისტის წახალისება, რათა მათ უმცროს კოლეგებს ამ თემებზე მუშაობისას ხელი შეუწყონ.
- ხელი შეუწყონ საუკეთესო ჟურნალისტურ პრაქტიკას.
- დაამკვიდრონ ტოლერანტობის კულტურა რედაქციაში.
- იმუშაონ ადამიანური რესურსების სამსახურთან, რათა გაითვალისწინონ რედაქციის მრავალფეროვნება.
- საინფორმაციო მედიებმა, ვისაც შიდა სარედაქციო გზამკვლევი არ აქვთ, ასეთი უნდა შეიმუშაონ.

რას უნდა მოვლოდნენ ინფორმაციის მწარმოებლები სამოქალაქო საზოგადოებისგან?

- რეგულარულად განახლებად ინფორმაციას ამ სფეროს აქტივობებზე.
- პროფესიულ რჩევას წინააღმდეგობრივ საკითხებზე.
- დახმარებას ბექგრაუნდ ინფორმაციის მოპოვებაში.
- დახმარებას ინფორმაციის წყაროების მოძიებაში.
- წინააღმდეგობრივ საკითხებზე მრჩეველთა პანელის ფუნქციის შესრულებას.
- რელიგიური და ეთნიკური ჯგუფების შესახებ გაშუქების თემატიკაზე იდეების მიწოდებას.

რას უნდა მოვლოდნენ ინფორმაციის მწარმოებლები უნივერსიტეტებისგან?

- ინკლუზიური ჟურნალისტიკის კურიკულუმის შემუშავებას.
- უფრო მეტი ტრენინგის ორგანიზებას საშუალო კარიერის მქონე ჟურნალისტებისთვის.
- ჟურნალისტური ეთიკის კურსების შემოღებას, ასეთის არარსებობის შემთხვევაში.

რისი გეგმავა გეგმილათ ჟურნალისტთა კავშირებსა და ასოციაციებს?

- შეიმუშაონ და პოპულარიზაცია გაუწიონ ჟურნალისტური ეთიკის კოდექსებს.

- ჩაატარონ ტრენინგები და სემინარები ჟურნალისტებისთვის ტოლერანტობის, რელიგიის, უსაფრთხოების პოლიტიკის, უმცირესობათა უფლებების და მოწყვლადი ჯგუფების გაშუქების საკითხებზე.
- შექმნან თანასწორობის საბჭო ან სამუშაო ჯგუფი, რომელიც ამ საკითხებზე იმუშავებს. მაგალითად, გაერთიანებული სამეფოსა და ირლანდიის ჟურნალისტების ეროვნულმა კავშირმა შავი წევრების საბჭო დააფუძნა, რათა კავშირსა და სამუშაო ადგილებზე რასობრივი თანასწორობის შესახებ კამპანიები აწარმოონ და მედიაში რასიზმს ებრძოლონ.
- შეიმუშაონ გზამკვლევი რასის, მიგრაციის და რელიგიის საკითხების გაშუქებაზე.
- შეიმუშაონ სპეციალური ქარტია ან ქცევის კოდექსი რასის, მიგრაციის და რელიგიის საკითხების გაშუქებაზე.
- 2008 წელს იტალიის Federazione Nazionale della Stampa-მ შეიმუშავა რომის ქარტია – ქცევის კოდექსი თავშესაფრის მაძიებელთა, ლტოლვილების, ტრეფიკინგის მსხვერპლების და მიგრანტების საკითხების გაშუქებაზე.
- ჟურნალისტებს, ჟურნალისტურ კავშირებს, გამომცემლობებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის დებატების ინიცირება.
- კოლექტიური შეთანხმების ხელშეკრულებაში ჟურნალისტებისთვის რწმენის შესახებ მუხლის შემუშავება და დანერგვა.
- მედია ორგანიზაციებთან/მფლობელებთან სოციალური დიალოგის წარმოება ეთიკური და ხარისხიანი ჟურნალისტიკის ხელშეწყობის მიზნით.
- პრესის საბჭოს შექმნის საკითხის განხილვა ან არსებულის ღირებულების შეფასება.
- ჟურნალისტთა საქმიანობის შესახებ და მაგალითად, ტოლერანტობის, რელიგიის, უსაფრთხოების პოლიტიკის, უმცირესობათა უფლებების და მოწყვლადი ჯგუფების საკითხების გაშუქებაზე საჯარო დისკუსიის მხარდაჭერა.
- ეთიკის კომისიის დაფუძნება, რომელიც კონკრეტულ შემთხვევებს განიხილავს და ეთიკის კოდექსს მიმოიხილავს.

როგორ არ უნდა გავეუქმოთ მრავალფეროვნება?

ჟურნალისტს, რომელიც ამა თუ იმ მოვლენას აშუქებს, თავადაც აქვს ჯგუფური კუთვნილება და შესაძლოა წინასწარგანწყობებიც ჰქონდეს. ფარული მიკერძოებისგან და სტერეოტიპებისგან არავინაა დაცლილი, თუმცა სტერეოტიპული მსჯელობა პრობლემა მაშინ ხდება, როდესაც ის ადამიანის დეჰუმანიზაციას უწყობს ხელს და სიძულვილის და შეუწყნარებლობის ატმოსფეროს შექმნას უწყობს ხელს.

სიმულვილის ენა

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1997 წელს მიღებული რეკომენდაციის თანახმად, სიძულვილის ენა მოიაზრებს გამოხატვის ყველა ფორმას, რომელიც ავრცელებს, აქეზებს, ხელს უწყობს ან ამართლებს რასობრივ შუღლს, ქსენოფობიას, ანტისემიტიზმს ან შეუწყნარებლობაზე დაფუძნებული შუღლის სხვა ფორმებს, ნაციონალიზმის, ეთნოცენტრიზმის, დისკრიმინაციისა და უმცირესობათა ან მიგრანტთა მიმართ გამოხატული მტრობის ჩათვლით.

სიძულვილის ენის რეგულირების სტანდარტი განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით: თუ ევროკავშირის უმეტეს ქვეყნებში სიძულვილის ენა სისხლის სამართლის წესით დასჯადია, ამერიკის სამართლებრივ სისტემაში, აზრი, მათ შორის სიძულვილის ენა, აბსოლუტური პრივილეგიით არის დაცული, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა არსებობს აშკარა, მყისიერი და გარდაუვალი ძალადობის საფრთხე. აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტის დროს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა იმ საფრთხისა და ზიანის მიხედვით განისაზღვრება, რომელიც აღნიშნულმა გამოხატვამ შეიძლება გამოიწვიოს. აშკარა და მყისიერი საფრთხის ყველაზე გახმაურებული მაგალითია რუანდის რადიოს (Thousand Hills Free Radio and Television (RTLHC)) მიერ 1994 წელს ტუტსის ტომის წინააღმდეგ გენოციდისთვის ნიადაგის მომზადება და პირდაპირი მოწოდებები ტუტსის ტომის განადგურებისკენ, რასაც 800 ათასამდე ადამიანის მსხვერპლი მოჰყვა.

მაგალითი 4.

რუანდას გენოციდის საქმე

ანოტაცია: საქმე ეხება რუანდას სისხლის სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალის გამოძიებას 3 რუანდელი ჟურნალისტის: ჰასან ნგეზეს, ფერდინანდ ნაჰიმანას და ჟან-ბოსკო ბარაიაგვიზას წინააღმდეგ. ისინი გასული საუკუნის 90-იან წლებში რუანდას ბეჭდური და სამაუწყებლო მედიის მეშვეობით სიძულვილის ენის შემცველ მასალებს ავრცელებდნენ, რითაც ჰუტუს ეთნიკური ტომი ტუტსის ტომის წინააღმდეგ აამხედრეს და მსოფლიოს ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური გენოციდი გამოიწვია.

საქმის გარემოებები: რუანდას ერთ-ერთი უმსხვილესი გაზეთი „კანგურა“, რომლის მფლობელი და მთავარი რედაქტორი ჰასან ნგეზე იყო, სიძულვილის ენის შემცველ მასალებს სის-

ტემატიურად აქვეყნებდა. მაგალითად, 1990 წლის დეკემბერში გაზეთში დაიბეჭდა სტატია, სათაურით „მიმართვა ჰუტუს სინდისს“. სტატიაში ტუტსის ტომის ხალხი „სისხლისმსმელად“ და ექსტრემისტად იყო მოხსენიებული. მოლაღატედ ცხადდებოდა ჰუტუს ტომის ყველა მამაკაცი, რომელიც ცოლად შეირთავდა ტუტსის ტომის ქალს, ან საქმიან ურთიერთობას დაიჭერდა ტუტსის ტომთან. სტატია ჰუტუს ტომს ტუტსის ხალხის წინააღმდეგ გაერთიანებისაკენ მოუწოდებდა და მიუთითებდა, არ შეებრალებინათ ტუტსის ტომის წევრები. სტატია შემდეგი ტექსტით სრულდებოდა:

„მტერი ისევ აქ არის, ჩვენს შორის. ჰუტუ, სადაც არ უნდა იყოთ, გამოიღვიძეთ!.. მიიღეთ ყველა საჭირო ზომა, რომ მტერი შეაჩეროთ“.

1991 წლის ნოემბერში „კანგურას“ ყდაზე დაიბეჭდა ტექსტი:

„რომელი იარაღი გამოვიყენოთ, რომ ერთხელ და სამუდამოდ დავიპოვოთ [ტუტსის ტომის] ტარაკნები?“

ტექსტის გასწვრივ ცივი იარაღი – მაჩეტე იყო გამოსახული.

სიძულვილის ენის გასავრცელებლად ჟურნალისტებმა რადიო Radio Television Libres des Mille Collines (RTL) გამოიყენეს, რომელიც 90-იანი წლების რუანდაში გაზეთზე უფრო პოპულარული იყო. რუანდელებს სახლში, ოფისსა თუ მანქანაში რადიო მუდამ ჰქონდათ ჩართული. როგორც მოწმეები ჰყვებიან, რადიოს განსაკუთრებულად ერთგული მსმენელები ჰუტუს ტომის პოლიციელები იყვნენ, რომლებიც მოგვიანებით აქტიურად მონაწილეობდნენ გენოციდში.

ფერდინანდ ნაჰიმანა და ჟან-ბოსკო ბარაიაგვიზა, რადიოს ხელმძღვანელები და გადაცემების შინაარსზე პასუხისმგებელი პირები, სისტემატიურად და ინტენსიურად ავრცელებდნენ რადიოგადაცემებში განცხადებებს, რომლებიც ტუტსის ტომის

მიმართ სიძულვილს აღვივებდა. მაგალითად, ერთ-ერთ გადაცემაში ბარიაგვიზამ განაცხადა, რომ ტუტსის ტომის მენტალიტეტი ტარაკნისას ჰგავს, რომლის ერთადერთი მიზანი ძალაუფლების ხელში ჩაგდებაა.

რუანდას გენოციდის დაწყებიდან რამდენიმე კვირით ადრე, რადიოგადაცემებში სისტემატიურად ისმოდა ტუტსის ტომის კონკრეტული წარმომადგენლების და მათი ოჯახის წევრების, ძირითადად მშვიდობიანი მოქალაქეების სახელები და პირდაპირი მოწოდებები მათი განადგურებისაკენ. მაგალითად, 1994 წლის 14 მარტის გადაცემაში დასახელდა სამოქალაქო პირი, რომელიც თითქოსდა თანამშრომლობდა ტუტსის ტომთან და გაისმა მისი ოჯახის წევრების სახელები. მოგვიანებით, გამოძიებისას, დადგინდა, რომ დასახელებული პირიც და მთელი მისი ოჯახი, 3 არასრულწოვანის ჩათვლით, გენოციდს ემსხვერპლა.

ამასთან, გენოციდის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე რადიოგადაცემები გადმოსცემდნენ ცრუ ინფორმაციას, თითქოს უახლოეს დღეებში ტუტსის ტომი ჰუტუზზე თავდასხმას აპირებდა.

1994 წლის 6 აპრილს, სისხლისღვრის დაწყების წინა დღეს, რადიო RTLM-მა მსმენელებს ტუტსის ტომის „ტარაკნების“ მოძებნისკენ მოუწოდა:

„თქვენ, რუგუნგაში მცხოვრებო ხალხო... ეძებეთ მბურაბუტუროს ტყეებში, დარწმუნდით, რომ შიგნით ტარაკნები არ იმალებიან. კარგად მოძებნეთ, შეამოწმეთ, რომ შიგნით არ არაინ ტარაკნები“.

შედეგად, 1994 წლის აპრილ-ივნისში რუანდაში განხორციელდა გენოციდი, რომლის დროსაც ტუტსის ტომის 800 000-მდე ადამიანი მოკლეს.

გადაწყვეტილება: სისხლის სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალმა სამივე ჟურნალისტის წინააღმდეგ გამამტყუნებელი განაჩენი გამოიტანა და ისინი გენოციდსა და კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების ჩადენაში სცნო დამნაშავედ, მათ შორის გენოციდისკენ მოწოდებაში.

მოტივაცია: სასამართლოს შეფასებით, მნიშვნელოვანია, ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ ეთნიკურ იდენტობაზე საუბარი ეთნიკური სიძულვილის გაღვივებისაგან. სასამართლოს აზრით, გაზეთ „კანგურაში“ გამოქვეყნებული მასალები აღვივებდა სიძულვილსა და ზიზღს ტუტსის ტომის მიმართ. პუბლიკაცია ხსენებულ ტომს მტრად წარმოაჩენდა, ნერგავდა შიშს მის მიმართ და მოუწოდებდა ჰუტუს ტომს ნებისმიერი საშუალებით დაეპყროთ ტუტსი.

მსგავსი შეფასება გააკეთა სასამართლომ რადიო RTLM-ს გადაცემების მიმართაც. სასამართლოს მოსაზრებით, რადიო ქმნიდა სტერეოტიპებს, რომლებიც ტუტსის მოსახლეობის მიმართ სიძულვილს იწვევდა, რამაც განსაკუთრებულად ინტენსიური სახე გენოციდის დაწყებამდე რამდენიმე კვირით ადრე მიიღო. ამავდროულად, სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა რადიოს, როგორც მასობრივი კომუნიკაციის საშუალების მნიშვნელობაზე. მოსამართლეთა აზრით, განსხვავებით ბეჭდური მედიისაგან, რადიო ინტერაქტიული და იმწუთიერია, ხოლო ადამიანის ხმის ძალა გადმოცემულ მოწოდებებს ხარისხსა და მოცულობას აძლევს, რაც ბეჭდურ სიტყვას არ შეუძლია. მოცემულ შემთხვევაში რადიომ გააძლიერა შიშისა და მყისიერი საფრთხის შეგრძნება და მსმენელებს გაუჩინა მოქმედების სურვილი. სასამართლოს შეფასებით, ტუტსის ტომის მიმართ სიძულვილს რადიოწამყვანების დამცინავი სიცილიც აძლიერებდა.

სასამართლომ მიუთითა, რომ მედია დიდ როლს თამაშობს დემოკრატიის დაცვაში და თუ საჭიროა, საზოგადო-

ების დასაცავად სამოქალაქო თავდაცვის მობილიზებასაც ახდენს. თუმცა, „კანგურას“ და RTLM-ს ასეთი კეთილშობილური მიზანი არ ამოძრავებდათ. ისინი თავიდანვე მტრად წარმოაჩენდნენ ტუტსის ტომის მოსახლეობას და მსმენელებსა და მკითხველებს შეიარაღებული და საშიში პირების ნაცვლად მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ ამხედრებდნენ.

სასამართლომ ერთმნიშვნელოვნად დაადგინა, რომ ტუტსის მშვიდობიანი მოსახლეობის მკვლელობები, თუნდაც ნაწილობრივ, გამოწვეული იყო მითითებული მედიასაშუალებების მიერ გავრცელებული მასალებით. სასამართლოს შეფასებით, შიშის დათესვითა და სიძულვილის პროპაგანდირებით გაზეთმა „კანგურამ“ გზა გაუხსნა რუანდას გენოციდს და ჰუტუს ტომი სისხლიან მკვლელობებში ჩართო. ხოლო გაზეთი და რადიო RTLM ერთად, სასამართლოს შეფასებით, წარმოადგენდნენ ტყვიებს გადატენილ იარაღში, რომლის გასროლამაც რუანდას სისხლიანი მოვლენები გამოიწვია.

საქმის განხილვისას ბრალდებულების ადვოკატები ითხოვდნენ მათი დაცვის ქვეშ მყოფების გამონათქვამების შეფასებას ამერიკის შეერთებულ შტატებში დადგენილი სტანდარტებით, რომლებიც გამოხატვის თავისუფლებას ანიჭებენ უპირატესობას. ტრიბუნალმა გაითვალისწინა დაცვის მოთხოვნა და საქმის შეფასებისას ამერიკის შეერთებული შტატების პრეცედენტული სამართლიდანაც მოიყვანა მაგალითი. საქმეში Virginia Black, აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ იმსჯელა, რომ კუ-კლუქს-კლანის მიერ ჯვარის დაწვის პრაქტიკა არ ექცეოდა ამერიკის კონსტიტუციით გარანტირებული გამოხატვის თავისუფლების დაცვის ქვეშ, ვინაიდან გამოიყენებოდა ადამიანების ჯგუფის დასაშინებლად, როგორც ამ ჯგუფის მიმართ გამოხატული სიძულვილის სიმბოლო.

სიძულვილის ენა არც საქართველოშია კრიმინალიზებული, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა სახეზეა აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტი. სიძულვილის ენაზე პროგრამული შეზღუდვები მხოლოდ მაუწყებლების შემთხვევაში არის დადგენილი, რომელიც მაუწყებელს ისეთი პროგრამების გადაცემას უკრძალავს, რომლებიც მიმართულია პირის ან ჯგუფის ფიზიკური შესაძლებლობის, ეთნიკური კუთვნილების, რელიგიის, მსოფლმხედველობის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის ან სხვა თვისებისა თუ სტატუსის გამო შეურაცხყოფისაკენ, დისკრიმინაციისაკენ ან ამ თვისებისა თუ სტატუსის განსაკუთრებული ხაზგასმისაკენ, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ეს აუცილებელია პროგრამის შინაარსიდან გამომდინარე და მიზნად ისახავს არსებული შუღლის ილუსტრირებას.

თვითრეგულირება

მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი¹¹, რომელიც ტელე და რადიო მაუწყებლებისთვის სავალდებულო დოკუმენტია, სიძულვილის ენასთან და მოწყვლად ჯგუფებთან მიმართებით შემდეგ სტანდარტებს ითვალისწინებს:

- მაუწყებელმა თავი უნდა შეიკავოს ისეთი მასალის გამოქვეყნებისგან, რომელიც გააღვივებს სიძულვილს ან არატოლერანტობას რასის, ენის, სქესის, რელიგიური კუთვნილების, პოლიტიკური შეხედულებების, ეთნიკური, გეოგრაფიული ან სოციალური წარმოშობის საფუძველზე (მუხლი 31, თავი 9).
- მაუწყებელი ვალდებულია სამაუწყებლო ბადეში განათავსოს ზუსტი და სარწმუნო, დაბალანსებული, პროპორციული და თანაბომადი ინფორმაცია საქართველოში მცხოვრებ ყველა კულტურულ, რელიგიურ, ეთნიკურ ჯგუფზე და სოციალურ ფენაზე სამარ-

¹¹ მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი, 2009.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/82792?publication=0>

თლიანობის და მიუკერძოებლობის პრინციპების დაცვით (მუხლი 32.1, თავი 9).

- მაუწყებელმა პატივი უნდა სცეს აზრის, სინდისის, რწმენის და აღმსარებლობის თავისუფლების ფუნდამენტურ უფლებებს და თავიდან აიცილოს ნებისმიერი ეთნიკური, რელიგიური, კულტურული ან სოციალური ჯგუფის შეურაცხყოფა (მუხლი 32.2, თავი 9).
- მაუწყებელმა თავი უნდა აარიდოს ეთნიკურ ან რელიგიურ კუთვნილებასა და უარყოფით მოვლენებს შორის დაუსაბუთებელი პარალელების გავლებას, მათ შორის ცალკეული პიროვნებების საქმიანობის ასოცირებას მთელ ჯგუფთან (მუხლი 33.1, თავი 9).
- მაუწყებელმა თავი უნდა აარიდოს უმცირესობების და სოციალური პრობლემების შესახებ არასწორი და შეცდომაში შემყვანი განცხადებების გაკეთებას, ხელი არ უნდა შეუწყოს სტერეოტიპების ჩამოყალიბებას, აუცილებლობის გარეშე არ უნდა აღნიშნოს პირის ეთნიკური წარმოშობა და რელიგიური მრწამსი (მუხლი 33.2, თავი 9).
- მაუწყებელმა თავიდან უნდა აიცილოს რელიგიური, ეთნიკური ან სხვა ნიშნის მიხედვით რომელიმე ჯგუფის შეურაცხყოფა, მათ შორის, გარკვეული ლექსიკის ან გამოსახულების გამოყენება. ეს მოთხოვნა არ უკრძალავს მაუწყებელს, ხელი შეუწყოს ინფორმირებულ და არაცალმხრივ დისკუსიას შეუწყნარებლობის ან დისკრიმინაციის საკითხებზე, ან გადასცეს ფაქტობრივი მასალა ან საზოგადოებაში რეალურად არსებული მოსაზრება (მუხლი 33.3, თავი 9).
- თუ წყარო პირდაპირ ეთერში ან ახალ ამბებში უსაფუძვლოდ ასახელებს ეთნიკურ წარმომავლობას, რელიგიურ მრწამსს, სექსუალურ ორიენტაციას, ოჯახურ ან ქონებრივ მდგომარეობას, სოციალურ კუთვნილებას, ან ნებისმიერ სხვა ნიშანს როგორც პრობლემის გამომწვევ მიზეზს, ან იყენებს შეურაცხმყოფელ ტერმინოლოგიას რომელიმე ჯგუფის მიმართ, წამყვანი არ უნდა აჭყვეს ასეთ დიალოგს და შეეცადოს შეურაცხმყოფელი განცხადების ავტორს დაუსვას შეკითხვა გამოთქმული მოსაზრების დასაბუთების მიზნით (მუხლი 33.4, თავი 9).

- მაუწყებელმა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები უნდა აღწეროს არაშეურაცხყოფელი ტერმინოლოგიით. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დაცვას, ფიზიკურ და მორალურ კეთილდღეობას და თანხმობის მიღებას (მუხლი 33.6, თავი 9).

საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის¹² მე-7 პრინციპის თანახმად, „ჟურნალისტს უნდა ესმოდეს მედიის მიერ დისკრიმინაციის წახალისების საფრთხე; ამიტომ ყველაფერი უნდა იღონოს ნებისმიერი პირის დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად რასის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმოშობის საფუძველზე ან რაიმე სხვა ნიშნით“.

საზოგადოებრივი მაუწყებლის ეთიკის კოდექსი დეტალურ რეგულაციებს შეიცავს ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების, ეთნიკური/რელიგიური დაპირისპირების გაშუქების, რელიგიური პროგრამებისა და არატოლერანტობის მიმართ პოზიციის შესახებ. ის ერთადერთი ქართული დოკუმენტია, რომელიც მიუღებელი ტერმინოლოგიის საკითხსაც ფარავს. კერძოდ, კოდექსის მე-15.6 მუხლში¹³, რომელიც მთლიანად ტერმინოლოგიას ეხება აღნიშნულია:

„არ გამოიყენოთ ისეთი ტერმინები, რომლებიც კონკრეტული ეთნიკური თუ რელიგიური უმცირესობისთვის შეურაცხყოფელი შეიძლება აღმოჩნდეს. რეაგირება მოახდინეთ ისეთ სიტყვებზე, რომლებიც ამცირებს და შეურაცხყოფს პიროვნებას ეთნიკური ან რელიგიური ნიშნით.“

¹² ქარტიის პრინციპები.

<https://www.qartia.ge/ka/mthavari-gverdis-aikonebi/article/30513-preambula>

¹³ საზოგადოებრივი მაუწყებლის ქვევის კოდექსი, 2006.

http://mdfgeorgia.ge/uploads/new_gpb.pdf

რესპონდენტებს, რომლებიც აღნიშნულ სიტყვებს პირდაპირ ეთერში გამოიყენებენ, მკაფიოდ განუმარტეთ, რომ საზოგადოებრივი მაუწყებელი არ ეთანხმება მათ მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებსა და გამოხატვის ფორმას...

ხელაღებით ნუ გამოიყენებთ ისეთ ტერმინებს, როგორებიცაა, მაგალითად, „ფუნდამენტალისტი“, „ისლამისტი“. ის, რაც ერთი ჯგუფის დახასიათებისთვის არის შესაფერისი, მეორისათვის შეიძლება შეუფერებელი აღმოჩნდეს.

ადამიანის ეთნიკური წარმომავლობა არ აღნიშნოთ ისეთი სიტყვით, რომელსაც უარყოფითი ელფერი დაჰკრავს. მაგალითად, „ურია“ არ თქვათ „ებრაელის“ ნაცვლად, „თათარი“ კი აზერბაიჯანელის ნაცვლად და ა.შ.“

სიძულვილის ენის მახასიათებლები

მნიშვნელოვანია იმ მეთოდების ცოდნა, რომელთაც რადიკალური ჯგუფები საზოგადოებაში შეუწყნარებლობის ატმოსფეროს შექმნისა და სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ სიძულვილის გაღვივების მიზნით იყენებენ. სიძულვილის ენის იდენტიფიცირება შემდეგი მახასიათებლებით არის შესაძლებელი:

- **მკუხეზი (ისინი vs. ჩვენ)** – სიძულვილის იდეოლოგიისთვის დამახასიათებელია სამიზნე ჯგუფის ან ჯგუფების გაუცხოება და დიქტომიის – „ისინი ჩვენს საპირწონედ“ შექმნა. ხდება სამიზნე ჯგუფებზე უპირატესობის ხაზგასმა, მათი იდენტობის საფრთხედ წარმოჩენა და საფრთხეებთან ბრძოლის მიზნით, აუდიტორიის მობილიზება.
- **ოპიუმის სპილენძის ნახვალად** – მედია პლატფორმები, რომელთა სარედაქციო პოლიტიკა განსხვავებული იდენტობის ჯგუფების მიმართ დეკლარირებულად შეუწყნარებელია, როგორც წესი, უგულებ-

ბელყოფენ იმ ჯგუფების წარმომადგენელთა მოსაზრებებს, რომელთაც აშუქებენ. შესაბამისად, ამ ჯგუფების წარმომადგენლები ჟურნალისტური მასალის განსჯის ობიექტები არიან და არა სუბიექტები, რომლებიც როგორც მხარე, სარედაქციო მასალებში საერთოდ უგულებელყოფილნი არიან.

- **ლაშინაის ტაძარი** – საზოგადოების რადიკალიზაციის მიზნით, ულტრამემარჯვენე ჯგუფები და მედია პლატფორმები საფრთხეებთან დაკავშირებით განგაშის ვითარებას ქმნიან და საზოგადოებაში შიშებს თესავენ, რა მიზნითაც ყალბ ინფორმაციებს ავრცელებენ, ან ამა თუ იმ ჯგუფის ინდივიდუალური წევრის ქმედების მთელ ჯგუფზე დაუსაბუთებელ განზოგადებას ახდენენ. დაშინების ტაქტიკა ხშირად გამოიყენება მიგრანტებთან მიმართებით.
- **ისტორიული ტრავმის გავრცელება** – ფსიქოლოგები და სოციოლოგები ისტორიულ ტრავმას განმარტავენ, როგორც მრავალთაობიან ტრავმას, რომელსაც კონკრეტული კულტურული ჯგუფები განიცდიან. ისტორიული ტრავმის გაღვივებისთვის დამახასიათებელია წარსულის მოვლენების და პრობლემების თანამედროვე კონტექსტში გადმოტანა და კონკრეტული ეთნიკური თუ ეროვნული ჯგუფის, ასევე სახელმწიფოს წინააღმდეგ ემოციურ ნიადაგზე შუღლის გაღვივება. ამ დროს ხშირად სიძულვილის ენის გამოყენება და რეალური პრობლემებიდან ყურადღების წარსულზე გადატანა, ასევე ცალკეული ჯგუფების წინააღმდეგ საზოგადოების მობილიზება ხდება.
- **ვიპტიმიზაცია** – წარსულის განდიდების პარალელურად ხდება თვით-ვიპტიმიზაცია და მიზნის დასახვა, რომ წარსული დიდების დაბრუნება მხოლოდ „უცხოთა“ დამარცხებით და განადგურებით არის შესაძლებელი.
- **გენეტიკური უპირატესობის განვითარება** – მოძველებულ და დამახინჯებულ ანთროპოლოგიურ ან გენეტიკურ თეორიებზე დაყრდნობით, რასისტული ჯგუფები ამტკიცებენ, რომ მათი გენეტიკური უპირატესობა ღვთიური თუ ბუნებითი ნებით არის განპირობებული, ხოლო სხვა ჯგუფები მოკლებულნი არიან ადამიანურობას. ამ შემთხვევა-

შიც ხდება მტრის განადგურების და სათანადო ადგილის დაკავების მიზნის დასახვა.

- **ფსევდო-მეცნიერება და პეპარატული მითითებები** – იქმნება არა ერთი ონლაინ პლატფორმა, მათ შორის ვებ-გვერდები და სოციალური ქსელის გვერდები, რომლებიც მოძველებულ მეცნიერულ თეორიებს ან ანეკდოტურ მტკიცებულებებს ეყრდნობიან, რათა სიძულვილის ენის სამიზნე ჯგუფების წინააღმდეგ საზოგადოების მობილიზება მოახდინონ.
- **პეფური სოლიდარობის შეშინება**. საერთო იდენტობაზე აპელირებით და გრძნობებით მანიპულირებით ხდება ჯგუფის წევრების „საერთო მტრის“ წინააღმდეგ მობილიზება და მათი რადიკალიზაცია.

სიძულვილის ენა: 5 პუნქტიანი ტესტი

ეთიკური ჟურნალისტიკის ქსელის სიძულვილის ენის 5 პუნქტიანი ტესტი¹⁴ შემდეგ საკითხებზე ამახვილებს ყურადღებას:

1. **სიიპროსი სტატუსი**. რამდენად შეიძლება სპიკერის პოზიციამ გავლენა მოახდინოს მათ მოტივაციაზე? მოუსმენენ თუ არა მათ თუ მათი უგულებელყოფა მოხდება?
2. **მეცნიერების არეალი**. რა გავრცელების არეალი აქვს გამოხატვას? იკვეთება თუ არა ქცევის ნიმუში?
3. **მიზნობა**. რა სარგებელს აძლევს ეს სპიკერს და მის ინტერესებს? იკვეთება თუ არა სხვებისთვის ზიანის მიყენების განზრახვა?
4. **შინაარსი**. არის თუ არა შინაარსი სახიფათო? ახალისებს თუ არა ძალადობას სხვების მიმართ?
5. **სოციალურ/პოლიტიკურ/კულტურულ კლიმატი**. ვისზე ექნება ნეგატიური გავლენა? არის თუ არა კონფლიქტისა და დისკრიმინაციის გამოცდილება/წინასტორია?

¹⁴ Ethical Journalism Network (2015). Hate speech: a 5 point test for journalists <https://www.rcmediafreedom.eu/layout/set/print/Multimedia/Infographics/Hate-speech-a-5-point-test-for-journalists>

რელიგიური და ეთნიკური კუთვნილების დაკავშირება კრიმინალთან

ხშირია შემთხვევა, როდესაც გარკვეული რელიგიური და ეთნიკური ჯგუფების კრიმინალთან დაკავშირება ხდება, რაც მათ სტიგმატიზებას იწვევს. მედია საშუალებები, რომელთაც უცხოელების/უცხოის მიმართ ღიად დეკლარირებული შეუწყნარებელი სარედაქციო პოლიტიკა აქვთ და სიძულვილის ენის ტირაჟირებას ახდენენ, რესპონდენტების შერჩევასაც დაუბალანსებლად, მათი სარედაქციო პოლიტიკის შესაბამისად ახდენენ. ჟურნალისტები თავის სარედაქციო კომენტარებში ამ განწყობებს კიდევ უფრო ამძაფრებენ და ტენდენციურად შერჩეული რესპონდენტების ნათქვამის განზოგადებას ყველა მიგრანტზე ახდენენ.

ნახეთ სიუჟეტი¹⁵ და კრიტიკულად გაანალიზეთ ქვემოთ მოცემული შემდეგი გზავნილები:

- **გაომიყავა ლოიალურია უცხოელთა დანაშაულის მიმართ:** „უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მიერ ჩადენილი დანაშაულის ობიექტური გამოძიება არ ხდება“.
- **უცხოელთა მოქალაქეები არიან:** „უცხოელთა მხრიდან განხორციელებული ძალადობის ფაქტები მოქალაქეებსაც მრავლად ახსენდებათ, თუმცა ქსენოფობიის სტატუსი რომ არ დაიმსახურონ, ამ თემაზე ხმამაღლა საუბრისგან თავს იკავებენ“.

იმსჯელეთ შემდეგ საკითხებზე:

- არის თუ არა სიუჟეტში წარმოდგენილი სტატისტიკური მონაცემები ან კვალიფიციური წყაროს კვლევის ან გამოძიების მონაცემები, რომელიც ამყარებს მოსაზრებას, რომ უცხოელები მოძალადეები არიან და გამოძიება უცხოელების მიერ ჩადენილი დანაშაულის

¹⁵ ობიექტივი, ახალი ამბები – მთავარი, 2 აპრილი, 2018.
<https://www.myvideo.ge/v/3561722>

მიმართ ლოიალურია? არსებობს თუ არა ასეთი განზოგადების საფუძველი?

- იმ პირობებში, როცა სიუჟეტის რესპონდენტები ქსენოფობიურ კომენტარებს აკეთებენ, რამდენად დასაბუთებულია შეფასება, რომ ქსენოფობიის სტატუსისთვის თავის არიდების გამო, მოქალაქეები უცხოელების მიერ ჩადენილ დანაშაულზე ღიად არ საუბრობენ?
- როგორ შეიძლება ამ მონაცემების გადამოწმება?

რეკომენდაცია

- ნუ მითითებთ პირის ეთნიკურ, რელიგიურ ან ეროვნულ იდენტობას კრიმინალის გაშუქებისას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ეს პირდაპირ უკავშირდება გასაშუქებელ თემას და ინფორმაცია მნიშვნელოვანია საკითხის არსში გასარკვევად;
- კრიმინალის იდენტობასთან დაკავშირებით მედია ხელს უწყობს სტერეოტიპის დამკვიდრებას, რომ ამა თუ იმ ჯგუფის წარმომადგენლები კრიმინალები არიან. გახსოვდეთ, რომ დანაშაულს არ აქვს ეროვნება და ის ნებისმიერ საზოგადოებაში შეიძლება მოხდეს;
- თუ გარკვეული ჯგუფების დამნაშავეებად წარმოჩენას პოლიტიკური აქტორები ხელოვნურად ცდილობენ, უკრიტიკოდ ნუ მოახდენთ მათი განცხადებების ტირაჟირებას და რეალური გარემოებების შესახებ საზოგადოებას ინფორმაცია ფაქტებზე დაყრდნობით მიაწოდეთ;
- განსაკუთრებული სიფრთხილე გამოიჩინეთ კრიმინალთან დაკავშირებული სტატისტიკის დამუშავებისას: საზოგადოებისთვის ნახევრადსიმართლის ან ფაქტების კონტექსტიდან ამოგლეჯილად მიწოდება დეზინფორმაციის რისკებს შეიცავს (მაგალითად, თუ აშუქებთ უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ სექსუალური ძალადობის შემთხვევას და ბექგრაუნდში უთითებთ უცხოელების მიერ ჩადენილი დანაშაულის საერთო სტატისტიკას, რომელიც ერთდროულად მძიმე და მსუბუქ დანაშაულებსაც შეიცავს, თქვენი გაშუქება მანიპულაციური იქნება და ხელს შეუწყობს ამრის დამკვიდრებას, რომ ყველა უცხოელი სექსუალური მოძალადეა).

ისტორიული ტრაგედია

როგორც კვლევები და მედია მონიტორინგის შედეგები ცხადყოფს, საქართველოს მუსლიმი თემის დღევანდელი საკითხები მედიასა და საჯარო დისკურსში ხშირად ოსმალეთის და სპარსეთის მიერ საქართველოს ისტორიულ დაპყრობებთან კავშირში განიხილება; ისტორიული ტრაგედიის გაღვივება იმ პოლიტიკური ჯგუფების ნარატივის ნაწილია, ვინც საქართველოს თანამედროვე უსაფრთხოების გამოწვევებიდან (რუსეთის ოკუპაცია) აქცენტის გადატანას ისტორიულ ოკუპაციაზე (ოსმალეთის, სპარსეთის ოკუპაცია) ცდილობს და ისტორიულ სააფრთხეებს თანამედროვე გამოწვევად წარმოაჩენს; მედიის ნაწილი ხშირად პოლიტიკოსთა დღის წესრიგს მიჰყვება და ისტორიულ ფაქტებს თანამედროვე კონტექსტში ემოციურად წარმოაჩენს.

რეკომენდაციები

- ნუ მიჰყვებით იმ პოლიტიკოსთა დღის წესრიგს, რომელთა რიტორიკაც სიძულვილის ენის გაღვივებას და საზოგადოების დაყოფას უწყობს ხელს. კრიტიკულად მიუდევით მათ შეფასებებს და დასვით კითხვები ისტორიული ფაქტების თანამედროვე კონტექსტში „გაცოცხლების“ მიზანშეწონილობის შესახებ;
- ნუ გააშუქებთ საქართველოს მოქალაქე მუსლიმების დღევანდელ პრობლემებს წარსულის გადმოსახედიდან, ისტორიული მტრობის კონტექსტში და ემოციებით. ფოკუსირება მოახდინეთ მიმდინარე მოვლენებზე და ისტორიულ ბექგრაუნდს მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოუხმეთ, თუ ეს პირდაპირ უკავშირდება განსახილველ საკითხს;
- გაითვალისწინეთ, თუ როგორ შეიძლება აისახოს ისტორიული ტრაგედიის გაღვივება საქართველოს მუსლიმი იდენტობის ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე და მათ მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულებებზე;

- მედიაში და საზოგადოებრივ დისკურსში არსებული თურქოფობიური/ისლამოფობიური განწყობების გათვალისწინებით, შეეცადეთ გააშუქოთ როგორც ორმხრივი სახელმწიფოთაშორისი, ასევე ხალხთაშორისი ურთიერთობები მეზობელ თურქეთთან, საინვესტიციო გარემო, თანამშრომლობა სხვადასხვა საერთაშორისო ფორმატებში და ა.შ.

მეგალითეზა დაფუძნებული სწავლება: ყალბი ემბეზი და უმცირესობების დაკავშირება ნაგატიურ მოვლენათა

უმცირესობებთან დაკავშირებით გავრცელებული ყალბი ამბები ან მანიპულაციური შინაარსი ხშირად მათი იდენტობის ნეგატიურად წარმოჩენას ახდენს და სოციალურ ქსელებსა თუ სხვა პლატფორმებზე სიძულვილის ენის ინსპირირებას უწყობს ხელს. ცალკეულ მაგალითებზე დაყრდნობით, ქვემოთ განხილულია, როგორც ყალბი და მანიპულაციური შინაარსის სხვადასხვა მეთოდი, ასევე მათი იდენტიფიცირების და ვერიფიკაციის პრაქტიკული სავარჯიშოები, მათ შორის ვიზუალური მანიპულაციის გადამოწმების ინსტრუმენტები.

წინამდებარე თავში შემდეგი ტიპის ილუსტრაციული მაგალითებია განხილული:

1. მცდარ ფაქტებზე დაყრდნობით რელიგიური ატრიბუტიკის ძალადობრივ ექსტრემიზმთან დაკავშირება
2. სტატისტიკით და ვიზუალურ მანიპულირება
3. სოციალურ ქსელში ერთ წყაროზე დაყრდნობით გავრცელებული ყალბი ინფორმაციის ტრადიციულ მედიაში ლეგიტიმაცია და სიძულვილის ენის წახალისება
4. სატირული გამოცემების გამოყენება ყალბი ამბებისა და სტერეოტიპების ტირაჟირებისთვის

5. ვიდეო, რომელიც არ შეესაბამება აღწერას და მუსლიმებს დაემთან აკავშირებს
6. თამაშის კადრების რეალურ ინფორმაციად გავრცელება
7. ავთენტური ფოტო ყალბი აღწერილობით.

6.1. მსდარ ფაქტებზე დაყრდნობით რელიგიური პერიოპიტიის ქალაქოგრივ ქსტრემიზმთან ლაკავშირება

მაგალითი 5: ქართული ჰიჯაბი

2018 წლის 15 აპრილს, საზოგადოებრივი მაუწყებლის გადაცემა „ახალი კვირის“ ეთერში გავიდა სიუჟეტი, სახელწოდებით „ქართული ჰიჯაბი“¹⁶, რომელიც ქართველი მუსლიმი ქალების მიერ ჰიჯაბის ტარების არჩევანს ეხებოდა.

სიუჟეტის წარდგენისას წამყვანმა საფრანგეთის მაგალითი მოიყვანა და განაცხადა:

¹⁶ საზოგადოებრივი მაუწყებელი, 15 აპრილი, 2018. ქართული ჰიჯაბი.
<https://itv.ge/video/qartuli-hijabi/>

„მუსლიმი ქალის მიერ თმის დაფარვა მუსლიმთა წმინდა წიგნის ყურანის რამდენიმე სურას ეფუძნება, სადაც ისლამის მიმდევრების ჩაცმულობაზეა საუბარი, თუმცა **საფრანგეთის ხელისუფლებამ რელიგიური ექსტრემიზმის შიშით**, ჰიჯაბის ეგრეთწოდებული თავსაბურავის ტარება სკოლებში ჯერ კიდევ 2004 წელს აკრძალა, მოგვიანებით სტრასბურგის სასამართლომ მხარი დაუჭირა საფრანგეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებას და თქვა, რომ **ჰიჯაბი** პიროვნების იდენტიფიცირებას ხელს უშლის“.

ღაკულება: დაავალეთ სტუდენტებს მოიძიონ ინფორმაცია: 1. აკრძალა თუ არა საფრანგეთმა რელიგიური ექსტრემიზმის შიშით ჰიჯაბის სკოლებში ტარება? 2. სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს 2010 წლის გადაწყვეტილებით, რომელმაც საფრანგეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა, რა აიკრძალა – ჰიჯაბის თუ ნიქაბის და ბურქის ტარება?

პსუხი:

1. საფრანგეთის მთავრობის 2004 წლის გადაწყვეტილებით, საჯარო სკოლებში აიკრძალა არა მხოლოდ ისლამის, არამედ ყველა რელიგიის ატრიბუტიკის ტარება, მათ შორის ქრისტიანული, იუდეური, სიქხური და სხვა, რაც მოტივირებული იყო არა „რელიგიური ექსტრემიზმის შიშით“, არამედ განათლების სისტემაში სეკულარიზმის პრინციპის გამყარებას და სასკოლო სივრცის პროზელიტიზმისგან დაცვას ემსახურებოდა.
2. ასევე არასწორია წამყვანის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია სტრასბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილების შესახებ. აღნიშნულმა ინსტანციამ 2010 წელს მხარი დაუჭირა საფრანგეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებას, საჯარო სივრცეში აიკრძალოს იმ ჩაცმულობისა და აქსესუარების ტარება, რომლებიც პიროვნების სახეს ფარავენ, შესაბამისად, ხელს უშლიან მის იდენტიფიცირებას.

რებას. ისლამური რელიგიური ატრიბუტებიდან აღნიშნულ აკრძალვას ექვემდებარება არა ჰიჯაბი (ჩადრი), როგორც ამას წამყვანი აცხადებს, არამედ ნიქაბი და ბურქა¹⁷.

დისკუსია: აჩვენეთ მონაწილეებს სრული სიუჟეტი და იმსჯელოთ შემდეგ საკითხებზე:

- მაშინ, როცა სიუჟეტის პერსონაჟი ჩადრის ტარების ინდივიდუალურ არჩევანზე, როგორც მისი რწმენის თვითგამოხატულებაზე საუბრობს, რამდენად მიზანშეწონილია წამყვანის წარდგინება, რომელიც რელიგიურ ატრიბუტიკას ნეგატიურ მოვლენას – ექსტრემიზმის საფრთხეს უკავშირებს?
- რამდენად რელევანტური იყო სიუჟეტში ისტორიკოსის კომენტარი ჩადრის ტარებასთან დაკავშირებით: „ეს არის მათი უუფლებობის გამოხატულება“?
- რამდენად რელევანტურია ამ კონტექსტში ჩადრის წინააღმდეგ საბჭოთა პერიოდის კადრების ჩვენება, სადაც აჭარელი ქალი ფემზე ხოზრევანიძე ჩადრს საჯაროდ წვავს და ამბობს: „ძირს ჩადრი, გაუმარჯოს თავისუფალ აჭარელ ქალს!“?

იმსჯელოთ მაუწყებელთა ქცევის კოდექსის¹⁸ რომელი ნორმა დაირღვა ამ სიუჟეტით.

¹⁷ <http://mediameter.ge/ge/content/pirveli-arxis-manipulacia-saprangetshi-hijabis-akrzalvis-shesaxe>

¹⁸ მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი, 2009.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/82792?publication=0>

6.2. სტატისტიკით და ვიზუალურ გრაფიკით

გეგმითი 6: მიგრანტთა სტატისტიკა

ულტრანაციონალურმა ფეისბუკ გვერდმა „კარდჰუ“ 2020 წლის 30 აპრილს შემდეგი შინაარსის პოსტი გამოაქვეყნა:

„საქართველოს მოსახლეობა 2014 წლის შემდეგ ემიგრაციის ხარჯზე დაახლოებით 100 000 ადამიანით შემცირდა, რომელიც 100 000-მა იმიგრანტმა ჩაანაცვლა. ამიტომ მოსახლეობის რაოდენობა პრაქტიკულად უცვლელია და ისევ 3,7 მილიონს შეადგენს – საქსტატი“.

„კარდჰუ“ საქართველოში მყოფი იმიგრანტების ვიზუალურ „მტკიცებულებად“ იყენებს მუსლიმი ქალების ფოტოს, რაც ქმნის შთაბეჭდილებას, თითქოს საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა სავარაუდოდ ახლო აღმოსავლეთიდან (ნიქაბის გათვალისწინებით) შემოსული იმიგრანტების ხარჯზეა უცვლელი.

კარდჰუ

April 30, 2020 · 🌐

საქართველოს მოსახლეობა 2014 წლის შემდეგ ემიგრაციის ხარჯზე დაახლოებით 100 000 ადამიანით შემცირდა, რომელიც 100 000-მა იმიგრანტმა ჩაანაცვლა. ამიტომ მოსახლეობის რაოდენობა პრაქტიკულად უცვლელია და ისევ 3,7 მილიონს შეადგენს – საქსტატი

დავალება: გაანალიზეთ საქსტატის შემდეგი მონაცემები¹⁹ და პასუხი გაცით შემდეგ კითხვებს:

- 96 864 იმიგრანტიდან რამდენია საქართველოს მოქალაქე? ამ მონაცემის მითითების გარეშე რამდენად მართებულია პოსტის შინაარსი?
- რა შთაბეჭდილებას ქმნის პოსტის თანმხლები ფოტო და რამდენად შეესაბამება ის სტატისტიკურ მონაცემებს?

2019		იმიგრანტი			ემიგრანტი		
მოქალაქეობა		ორივე სქესი	მამაკაცი	ქალი	ორივე სქესი	მამაკაცი	ქალი
	სულ	96,864	57,216	39,648	105,107	58,846	46,261
	საქართველო	54,478	32,452	22,026	81,978	44,650	37,328
	რუსეთის ფედერაცია	11,515	6,173	5,342	5,984	3,338	2,646
	თურქეთი	3,419	2,590	829	2,499	1,875	624
	ირანი, ისლამური რესპუბლიკა	5,664	3,399	2,265	879	559	320
	აზერბაიჯანი	3,669	2,148	1,521	2,082	1,150	932
	ინდოეთი	2,846	1,589	1,257	1,089	783	306
	უკრაინა	2,303	1,026	1,277	1,171	583	588
	სომხეთი	2,274	1,415	859	1,992	1,275	717
	ამერიკის შეერთებული შტატები	1,349	796	553	862	491	371
	ჩინეთი	944	741	203	1,104	899	205
	საბერძნეთი	543	255	288	384	200	184
	სხვა ქვეყნის მოქალაქე	7,791	4,581	3,210	5,007	2,987	2,020
	მოქალაქეობის არმქონე პირი	69	51	18	76	56	20
	არ არის მითითებული	0	0	0	0	0	0

პასუხისთვის: იხ. „მითების დეტექტორის“ მასალა²⁰.

¹⁹ საქსტატი, მიგრაცია <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

²⁰ მითების დეტექტორი, 4 მაისი, 2020. გაიზარდა თუ არა იმიგრანტების ხარჯზე საქართველოს მოსახლეობა? <https://www.mythdetector.ge/ka/myth/gaizarda-tu-ara-imigrantebis-kharjze-sakartvelos-mosakhleoba>

6.3. სოციალურ ქსელში ერთ წყაროზე დაყრდნობით გავრცელებული ყალბი ინფორმაციის ტრადიციულ მედიში ლეგიტიმაცია და სიძულვილის ენის წახალისება

გაგალითი 7.

თურქეთში ქართული ქურთუკის ქურდობის გამო სავით მოკლეს

2017 წლის 28 ოქტომბერს ულტრარადიკალურ ჯგუფ „ქართულ მარშთან“ დაკავშირებულმა პირმა, ლევან ხიდიშელმა საკუთარ ფეისბუქ გვერდზე გამოაქვეყნა გარდაცვლილი ახალგაზრდის ფოტო, რომელზეც მისი მეტყველებით, თურქეთში ქურთუკის ქურდობის გამო ცემით მოკლული ქართველი ახალგაზრდა იყო ასახული.

სოციალურ მედიაში გავრცელებული ფოტოს თანმხლები პოსტი თურქოფობიური შინაარსის იყო, რასაც სხვა მომხმარებელთა სიძულვილის ენის შემცველი კომენტარებიც მოჰყვა.

აღნიშნული ინფორმაცია „მითების დეტექტორმა“ გეოლოკაციის იდენტიფიცირების მეშვეობით გადაამოწმა²¹, რის შედეგადაც დადგინდა, რომ ფოტოზე არა ცემით მოკლული საქართველოს მოქალაქეა.

²¹ მითების დეტექტორი, 30 ოქტომბერი, 2017. Fake news-ის თანმხლებ ფოტოზე სასტუმროდან გადმოვარდნილი თურქეთის მოქალაქეა <http://mythdetector.ge/ka/myth/fake-news-tanmkhleb-potoze-sastumrodan-gadmovardnili-turketis-mokalakea-0>

ქე, არამედ თურქეთის მოქალაქეა გამოსახული, რომელიც ქალაქ სტამბოლში, ზეინაბ ქამილის ქუჩაზე მდებარე სასტუმროდან გადმოხტა და თვითმკვლელობა სცადა.

მიუხედავად იმისა, რომ მოგვიანებით ფეისბუქ მომხმარებელმა ლევან ხიდიშელმა აღნიშნული ფოტო საკუთარი გვერდიდან წაშალა, რამდენიმე ონლაინ მედია გამოცემამ და საინფორმაციო სააგენტომ (digest.pia.ge, alia.ge, geonews.ge, geomediapress.ge, cyc.ge) ეს ინფორმაცია სოციალური მედიის ერთ წყაროზე დაყრდნობით გამოაქვეყნა, რითაც ყალბი ინფორმაციის ლეგიტიმაცია მოახდინა. ეს ინფორმაცია ზოგიერთი გამოცემის გვერდზე ახლაც ხელმისაწვდომია.

აღნიშნული მაგალითი აჩვენებს, თუ როგორ უწყობს ხელს სოციალურ ქსელში გამოქვეყნებული გადაუმოწმებელი ინფორმაცია სიძულვილის ენის გავრცელებას და როგორ ახდენენ ტრადიციული მედიასაშუალებები გადაუმოწმებელი, ყალბი ინფორმაციის ტირაჟირებას. ქვემოთ მოცემული ინფოგრაფიკა სოციალურ ქსელში ყალბი ინფორმაციის გავრცელების სქემას ასახავს, რომელიც 3 ძირითად ფაზას მოიცავს:

1. ყალბი ფოტოს გავრცელება სოციალურ ქსელში;
2. სიძულვილის ენის გავრცელება;
3. ყალბი ინფორმაციის ლეგიტიმაცია შემდგომ ტრადიციული მედიის მიერ გავრცელების გზით.

ყალბი ინფორმაციის გასავრცელებლად ხშირად წყაროდ სოციალურ მედიას იყენებენ. ამ შემთხვევაში სოციალური მედია ერთი პირის მიერ მოწოდებულ, დამოუკიდებელ წყაროებთან გადაუმოწმებელ ინფორმაციას გვთავაზობს. ტაბლოიდური ონლაინ ან ბეჭდური გამოცემები ყალბი ინფორმაციის გავრცელების სწორედ ამ მეთოდს იყენებენ, რითაც თავის მხრივ, სოციალური მედიით გავრცელებული, გადაუმოწმებელი ცნობების ლეგიტიმაციას ახდენენ.

6.4. სატირული გამოცდების გამოყენება ყალბი ამბებისა და სტერეოტიპების ტირაჟირებისთვის

ყალბი ამბების გავრცელების და სტერეოტიპების ტირაჟირების მიზნით, ხშირად პროპაგანდისტული პლატფორმები სატირული გამოცდების პუბლიკაციებს რეალურ ახალ ამბად ისე აქვეყნებენ, რომ არ უთითებენ, თუ რა ტიპის შინაარსთან აქვს მკითხველს საქმე.

მაგალითი 8:

„საუდის არაბეთში ქალები შინაურ ცხოველებად ცნეს: პროგრესული ნაბიჯი“

2019 წლის 11 დეკემბერს sputnik-საქართველოს ვებ-გვერდზე გამოქვეყნდა სტატია, სათაურით „საუდის არაბეთში ქალები შინაურ ცხოველებად ცნეს: პროგრესული ნაბიჯი“²². მასალას თან ახლავს მუსლიმი ქალების ფოტოვიზუალი.

²² სპუტნიკ-საქართველო, 11 დეკემბერი, 2019. „საუდის არაბეთში ქალები შინაურ ცხოველებად ცნეს: პროგრესული ნაბიჯი“ <https://sputnik-georgia.com/world/20191211/247239769/saudis-arabeTi-qalebi-Sinaur-cxovelebad-cnes.html>

„მითების დეტექტორის“ მიერ მასალის გადამოწმების შედეგად გაირკვა²³, რომ ინფორმაცია გამოგონილია და მისი პირველწყარო სატირული გამოცემა World News Daily Report-ია, რომელმაც მასალა 2016 წელს, სპუტნიკის პუბლიკაციამდე 3 წლით ადრე გამოაქვეყნა.

რეკომენდაციები

- იმისთვის, რომ არ მოხდეს გამოგონილი ამბის რეალურ ფაქტად გაშუქება, მნიშვნელოვანია, მედიამ პირველწყაროს მისიის განაცხადი შეამოწმოს. World News Daily Report-ის მისიის განაცხადში მითითებული აქვს, რომ მათი სატირული სტატიების პერსონაჟები, თუნდაც ისინი რეალური ადამიანები იყვნენ, გამოგონილია.
- სატირულ-იუმორისტული გამოცემების მასალების გამოქვეყნებისას, აუდიტორიას მკაფიოდ უნდა მიეთითოს, რომ მათი პუბლიკაცია გასართობი ხასიათისაა და არარეალურია.

²³ მითების დეტექტორი, 12 დეკემბერი, 2019. როგორ იქცევა „სხვისი“ სატირა „სპუტნიკზე“ „ნიუსად“ – განმეორებითი გაყალბების ქრონიკა <http://mythdetector.ge/ka/myth/rogor-iktseva-skxvisi-satira-sputnikze-niusad-ganmeorebiti-gaqalbebis-kronika>

6.5. ვიდეო, რომელიც არ შეესაბამება ელწერას და მუსლიმებს დაეფიქსირა

ვიზუალური მანიპულაცია ყალბ ცნობებს მეტ დამაჯერებლობას მატებს და ხშირად ასეთი ტიპის მასალებს სამიზნე ჯგუფებზე მეტი გავლენა აქვთ, რადგან საზოგადოების მოწყვლადობაზე გათვლილი და სიძულვილის ენას და შეუწყნარებლობას ახალისებს.

მაგალითი 9: მუსლიმების მარში ლონდონში

2018 წლის 29 მაისს ულტრანაციონალისტურმა ფეისბუკ გვერდმა „იბერიული ერთობა“ გაავრცელა ვიდეო, სათაურით „#ოკუპაცია“, რომელიც მუსლიმების მსვლელობას ასახავდა და თან ერთვოდა ქსენოფობიური ტექსტით. „იბერიული ერთობა“ ლონდონში მუსლიმების მსვლელობას „უიარაღო ოკუპაციას“ უწოდებდა და ქართველ მომხმარებელს უცხოელების წინააღმდეგ რადიკალური ფორმების მიღებისკენ მოუწოდებდა.

გალაშქრების ინსტრუმენტი: invid-project.eu

გალაშქრების მეტოქე: Invid-ის ბრაუზერში ჩაშენების შემდეგ²⁴ პროგრამას ცალკე ფანჯარაში ვხსნით, ვიდეოს საძიებო ველში გადასამოწმებელ ბმულს ვაკოპირებთ, რის შედეგადაც ვიდეო კადრებად იშლება, კადრირებული ვიზუალის ფოტოს საძიებო სისტემით გადამოწმებაა შესაძლებელი.

გალაშქრების შედეგი: ფაქტების გადამოწმების პლატფორმა „მითების დეტექტორის“ მიერ ვიდეოს გადამოწმების შედეგად გაირკვა²⁵,

²⁴ <http://millab.ge/ka/mil-resources/any/39/any/>

²⁵ მითების დეტექტორი, 6 ივნისი, 2018. იბერიული ერთობის მანიპულაცია მუსლიმთა მშვიდობიანი დემონსტრაციის შესახებ <http://mythdetector.ge/ka/myth/iberiuli-ertobis-manipulatsia-muslimta-mshvidobiani-demonstratsiis-shesakheb-0>

რომ რეალურად, „იბერიული ერთობის“ მიერ გავრცელებულ კადრებში ლონდონში მცხოვრები მუსლიმების მშვიდობიანი დემონსტრაციაა ასახული, რომელიც ბრიტანულმა გამოცემა Independent-მაც გააშუქა²⁶. 2017 წლის 1 ოქტომბერს ათასობით მუსლიმმა ლონდონში ე.წ. „ისლამური სახელმწიფო (ISIS)“ და ტერორიზმი გააპროტესტა. მშვიდობიანმა დემონსტრანტებმა ტერორიზმის მსხვერპლები გაიხსენეს და მუსლიმებისთვის წმინდა დღე აშურა აღნიშნეს.

მსვლელობის მონაწილეებს აღმართული ჰქონდათ ბანერები, წარწერებით „ტერორისტები, ალაჰისა და კაცობრიობის მტრები“, „ისლამი პატივს სცემს ყველა რწმენას“. მსველობაში ასევე მონაწილეობდა დევიდ ჰეინსის ძმა. ჰეინსი ჰუმანიტარული მუშაკი იყო, რომელსაც 2014 წლის სექტემბერში „ჯიჰადი ჯონის“ სახელით ცნობილმა ISIS-ის ტერორისტმა თავი მოჰკვეთა.

²⁶ The Independent, 3 October, 2017. Thousands of Muslims march against Isis in London
<https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/muslims-march-london-protest-isis-terrorism-ashura-islam-peaceful-demonstrators-a7980476.html>

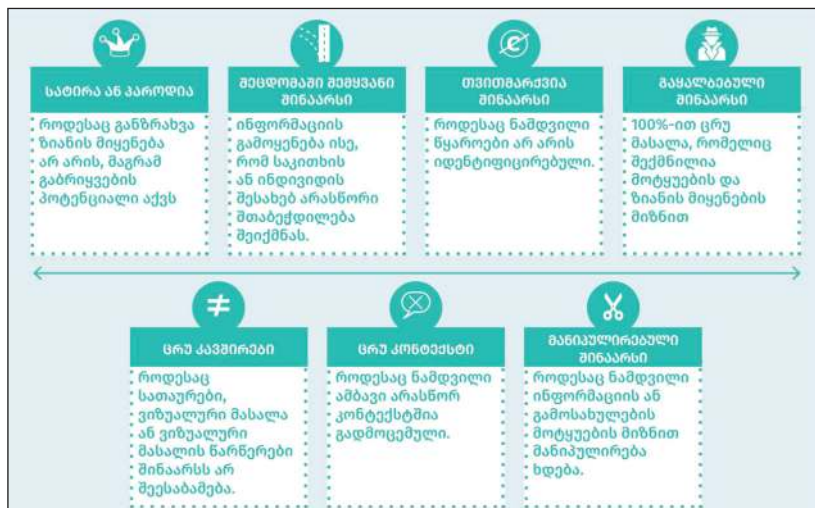
დისკუსია: სემინარის მონაწილეებს ყალბი ინფორმაციის წყაროს „იბერიული ერთობის“ შესახებ დამატებითი ინფორმაცია მიაწოდეთ.

„იბერიული ერთობის“ შესახებ

„იბერიული ერთობა“ ულტრა-ნაციონალისტური და ქსენოფობიური ჯგუფია, რომელიც სოციალურ ქსელში მუსლიმი თემისა და ლგბტ თემის წინააღმდეგ სიძულვილის ენითა და ძალადობისკენ მოწოდებებით გამოირჩევა. „იბერიული ერთობა“ მონაწილეობას იღებდა 2018 წლის 13 მაისს ე.წ. „კონტრატციაში“, რომელიც ყოფილი პარლამენტის შენობის წინ აქცია #თავისუფლებისთვის მონაწილეობა წინააღმდეგ იყო მიმართული.

სემინარის მონაწილეებთან ერთად შემდეგ საკითხებზე იმსჯელებთ:

- First Draft-ის დეზინფორმაციისა და მცდარი ინფორმაციის მას-სიათებლების საფუძველზე, რომელიც ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზეა ასახული, განიხილეთ, რომელ კატეგორიას განეკუთვნება აღნიშნული მაგალითი?

წყარო: UNESCO, ჟურნალისტიკა, „ყალბი ამბები“ და დეზინფორმაცია, First Draft

გვერდი 10.

ყალბი კამერები მუშაობს ქალაქში

გავრცელდა ვიდეო, რომელშიც მეტროს კიბეებზე ჩამავალ ქალს მამაკაცი წიხლს კრავს და კიბიდან აგორებს, შემდგომ კი სამ თანამგზავრთან ერთად შემთხვევის ადგილს ტოვებს. ვიდეოს თანდართული ჰქონდა ტექსტი: „ავლანელი მიგრანტი გართობის მიზნით წიხლს კრავს და კიბიდან აგორებს გერმანელ ქალს. გაგებით მოვეკიდოთ, ტოლერანტობა და რამე“.

გვერდი 10-ე: დამატებითი სწავლება: ყალბი კამერები და უშიშროების ღონისძიებები ნაგებობებში მოქმედების

გვერდი 10-ე: დამატებითი სწავლება: ყალბი კამერები და უშიშროების ღონისძიებები ნაგებობებში მოქმედების

²⁷ ვიდეოს გადამოწმება. <http://millab.ge/ka/mil-resources/any/39/any/>

მებელ ბმულს ვაკოპირებთ, რის შედეგადაც ვიდეო კადრებად იშლება, კადრირებული ვიზუალის ფოტოს საძიებო სისტემით გადამოწმებაა შესაძლებელი.

გალაშქრების შედეგი: რეალურად, „ქართული ძალის“ მიერ გავრცელებული ინფორმაცია მანიპულაციურია, რადგან იგი ასახავს ბერლინის მეტროში 2016 წლის 27 ოქტომბერს მომხდარ ინციდენტს, რომელშიც არა ავღანელი მიგრანტი, არამედ 27 წლის სვეტოსლავ სტოიკოვი მონაწილეობდა ბულგარეთიდან, რომელიც ბერლინში მშენებლობაზე მუშაობდა²⁸.

²⁸ მითების დეტექტორი, 1 მარტი, 2018. „ქართული ძალა“-ს ვიდეომანიპულაცია, თითქოს ავღანელი მიგრანტი გერმანელ ქალს კიბეებიდან აგორებს <http://mythdetector.ge/ka/myth/kartuli-dzala-s-videomanipulatsia-titkos-avghaneli-migranti-germanel-kals-kibeebidan-agorebs>

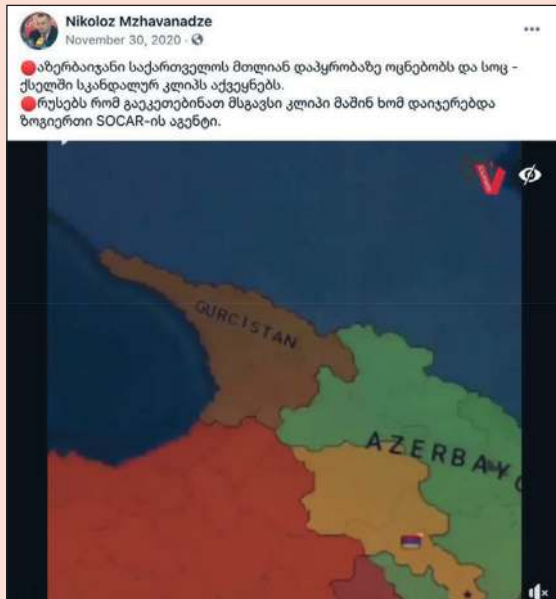
6.6. თამაშის კადრების რეალურ ინფორმაციად გვერცელება

მეპლითი 11.

მეზობელი უზერბეიჯანი საქართველოს დაპყრობას მემბავს

30 ნოემბერს ორგანიზაცია „უფლებადამცველთა გაერთიანების“ ხელმძღვანელმა ფეისბუკის პირად ანგარიშზე გამოაქვეყნა ვიდეო²⁹, რომელსაც თან ერთვის აღწერა: „აზერბაიჯანი საქართველოს მთლიან დაპყრობაზე ოცნებობს და სოც-ქსელში სკანდალურ კლიბს აქვეყნებს“.

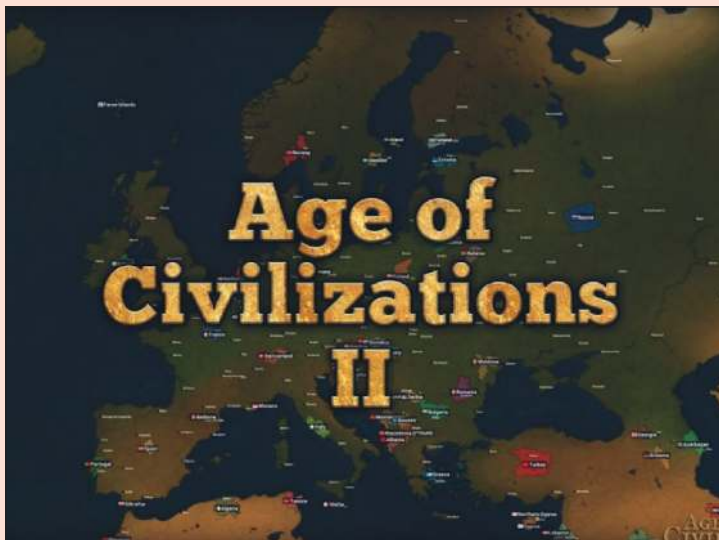
გალამოწმების ინსტრუმენტი: invid-project.eu

გალამოწმების მეთოდი: Invid-ის ბრაუზერში ჩაშენების შემდეგ³⁰ პროგრამას ცალკე ფანჯარაში ვხსნით, ვიდეოს საძიებო ველში გადასამოწ-

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=XiTcZ5aBtb4>

³⁰ <http://millab.ge/ka/mil-resources/any/39/any/>

მებელ ბმულს ვაკოპირებთ, რის შედეგადაც ვიდეო კადრებად იშლება, კადრირებული ვიზუალის ფოტოს საძიებო სისტემით გადამოწმებაა შესაძლებელი.

გალკოვნიკის ზღუდე: მუჟანაძის გამოქვეყნებული პოსტი მანიპულაციურია, რადგან ვიდეო რეალურად კომპიუტერული თამაშის – Age of Civilizations II კადრებით არის აწყობილი. სტრატეგიული თამაშის ამოცანაა, მოთამაშემ სამხედრო ტაქტიკისა და მოხერხებული დიპლომატიის გამოყენებით, გააერთიანოს ან დაიპყროს მსოფლიო. მტკიცება, თითქოს აზერბაიჯანი საქართველოს დაპყრობაზე ოცნებობს, ისტორიული ტრავმების გაღვივებას და აზერბაიჯანელების მიმართ ქსენოფობიური განწყობების გაღვივებას ისახავს მიზნად³¹.

³¹ მითების დეტექტორი, 8 დეკემბერი, 2020. ვის აერია „ცივილიზაციათა ხანა“ აზერბაიჯანის „დაპყრობის გეგმაში“?
<https://www.mythdetector.ge/ka/myth/vis-aeria-tsvilizatsiata-khana-azerbaijanis-dapqrobis-gegmasi>

6.7. კომენტარი ფოტო ყალბი აღწერილობით

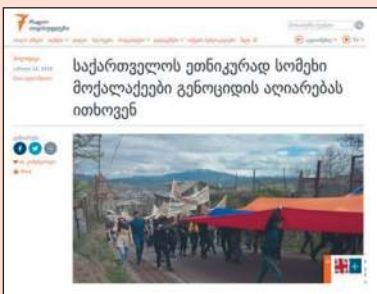
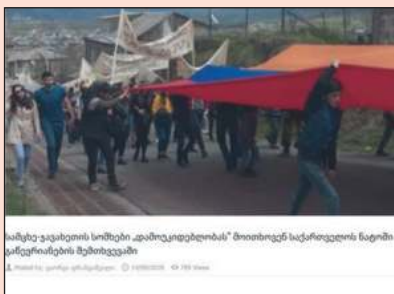

გაგალითი 12.

„სამხე-ჯავახეთის სომხები საქართველოს ნატოში გაწევრიანების შემთხვევაში „დამოუკიდებლობას“ მოითხოვენ“

2019 წლის 14 სექტემბერს ონლაინ პორტალის Tvm.ge-მ და Timenews.ge-მ იდენტური სტატიები შემდეგი სათაურებით გამოაქვეყნეს: „სამხე-ჯავახეთის სომხები საქართველოს ნატოში გაწევრიანების შემთხვევაში „დამოუკიდებლობას“ მოითხოვენ“ და „სასწრაფოდ: ამ წუთებში ვრცელდება შემაშფოთებელი ინფორმაცია სამხე-ჯავახეთის სომხები „დამოუკიდებლობას“ მოითხოვენ საქართველოს ნატოში გაწევრიანების შემთხვევაში“. მასალაში მიმოხილულია სამხე-ჯავახეთში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქე ეთნიკური სომხების სეპარატისტული განწყობები და მოყვანილია სომხეთის რესპუბლიკის დეპუტატის შირაკ ტოროსიანის ციტატა, რომლის თანახმადაც, თუ საქართველო ნატოში გაწევრიანებას გადაწყვეტს, მოსალოდნელია, რომ ჯავახეთში თურქული ჯარი შეიყვანონ.

სტატიებს თან ახლავს ფოტო, რომელზეც გამოსახულია ახალგაზრდა მომიტინგეების ჯგუფი ქუჩაში სომხეთის რესპუბლიკის დროშასთან ერთად, რაც ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ სამხე-ჯავახეთში ნატოს წინააღმდეგ ხალხი ქუჩაშია გამოსული.

გალაშქრების მეთოდი: RevEye Chrome Extension-ის ბრაუზერში ჩაშენება საშუალებას მოგცემთ ნებისმიერ ფოტოზე მაუსის მიტანით და მარჯვენა ღილაკზე დაჭერით, Reverse image search-ის საშუალებით ფოტო ერთდროულად რამდენიმე, საძიებო სისტემებში (Google, Bing, Yandex, TinEye, Baidu) პირდაპირ ეძებოთ. ამისათვის All Search Engines-ის ღილაკს უნდა დავაჭიროთ და ფოტოს ავთენტური, ყველაზე ადრე გამოქვეყნებული ვერსია ვიპოვოთ³².

გალაშქრების შედეგი: ფოტოს გადამოწმების შედეგად გაირკვა, რომ ის „რადიო თავისუფლებას“ ეკუთვნის და ასახავს 2019 წლის 23-24 აპრილს ახალქალაქსა და ახალციხეში ჩატარებულ მსვლელობას, რომლის დროსაც სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქე ეთნიკურად სომეხი მოქალაქეები თურქეთის რესპუბლიკისაგან ეთნიკურად სომეხი მოქალაქეების გენოციდის აღიარებას ითხოვდნენ.

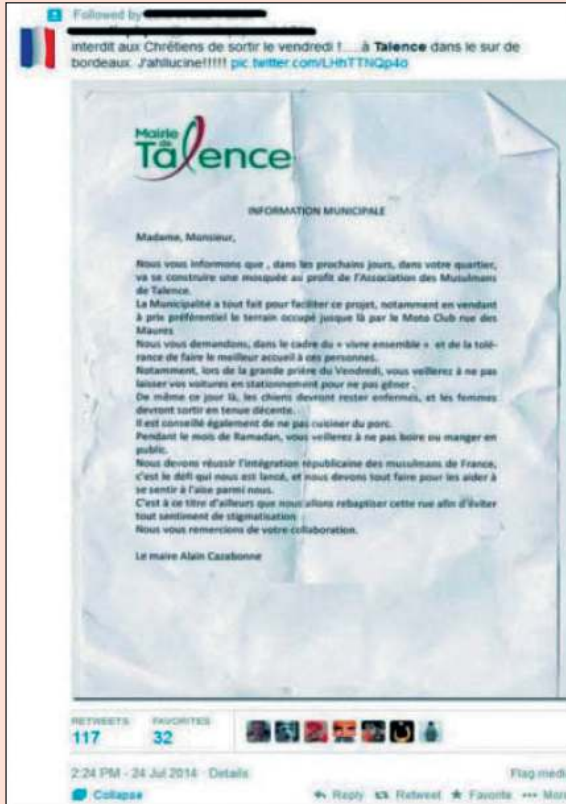
³² <http://millab.ge/ka/mil-resources/any/18/any/>

6.8. მეყალბაშლი ღოკუმეტიშ მეგრეშლე

მეპლითი 13.

ქრისტიანეშ პარესჰეოზიტი მარეთ მესულა პერძალებათ!!

იმისათვის, რომ დათესო შიში, ყველაზე მარტივია, სოციალურ ქსელში რასისტული, ანტისემიტური, ქსენოფობიური ან ისლამოფობიური იდეები გაავრცელო. სურათზე წარმოდგენილია ფსევდო ოფიციალური წერილის ასლი, რომელიც ქალაქ ტალანსის (ბორდოსთან ახლოს, საფრანგეთი) ბლანკზე იყო განთავსებული და ფეისბუქსა და ტვიტერზე გამოქვეყნდა. რა წერია წერილში? ქალა-

ქის მერია მოსახლეობას სთხოვს, არ მოამზადოს ღორის ხორცის კერძი რამადანის დღესასწაულის დროს, არ ჭამოს და დალიოს საჯარო ადგილებზე, ქალები კი მარხვის დროს მოკრძალებულად შეიმოსონ. სოციალურ მედიაში გამოქვეყნებული ეს წერილი ყალბია. მერმა აღნიშნული ინფორმაცია უარყო და საჩივარი შეადგინა. თუმცა ავტორების იდენტიფიცირება ვერ მოხერხდა³³.

სადისკუსიო კითხვები:

- რა მიზანს ისახავდა ოფიციალური წერილის გაყალბება?
- გულისხმობს თუ არა ტოლერანტობა სხვისი ტრადიციების მიღებას და შეიცავს თუ არა ასიმილაციის საფრთხეს?
- იკვეთება თუ არა საზოგადოების რელიგიური იდენტობის საფუძველზე დაპირისპირების განზრახვა?

³³ ჟან მარი კოუტი, (2016). „არჩევნების გაშუქების სახელმძღვანელო ჟურნალისტებისთვის“. მედიის განვითარების ფონდი
<http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/51>

1. კლდიაშვილი დავით (2019). „საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის პრინციპების განმარტება (პრაქტიკის ანალიზი)“. <https://bit.ly/3uDsLa>
2. მედიის განვითარების ფონდი (2020). ისლამი. დამხმარე ლექსიკონი ჟურნალისტებისთვის <http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/179>
3. მედიის განვითარების ფონდი (2020). მიგრანტები. დამხმარე ლექსიკონი ჟურნალისტებისთვის <http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/181>
4. მედიის განვითარების ფონდი (2013). მედია-ეთიკა და პროფესიული სტანდარტი, 10 საქმე 2013 წლის პრაქტიკიდან <http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/11>
5. საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია (2019). „სიძულვილის ენასთან ბრძოლა – სახელმძღვანელო წესები მედიისთვის“ <https://bit.ly/3hjmznzN>
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მოსახლეობა და დემოგრაფია <https://www.geostat.ge/ka/single-categories/114/mosakhleoba>
7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის შედეგები http://census.ge/files/results/Census%20Release_GEO.pdf
8. ტოლერანტობის ცენტრი, ეთნოსები საქართველოში http://www.tolerantoba.ge/index.php?news_id=42
9. ტოლერანტობის ცენტრი, რელიგიები საქართველოში http://www.tolerantoba.ge/index.php?news_id=40

ბიბლიოგრაფია:

1. Ethical Journalism Network (2015). Hate speech: a 5 point test for journalists
<https://www.rcmediafreedom.eu/layout/set/print/Multimedia/Infographics/Hate-speech-a-5-point-test-for-journalists>
2. ვიდელს გადამოწმება <http://millab.ge/ka/mil-resources/any/39/any/>
3. კოუტი ჟან მარი (2016). „არჩევნების გაშუქების სახელმძღვანელო ჟურნალისტებისთვის“. მედიის განვითარების ფონდი
<http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/51>
4. მედიამეტრი, 16 აპრილი, 2018. პირველი არხის მანიპულაცია საფრანგეთში ჰიჯაბის აკრძალვის შესახებ
<http://mediameter.ge/ge/content/pirveli-arxis-manipulacia-saprangetshi-hijabis-akrzalvis-shesaxe>
5. მუწყებელთა ქვევის კოდექსი, 2009. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/82792?publication=0>
6. Mendus Susan (1989) Toleration and the Limits of Liberalism. Cambridge University Press.
7. მედიის განვითარების ფონდი (2020). მუსლიმი ახალგაზრდების დამოკიდებულებები მედია გაშუქებისა და შეურაცხმყოფელი ტერმინოლოგიის მიმართ
8. Media Diversity Institute, ARTICLE 19 International Federation of Journalists. Reporting Ethnicity and Religion. <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/3093/7d0676b-793d318.pdf>
9. მითების დეტექტორი, 4 მაისი, 2020. გაიზარდა თუ არა იმიგრანტების ხარჯზე საქართველოს მოსახლეობა?
<https://www.mythdetector.ge/ka/myth/gaizarda-tu-ara-imigrantebis-kharje-sakartvelos-mosakhleoba>
10. მითების დეტექტორი, 30 ოქტომბერი, 2017. Fake news-ის თანმხლებ ფოტოზე სასტუმროდან გადმოვარდნილი თურქეთის მოქალაქეა
<http://mythdetector.ge/ka/myth/fake-news-tanmkhleb-potoze-sastumrodan-gadmovardnili-turketis-mokalakea-0>
11. მითების დეტექტორი, 12 დეკემბერი, 2019. როგორ იქცევა „სხვისი“ სატირა „სპუტნიკზე“ „ნიუსად“ – განმეორებითი გაყალბების ქრონიკა

- http://mythdetector.ge/ka/myth/rogor-iktseva-skxvisi-satira-sputnikze-niusad-ganmeorebiti-gaqalbebis-kronika
12. მითების დეტექტორი, 6 ივნისი, 2018. იბერიული ერთობის მანიპულაცია მუსლიმთა მშვიდობიანი დემონსტრაციის შესახებ
http://mythdetector.ge/ka/myth/iberiuli-ertobis-manipulatsia-muslimta-mshvidobiani-demonstratsiis-shesakheb-0
13. მითების დეტექტორი, 1 მარტი, 2018. „ქართული ძალა“-ს ვიდეომანიპულაცია, თითქოს ავღანელი მიგრანტი გერმანელ ქალს კიბეებიდან აგორებს
http://mythdetector.ge/ka/myth/kartuli-dzala-s-videomanipulatsia-titkos-avghaneli-migranti-germanel-kals-kibeebidan-agorebs
14. მითების დეტექტორი, 8 დეკემბერი, 2020. ვის აერია „ცივილიზაციათა ხანა“ აზერბაიჯანის „დაპყრობის გეგმაში“?
https://www.mythdetector.ge/ka/myth/vis-aeria-tsilivilizatsiata-khana-azerbaijanis-dapqrobis-gegmashi
15. Nicholson Peter P., Toleration as a moral ideal, In John Horton & Susan Mendus (eds.), Aspects of Toleration: Philosophical Studies. Methuen (1985)
16. ნოვიკი ბენიამინ (2006), ტოლერანტობის რელიგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები, ჟურნალი „თავისუფლება“
17. ობიექტივი, ახალი ამბები-მთავარი, 2 აპრილი, 2018.
https://www.myvideo.ge/v/3561722
18. On.ge, 6 მარტი, 2020. არჩევნებში გამარჯვებული პირველი მუსლიმი ქალი საქართველოდან იყო https://bit.ly/3dUmz6m
19. OSCE UNITEDCVE, Guide for Reporting on Violent Extremism
https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/375436.pdf
20. Preston King (199). Toleration, Routledge
21. საზოგადოებრივი მაუწყებლის ქცევის კოდექსი, 2006.
http://mdfgeorgia.ge/uploads/new_gpb.pdf
22. საზოგადოებრივი მაუწყებელი, 15 აპრილი, 2018. ქართული ჰიჯაბი.
https://1tv.ge/video/qartuli-hijabi/
23. საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია. ქარტიის პრინციპები.
https://www.qartia.ge/ka/mthavari-gverdis-aikonebi/article/30513-preambula

24. საესტატი, მიგრაცია
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>
25. სპუტნიკ-საქართველო, 11 დეკემბერი, 2019. „საუდის არაბეთში ქალები შინაურ ცხოველებად ცნეს: პროგრესული ნაბიჯი“
<https://sputnik-georgia.com/world/20191211/247239769/saudis-arabeSTi-qalebi-Sinaur-cxovelebad-cnes.html>
26. Stanford Encyclopedia of Philosophy, Toleration
<https://plato.stanford.edu/entries/toleration/>
27. The Independent, 3 October, 2017. Thousands of Muslims march against Isis in London
<https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/muslims-march-london-protest-isis-terrorism-ashura-islam-peaceful-demonstrators-a7980476.html>
28. UNESCO, 2016. Teacher’s Guide on the Prevention of Violent Extremism. <https://bit.ly/3xztTfJ>
29. UNESCO, 2018. Preventing violent extremism through education: Effective activities and impact.
<https://bit.ly/3gLiu6o>
30. UNESCO, First Draft და Poynter (2021).
ჟურნალისტიკა, „ყალბი ამბები“ და დეზინფორმაცია
<http://mdfgeorgia.ge/geo/view-library/199>
31. USAID, Summary of Factors Affecting Violent Extremism
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAA929.pdf
32. ფოტოს გადამოწმება
<http://millab.ge/ka/mil-resources/any/18/any/>
33. წითელქუდა
<http://millab.ge/uploads/files/5e1d800788a4c.pdf>
34. Хомяков М. (2011). ТОЛЕРАНТНОСТЬ: ПАРАДОКСАЛЬНАЯ ЦЕННОСТЬ
35. Walzer Michael (1997) On Toleration. Yale University Press
36. ჰაბერმასი იურგენ, „როდის უნდა ვიყოთ ტოლერანტულნი“. ჟურნალი „თავისუფლება“, #11 (35) ნოემბერი, 2004.

WWW.MDFGEORGIA.GE

WWW.MILLAB.GE

WWW.MYTHDETECTOR.GE

